

Jaana Jokikoivu-Hiukkamäki

TEHDÄÄN MEILLE TURVALLINEN KOULU! CASE:
TURVALLISUUSJOHTAMINEN JA HENKILÖRISKIT URJALAN
ALAKOULUISSA

Liiketalouden koulutusohjelma
2015

TEHDÄÄN MEILLE TURVALLINEN KOULU! CASE:
TURVALLISUUSJOHTAMINEN JA HENKILÖRISKIT URJALAN
ALAKOULUISSA

Jokikoivu-Hiukkamäki, Jaana
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Syyskuu 2015
Ohjaaja: Korhonen, Satu
Sivumäärä: 85
Liitteitä: 2

Asiasanat: riskit, riskienhallinta, riskinarviointi, turvallisuus, turvallisuusjohtaminen

---

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, mitkä asiat vaikuttavat koulun turvallisuusjohtamiseen. Turvallisuusjohtaminen muodostuu menetelmien, toimintatapojen ja ihmisten johtamisesta. Koska turvallisuusjohtaminen on laaja käsite, sitä tutkittiin tässä työssä henkilöriskien ja henkilöturvallisuuden osalta. Työn johtopäätöksiä varten suoritettiin riskianalyysi henkilöriskeistä sekä rehtorien haastattelu turvallisuuteen liittyvien suunnitelmien päivittämisestä.

Opinnäytetyö suoritettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Tutkimusstrategiana käytettiin case -tutkimusta ja tutkimusmenetelmänä käytettiin ryhmähaastattelua. Aluksi tutkittiin opinnäytetyön aiheeseen liittyvää kirjallisuutta, lainsäädäntöä ja viranomaisohjeita. Opinnäytetyön empiriaosaa varten materiaali hankittiin kahdessa vaiheessa. Ensin tunnistettiin ja arvioitiin työn vaarat ja haitat tätä tarkoitusta varten laaditun tarkistuslistan avulla eli suoritettiin riskikartoitus pienryhmätyöskentelynä kahdella alakoululla. Melkein kaikki alakoulujen henkilökuntaan kuuluvat osallistuivat riskianalyysiin. Työn toisessa osassa alakoulujen rehtoreiden haastattelun perusteella laadittiin Urjalan peruskoulujen käyttöön vuosikello turvallisuuden liittyvien suunnitelmien päivittämisajankohdista.

Riskianalyysissä havaittiin alakouluilla vain muutama kohtalainen riski, muut havaitut riskit olivat vähäisiä tai merkityksettömiä. Kohtalaiset riskit liittyivät ergonomiaan ja koulun alueen liikenneoloihin. Näitä kaikkia kohtalaisia riskejä ei voida heti korjata. Vähäisten riskien osalta oli suhteellisen helppoa löytää tilanteeseen parannuksia, esimerkiksi ensiapuvastaavan nimeäminen.

Työn johtopäätöksenä havaittiin, että kouluun luotu turvallisuuskulttuuri, rehtorin rooli, riskien arviointi, lainsäädäntö sekä turvallisuussuunnittelu ja turvallisuussuunnitelmat vaikuttavat suuresti koulun turvallisuusjohtamiseen. Työn tuloksena koulujen käyttöön valmistui tarkistuslistan riskikartoitusta varten sekä turvallisuuden vuosikello, josta selviävät keskeisimmät turvallisuutta koskevat suunnitelmat ja niiden päivitysajat lukuvuoden aikana.

LET'S MAKE OUR SCHOOL A SAFE PLACE! CASE: SECURITY
MANAGEMENT AND PERSONAL SAFETY RISKS AT THE LOWER
ELEMENTARY SCHOOLS IN URJALA

Jokikoivu-Hiukkamäki, Jaana

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Business Administration

September 2015

Supervisor: Korhonen, Satu

Number of pages: 85

Appendices: 2

Keywords: risks, risk management, risk assessment, safety, security management

---

The purpose of this thesis was to identify the factors that influence security management in school environment. Security management consists of three areas: managing methods, operations and people. Security management is an extensive topic of research. Therefore, in this thesis was concentrated on personal safety risks and personal safety. For the conclusions of this thesis, the personal safety risks in the school environment were evaluated and the headmasters were interviewed on the timing of security plans updates.

The method of research for this thesis was qualitative. The research strategy was case research and group interviews were used as a research method. First were researched literature, legislation and directions from the authorities in connection with the subject of this thesis. The material for the empirical part was collected in two stages. First, the risks and hazards were identified and assessed by using the checklist created for this evaluation process. The risks were evaluated in small groups at the lower elementary schools. Almost the entire personnel of these schools took part in risk evaluation. The second part of this thesis was to interview the headmasters and, with their help, create a yearly calendar for security plans updates.

In the risk analysis of the lower elementary schools, only few moderate risks were detected. The rest of the risks were minor or insignificant. The moderate risks were connected with ergonomics or traffic in the school area. Not all of the moderate risks can be minimized immediately. It was quite easy to find ways to eliminate the minor risks, for example by naming a person who is responsible for first aid.

The main conclusion of this thesis is that security management is greatly influenced by the following factors: the safety culture created at the school, the headmaster's role, risk assessment, legislation, safety planning and safety plans. As the outcome of this thesis, the lower elementary schools of Urjala got a checklist for risk evaluation and a yearly safety calendar. The yearly safety calendar indicates the most important security plans and the times during the school year at which these should be updated.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	OPINNÄYTETYÖONGELMA.....	7
2.1	Ongelman kuvaus.....	7
2.2	Teoreettinen viitekehys.....	9
2.3	Käytettävät menetelmät ja aineiston kerääminen	12
3	TURVALLISUUS JA TURVALLISUUSKULTTUURI.....	15
3.1	Turvallisuus.....	15
3.1.1	Oppilaitoksen turvallisuuteen liittyvää lainsäädäntöä.....	17
3.1.2	Turvallinen oppimisympäristö.....	21
3.1.3	Oppilaitosturvallisuus ja sen osa-alueet	24
3.2	Turvallisuuskulttuuri.....	26
4	TURVALLISUUTEEN LIITTYVÄT SUUNNITELMAT	28
4.1	Opetussuunnitelma.....	29
4.2	Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä	29
4.3	Kriisisuunnitelma.....	30
4.4	Koulun järjestyssäännöt tai muut koulussa sovellettavat järjestysmääräykset .	31
4.5	Koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma	31
4.6	Tasa-arvosuunnitelma	32
4.7	Työn vaarojen selvittäminen ja arviointi	32
4.8	Työsuojelun toimintaohjelma	33
4.9	Hälytys-, turvallisuus- ja pelastusvälineet ja -ohjeet	33
4.10	Työterveyshuollon toimintasuunnitelma	34
4.11	Pelastussuunnitelma.....	34
4.12	Poistumisturvallisuusselvitys	35
4.13	Luettelo työpaikalla käytettävistä kemikaaleista	36
5	TURVALLISUUSJOHTAMINEN.....	36
5.1	Turvallisuusjohtamisen päämäärä.....	37
5.2	Turvallisuusjohtamisen keskeiset osa-alueet.....	37
5.3	Riskienhallinta osana turvallisuusjohtamista.....	39
5.3.1	Riski	40
5.3.2	Riskilajit	41
5.3.3	Riskien tunnistaminen ja arviointi.....	45
5.3.4	Riskien hallintakeinot.....	47
5.3.5	Riskin hallintatoimenpiteestä päättäminen.....	49

5.3.6 Seuranta	50
6 TURVALLISUUSJOHTAMINEN JA HENKILÖRISKIT URJALAN ALAKOULUISSA	51
6.1 Kohdeorganisaation esittely	51
6.2 Riskikartoituksen suorittaminen	54
6.3 Henkilöriskit Aseman koulussa	56
6.3.1 Työ- ja oppimisympäristöön liittyvät riskit	58
6.3.2 Työ- ja toimintakykyyn liittyvät riskit	60
6.3.3 Hyvinvointiin liittyvät riskit	61
6.3.4 Rekrytointiin ja palvelussuhteeseen liittyvät riskit	62
6.4 Henkilöriskit Kirkonkylän koulussa	63
6.4.1 Työ- ja oppimisympäristöön liittyvät riskit	65
6.4.2 Työ- ja toimintakykyyn liittyvät riskit	67
6.4.3 Hyvinvointiin liittyvät riskit	68
6.4.4 Rekrytointiin ja palvelussuhteeseen liittyvät riskit	69
6.5 Turvallisuuteen liittyvien suunnitelmien päivittäminen	69
7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	75
8 POHDINTA	80
LÄHTEET	82
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aiheena on turvallisuusjohtaminen ja riskienhallinta julkishallinnossa. Kuntien riskienhallintaa koskevat säännökset ovat olleet voimassa vuoden 2014 alusta alkaen (Laki kuntalain muuttamisesta, 325/2012). Hallituksen esityksen (24/2012) mukaan tarkoituksena oli luoda riskienhallintaan menettelytapa, jonka avulla päättäjät saavat paremmin tietoa riskeistä. Uudistettu kuntalaki (410/2015) astui voimaan 1.5.2015 ja siinä kuntien riskienhallinnasta säädetään samalla tavoin kuin laki kuntalain muuttamisesta edellytti. Valtuuston tehtävänä on päättää kunnan riskienhallinnan perusteista ja ottaa hallintosääntöön tarpeelliset määräykset toimivallasta ja tehtävien jaosta. Huolehtimisvastuu sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisestä on kunnanhallituksella. Toimintakertomuksessa on esitettävä arvio riskienhallinnan järjestämisestä ja tilintarkastajan on tarkastettava, onko kunnan riskienhallinta järjestetty asianmukaisesti. Työturvallisuuslain (731/2002) 10 §:n mukaan työnantajalla on velvollisuus selvittää, tunnistaa ja arvioida työntekijöiden turvallisuudelle ja terveydelle aiheutuvat haitat ja vaarat.

Työpaikkani Urjalan kunnan sivistyspalvelukeskus on opinnäytetyön tilaaja ja työn aiheena ovat henkilöriskit ja turvallisuuteen liittyvät suunnitelmat Urjalan alakouluissa, eli Aseman ja Kirkonkylän kouluissa. Selvitän riskianalyysin avulla ne henkilöriskit, joihin on kiinnitettävä huomiota. Urjalan kunnassa päätettiin selvittää työn vaarat ja haitat, toisin sanoen suorittaa riskikartoitus, kevään 2015 aikana. Kunnan johtoryhmä päätti myös käyttää riskin merkittävyyden arvioinnissa kolmiportaista riskitaulukkoa. Suorittamani riskianalyysi toimii samalla työturvallisuuslain 10 §:n velvoittamana vaarojen ja haittojen tunnistamisena ja arviointina.

Turvallisuusjohtamiseen kuuluu yhtenä osana riskienhallinta ja kriisitilanteisiin varautuminen koulun jokapäiväisen toiminnan lisäksi. Turvallisuusjohtaminen oppilaitoksessa on rehtorin vastuulla. Opinnäytetyössä selvitetään, onko Aseman ja Kirkonkylän kouluilla olemassa turvallisuusjohtamisen apuna kirjallisessa muodossa olevaa vuosikelloa turvallisuuteen liittyvien suunnitelmien päivittämisestä.

2 OPINNÄYTETYÖONGELMA

2.1 Ongelman kuvaus

Opinnäytetyön tavoitteena on henkilöriskien kartoittaminen kahdella alakoululla, Aseman ja Kirkonkylän kouluilla, sekä antaa turvallisuusjohtamisen työkaluja rehtoreille vuosikellon muodossa. Analyysin avulla muodostuu karkea kokonaiskuva riskeistä. Mikäli analyysissä paljastuu puutteita jollakin henkilöriskin osa-alueella, esimerkiksi työympäristössä havaitaan melua tai puutteita valaistuksessa, kyseistä osa-alueita tutkitaan tarkemmin tarkistuslistan avulla. Riskianalyysi suoritetaan yhdessä koulun rehtorin ja muun opetustoimeen kuuluvan henkilökunnan kanssa sekä Aseman koululla että Kirkonkylän koululla.

Tässä yhteydessä tarkastellaan myös riskin hyväksyttävyyttä ja riskin johdosta suoritettavien toimenpiteiden tärkeysjärjestystä. Ratkaistavaksi tulee pienennetäänkö riskiä, pidetäänkö riski omalla vastuulla vai siirretäänkö riski esimerkiksi vakuutuksen avulla. Riskienhallinnalla on tarkoitus varmistaa, että organisaation perustehtävä ei häiriinny. Suorittamani riskianalyysi toimii samalla työturvallisuuslain 10 §:n velvoittamana vaarojen ja haittojen tunnistamisena ja arviointina Urjalan alakouluissa. Kunnan johtoryhmä on päättänyt käyttää riskienarvioinnissa kolmiportaista riskitaulukkoa, jossa riskin suuruus määräytyy vahingon todennäköisyyden ja vahingon seurausten perusteella. Riskin todennäköisyyttä kuvaavasta sarakkeesta valitaan, onko riski epätodennäköinen, mahdollinen vai todennäköinen. Riski on sitä suurempi, mitä todennäköisemmin se tapahtuu. Vahingon seurauksia kuvaavasta sarakkeesta valitaan, ovatko seuraukset vähäiset, haitalliset vai vakavat. Riski on sitä suurempi, mitä vakavammat seuraukset vahinko toteutuessaan aiheuttaa. Riskitaso määräytyy sen mukaan, missä riskin todennäköisyyttä ja vahingon suuruutta kuvaavat arvot kohtaavat. Riskitaso voidaan ilmaista asteikolla 1—5 tai sanallisesti, jolloin alhaisin riskitaso on merkityksetön riski ja suurin riskitaso sietämätön riski. Näiden väliin jäävät vähäinen riski, kohtalainen riski ja merkittävä riski.

Kouluilla tulee olla koulukohtaiset perusopetuslain (628/1998), työturvallisuuslain (738/2002), pelastuslain (379/2011), valmiuslain (1552/2011) ja muiden turvalli-

suusohjeiden määräämät turvallisuuteen ja perehdyttämiseen liittyvät ohjeet ja suunnitelmat. Tarkoituksena on selvittää, onko kouluilla näiden ohjeiden ja suunnitelmien päivittämistä koskeva vuosikello kirjallisessa muodossa. Mikäli vuosikelloa ei ole, sellainen laaditaan koulujen turvallisuusjohtamisen apuvälineeksi.

Työn teoriaosassa tarkastellaan riskeihin, henkilöriskeihin, riskianalyysin laadintaan ja turvallisuusjohtamiseen liittyvää teoriaa sekä henkilöriskeihin ja turvallisuusjohtamiseen liittyvää lainsäädäntöä. Työn empiriaosassa toteutetaan suoritetun riskianalyysin tulosten pohjalta riskien analysointi, riskin suuruuden arviointi, riskien hyväksyttävyyden arviointi sekä pohditaan toimenpiteet riskin poistamiseksi tai pienentämiseksi. Koska riskienhallinta on osa turvallisuusjohtamista, riskejä pohditaan myös koulun turvallisuusjohtamisen näkökulmasta tarkastellen sitä, ovatko kouluilla tarvittavien suunnitelmien päivitykset kunnossa.

Opinnäytetyöllä pyritään vastaamaan kysymykseen, *mitkä asiat vaikuttavat koulun turvallisuusjohtamiseen*. Työn avulla toteutetaan työturvallisuuslaissa asetettu vaatimus riskien tunnistamisesta työpaikalla ja riskianalyysi henkilöturvallisuuteen liittyvistä riskeistä. Tämän lisäksi laaditaan Urjalan kunnan koulujen käyttöön turvallisuusjohtamiseen liittyvien suunnitelmien päivitysajankohdista vuosikello. Waitisen (2014, 26) mukaan turvallisuusjohtaminen muodostuu menetelmien, toimintatapojen ja ihmisten johtamisesta, pitäen sisällään jatkuvan turvallisuuden ja terveellisuuden edistämisen, jatkuvan turvallisuussuunnittelun sekä oppilaitoksen toiminnan jatkuvan seurannan. Turvallisuusjohtamisen avulla suojeltavia kohteita ovat henkilöstö, maine, tiedot, ympäristö ja omaisuus. Turvallisuusjohtaminen on siis todella laaja käsite.

Opinnäytetyö on rajattu käsittelemään lähinnä henkilöriskejä ja henkilöturvallisuutta. Työn rajauksen perusteena on se, että henkilöturvallisuus on tärkeä osa oppilaitosturvallisuutta käsittäen työntekijöiden, asiakkaiden ja vierailijoiden turvallisuuden, terveyden ja hyvinvoinnin varmistamisen. Opinnäytetyön tilaajalla on ollut tarve riskien kartoittamiseen, ja oppilaitoksessa riskit liittyvät suurelta osin henkilöihin ja henkilöturvallisuuteen. Oppilaitosten turvallisuuteen liittyvissä suunnitelmissa, kuten pelastussuunnitelmassa, on suuressa määrin kyseessä henkilöturvallisuuteen liittyvät asiat ja tavoitteena on turvata henkilöiden turvallisuus.

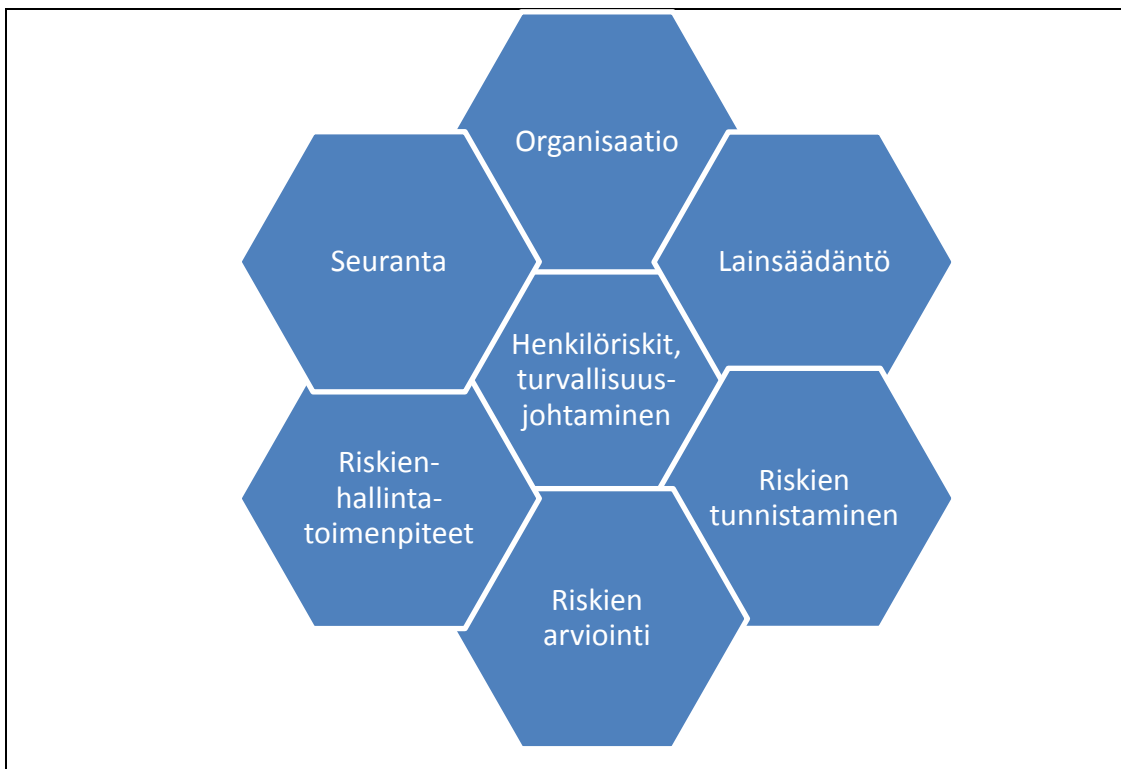
Opinnäytetyöongelmaan etsin vastausta tutkimalla seuraavia asioita:

- Mitä riskejä liittyy oppilaitoksen toimintaan?
- Mitä henkilöturvallisuuteen liittyviä riskejä oppilaitoksissa on olemassa?
- Mitä henkilöriskejä kahdella alakoululla havaitaan riskianalyyssissä?
- Mitä suuruusluokkaa havaitut riskit ovat?
- Mikä on ei-toivotun riskin todennäköisyys?
- Päätetäänkö riskiä pienentää, pidetäänkö se omalla vastuulla vai siirretäänkö riski esimerkiksi vakuutuksen avulla?
- Mihin toimenpiteisiin riskin kanssa päädytään ja mitä vaikutuksia toimenpiteillä on?
- Mitä lainsäädäntöä oppilaitoksen turvallisuuteen liittyy?
- Ovatko henkilöriskeihin liittyvät asiat kahdella alakoululla kunnossa vai havaitaanko niissä jotakin toimenpiteitä vaativaa?
- Onko kouluilla turvallisuusjohtamiseen vuosikello?

2.2 Teoreettinen viitekehys

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostuu kuvion 1 mukaisesti henkilöriskeistä, turvallisuusjohtamisesta, organisaatiosta, lainsäädännöstä, riskien tunnistamisesta, riskien arvioinnista, riskienhallintatoimenpiteistä sekä riskienhallinnan seurannasta. Opinnäytetyössä tarkastelen ensin viitekehyksessä mainittuja käsitteitä kirjallisuuden avulla. Tarkoitukseni on tutkia Urjalan alakoulujen henkilöriskejä ja laatia tätä varten koulun toimintaan sopiva tarkistuslista. Tarkastelen turvallisuusjohtamiseen liittyvien suunnitelmien ja ohjeiden olemassaoloa sekä päivitystä varten olevaa vuosikelloa myös tarkoitusta varten laatimani listan avulla.

Riski merkitsee haitallisen tapahtuman todennäköisyyttä ja vakavuutta. Toteutessaan tapahtuma estää jonkin tavoitteen tapahtumisen joko väliaikaisesti tai pysyvästi. Riskienhallinta edellyttää riskien tunnistamista, riskien arviointia, riskinhallintatoimenpiteiden suunnittelua ja toteutusta sekä toteutettujen riskinhallintatoimenpiteiden arviointia. (Ilmonen, Kallio, Koskinen & Rajamäki 2013, 73; Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2011, 21; Työsuojeluhallinto 2013, 6.)

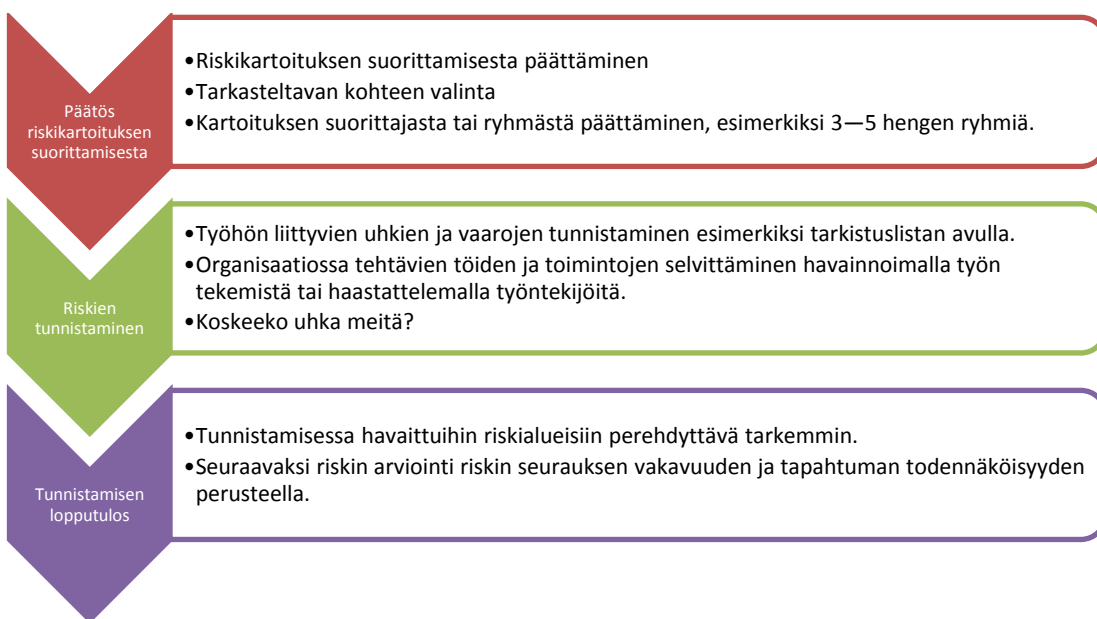

Kuvio 1. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys

Henkilöriskit kohdistuvat lähinnä omaan henkilöstöön, sopimuskumppanien tai alihankkijoiden henkilöstöön, vierailijoihin tai asiakkaisiin. Eräs tapa jakaa henkilöriskit on jakaa ne operatiivisiin riskeihin tai vahinkoriskeihin. Henkilöriskejä ovat esimerkiksi henkilöstön terveyteen ja hyvinvointiin, työpaikkaväkivaltaan, rekrytointiin ja työpaikan avainhenkilöihin liittyvät asiat. *Turvallisuusjohtaminen* tarkoittaa toimintaa organisaation turvallisuuden hallitsemiseksi ja siinä yhdistyvät ihmisten, menetelmien ja toimintatapojen johtaminen. Myös riskien tunnistaminen ja arviointi ovat osa turvallisuusjohtamista. Turvallisuusjohtaminen on jatkuva prosessi työympäristön jatkuvaksi parantamiseksi. (Paasonen 2012, 80; Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2011, 34—35; Suomen Riskienhallintayhdistyksen www-sivut 2015.)

Riskien hallitsemiseksi ne pitää ensin tunnistaa (Kuvio 2). *Riskien tunnistamisessa* kartoitetaan mitä uhkia ja vaaroja työhön liittyy ja mitä vaikutuksia uhkan tai vaaran toteutuminen aiheuttaa. Riskien tunnistamisessa apuvälineenä voi käyttää riskitarkistuslistaa tai riskianalyysimenetelmää. Tunnistamisen lopputuloksena saadaan selville ne riskialueet, joihin tulee perehtyä tarkemmin. Organisaation henkilöstön osaamista

ja kokemusta kannattaa hyödyntää riskien tunnistamisessa. Riskin suuruuden *arvioinnissa* huomioidaan vahingon vakavuus ja todennäköisyys. Riskin suuruus voidaan esittää numeerisesti tai sanallisesti. Eräs tapa arvioida riskejä on käyttää kolmipor- taista riskitaulukkoa. Riskin arvioinnin perusteella pystyy päättämään sen, mitkä riskit vaativat toimenpiteitä ensimmäiseksi. Riskin tunnistaminen ja riskin suuruuden arviointi muodostavat yhdessä riskianalyysin. (Suomen Riskienhallintayhdistyksen www-sivut 2015; Työsuojeluhallinto 2013b, 6—7.)

Kuvio 2. Riskien tunnistaminen

Riskienhallintatoimenpide valitaan riskin merkittävyyden perusteella. Ensisijaisesti pitäisi pyrkiä estämään vahingon syntyminen tai pienentämään vahingon aiheuttamia seurauksia. Riskienhallintakeinoina ovat riskin pienentäminen, riskin välttäminen, riskin poistaminen, riskin pitäminen tai riskin siirtäminen. Viimeinen riskienhallintavaihe on *seuranta*. Toimenpiteiden vaikutuksia on seurattava ja tarvittaessa raportoitava organisaation ylimmälle johdolle riskitilanteesta. Riskienhallintavastuun tulee kuulua organisaation normaaliin toimintaan. Seuranta voidaan toteuttaa jatkuvalla tavanomaiseen toimintaan liittyvällä seurannalla, suorittamalla arviointia erillisenä tai edellisten yhdistelmällä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 13, 16, 25; Suomen Riskienhallintayhdistyksen www-sivut 2015.)

Organisaatio muodostuu henkilöstöstä, toimintakäytännöistä, organisaatorakenteesta sekä rutiineista ja koulutuksen järjestäjä päättää turvallisuuteen liittyvistä asioista. Työnantaja on velvollinen huolehtimaan työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä, ja opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Henkisellä ympäristöllä tarkoitetaan esimerkiksi turvallista työilmapiiriä ja fyysiseen ympäristöön kuuluvat esimerkiksi työvälineiden turvallisuus ja ergonomisuus. (Paasonen 2012, 31—32, 59; Työturvallisuuslaki 738/2002, 8 §.)

Perusopetuslain mukaan kunnilla on velvollisuus perusopetuksen järjestämiseen. Opetuksen järjestäjän ja oppilaitoksen tulee laatia monia turvallisuutta koskevia suunnitelmia eri lakien perusteella. Esimerkiksi pelastuslaki (379/2011) edellyttää pelastussuunnitelman laatimista oppilaitokseen. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan oppilaitokseen on laadittava kriisisuunnitelma äkillisiä kriisi-, uhka- ja vaaratilanteita varten. Suunnitelmien ja niiden ajan tasalla pitämisen avulla varaudutaan mahdollisiin uhkatilanteisiin ja niissä toimimiseen. (Opetustoimen turvallisuusopas; Perusopetuslaki 628/1998, 4 §.)

2.3 Käytettävät menetelmät ja aineiston kerääminen

Opinnäytetyössäni käytän kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen huomioiden sen, että todellisuus on moninainen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja tutkimuksen tarkoituksena on löytää tai paljastaa tosiasioita sen sijaan, että todennettaisiin jo olemassa olevia väittämiä. Kvalitatiiviseen tutkimukseen kuuluvia tyypillisiä piirteitä ovat, että aineisto kootaan luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa, tiedon keruussa käytetään ihmistä ja kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei käyttäen satunnaisotosta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.)

Tutkimusstrategiana tässä opinnäytetyössä on tapaustutkimus eli case-tutkimus, jossa tutkittava tapaus muodostaa jonkinlaisen kokonaisuuden. Tapaustutkimuksessa kohteena on ryhmä, yhteisö tai yksilö, tutkimuskohteeksi on valittu yksittäistapaus, tilanne tai joukko tapauksia, aineistoa kerätään useita metodeja käyttämällä ja tavoit-

teena on ilmiöiden kuvailu. Tapaustutkimuksessa halutaan ymmärtää kohdetta syvällisesti ottaen huomioon siihen liittyvät olosuhteet. Yksittäisen tapauksen käsittelyn lisäksi voi pohtia sitä, miten tutkimuksessa saatuja tuloksia voi soveltaa muualla. Opinnäytetyön aiheena olevan riskikartoituksen suorittamiseen käytän teemahaastattelua ja toteutan haastattelut ryhmähaastatteluna. Teemahaastattelu sijoittuu lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun väliin. Siinä käydään keskustelunomaisessa tilanteessa lävitse ennalta suunniteltuja asioita. Ryhmähaastelua käyttämällä on mahdollista saada tietoa usealta henkilöltä yhtä aikaa. Ryhmähaastattelua toteutettaessa on otettava huomioon, että joukossa saattaa olla dominoivia henkilöitä, jotka pyrkivät määräämään keskustelun suunnasta. Haastattelijan on osattava ohjata keskustelutällöin oikeaan suuntaan. Ryhmähaastattelussa ryhmä voi auttaa, mikäli haastattelutilanteessa muodostuu väärinymmärryksiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 134—135, 210—211; Kuisma 2012, 13.)

Opinnäytetyöni kohteena on kouluyhteisö ja tutkimuskohteena joukko tapauksia, eli henkilöriskeihin kuuluvat osa-alueet sekä turvallisuusjohtamiseen liittyvät useat suunnitelmat. Aineiston keräämiseen riskikartoituksen osalta käytän teemahaastattelua, ryhmähaastattelua, pienryhmätyöskentelyä, kirjallisuutta, viranomaisten päätöksiä ja valmiita dokumentteja. Turvallisuusjohtamiseen kuuluvien suunnitelmien osalta käytän aineiston keräämisessä ryhmähaastattelun vaihtoehtona henkilökohtaista haastattelua. Haastattelen Aseman ja Kirkonkylän koulun rehtoreita käyttäen haastatteluaineistona turvallisuusjohtamiseen liittyvistä suunnitelmista laadittua luetteloa.

Riskikartoitus suoritetaan teemahaastatteluna ja ryhmähaastatteluna siten, että koulujen opetustoimeen kuuluva henkilökunta, eli opettajat ja koulunkäyntiavustajat, osallistuvat kartoitukseen. Aseman koulun riskikartoituksen ajankohta on 4.5.2015 klo 14.15 alkaen ja Kirkonkylän koulun 5.5.2015 klo 14.10 alkaen. Aseman koulussa kartoitukseen osallistuu maksimissaan 9 henkilöä ja Kirkonkylän koulussa 13 henkilöä. Edellisten lisäksi kaksi opettajaa tekevät työtä sekä Aseman että Kirkonkylän kouluilla. He päättävät itse, osallistuvatko he riskikartoitukseen molempien koulujen osalta, vai ainoastaan toisessa koulussa. Huhtikuun alkupuoliskolla lähetän koulujen opettajille ja koulunkäyntiavustajille sähköpostiviestin riskikartoituksen suorittamisen tarkoituksesta ja siitä, miten aion kartoituksen suorittaa.

Riskien kartoittamiseen on useita työvälineitä ja tässä tapauksessa käytän mukaillen kahta eri työvälinettä eli haavoittuvuusanalyysia ja potentiaalisten ongelmien analyysia. Haavoittuvuusanalyysin avulla on mahdollista saada nopeasti karkea kokonaiskuva toimintaa haittaavista uhkatekijöistä. Potentiaalisten ongelmien analyysiä mukaillen henkilökunnan on riskikartoituksessa mahdollista ilmaista vaaratekijöitä myös tarkistuslistan ulkopuolelta, vaikka potentiaalisten ongelmien analyysiin kuuluu varsinaista aivoriiveä ei ole tarkoitus järjestää. Tavoitteena on näin toimien saada mahdollisimman tarkka kokonaiskuva koulujen toimintaa haittaavista uhkatekijöistä.

Koska kartoitukseen osallistuu lukumääräisesti useita henkilöitä, aion käyttää pienryhmämenetelmää, jossa muodostetaan 3—4 hengen ryhmiä. Ennen ryhmien työskentelyn aloittamista käyn lävitse, mitä missäkin vaiheessa on tarkoitus tehdä. Kukin ryhmä tutkii hetken aikaa henkilöriskin tietyn osa-alueen tarkistuslistaa, jonka jälkeen riskien tarkistuslista käydään yhdessä johdollani lävitse. Mikäli kartoitukseen osallistuvat havaitsevat jotakin tarkistuslistasta puuttuvia riskitekijöitä, heillä on mahdollisuus kertoa niistä. Riskikartoitustilaisuudet nauhoitetaan, jotta tarkistuslistojen ulkopuolelta tulleet aiheet ja keskustelut on mahdollista todentaa jälkikäteen.

Riskikartoituksessa ilmi tulleet riskit kootaan yhteen toimenpideluetteloon. Tämän jälkeen on arvioitava riskin suuruus sekä riskin aiheuttaja tai aiheuttajat ja pahin mahdollinen seuraus riskin konkretisoituessa. Riskin suuruus arvioidaan käyttäen apuna kolmiportaista riskitaulukkoa. Riskin kasvaessa toimenpiteisiin on tartuttava työturvallisuuden vaarantumisen estämiseksi. Riskin suuruuden, aiheuttajan ja seurauksen osalta käytän jälleen apuna pienryhmämenetelmää ja purku käydään johdollani lävitse.

Seuraavana vaiheena on pohtia tunnistettujen riskien hallintakeinot ja tarvittavat toimenpiteet. Tunnistettujen riskien hallinnan vaihtoehtoina ovat riskin pienentäminen, riskin välttäminen, riskin poistaminen, riskin pitäminen tai riskin siirtäminen. Hallintakeinoja pohdittaessa on muistettava aloittaa niistä riskeistä, jotka on arvioitu suurimmiksi.

Opinnäytetyön toinen osa on selvittää turvallisuusjohtamiseen liittyvien suunnitelmien ja ohjeiden päivitysajankohtiin liittyvän vuosikellon olemassa oloa. Tarkoituksena on laatia suunnitelmista ja ohjeista taulukko, mihin merkitään päivitysajankohta. Tiedon kerääminen toteutetaan haastattelemalla Aseman ja Kirkonkylän koulun rehtoreita, jotka oppilaitoksen esimiehinä ovat vastuussa koulunsa turvallisuusjohtamisesta. Haastattelun ajankohta on vielä avoin, mutta eräänä vaihtoehtona on haastattelun suorittaminen joko toukokuussa tai elokuussa rehtorien palaverin yhteydessä. Tässä työssä tulen käyttämään apuna Opetushallituksen laatimaa ja Opetushallituksen verkkosivuilla julkaistua opetustoimen turvallisuusopasta. Mikäli haastatteluissa ilmenee, että päivitysajankohtaa ei ole määritetty, on mietittävä koulun rehtorin kanssa, mikä olisi kullekin suunnitelmalle paras päivitysajankohta.

3 TURVALLISUUS JA TURVALLISUUSKULTTUURI

3.1 Turvallisuus

Turvallisuudella on perinteisesti tarkoitettu uhan tai vaaran poissaoloa, mutta nykyisin turvallisuus nähdään myös tärkeänä osana hyvinvointia. Turvallisuus riippuu toimintaympäristöstä. Turvallisuus voi tarkoittaa objektiivista turvallisuutta, subjektiivista turvallisuutta tai näiden välistä suhdetta. Objektiivinen turvallisuus on ulkoista, toimintaympäristöön ja yhteiskuntaan liittyvää turvallisuutta. Subjektiivisella turvallisuudella tarkoitetaan yksilön kokemaa turvallisuutta. Turvallisuuden voi määrittää sekä tunteeksi että tekniseksi ja toiminnalliseksi järjestelyksi. (Kreus, Pelkonen, Ranta, Turunen, Viitanen & Vuoripuro 2010, 7—8; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013, 12; Waitinen 2014, 5, 12.)

Turvallisuuden voi käsittää myös menetelmänä tai toimintona, jonka avulla turvallisuuden tunne saadaan aikaan. Turvallisuus voi olla myös ominaisuus. Turvallisuutta käsitteenä pidetään toisinaan vastakohtana riskille, mutta joissakin tapauksissa ne ovat keskenään synonyymeja, esimerkiksi verrattaessa termejä turvallisuusjohtaminen ja riskienhallinta. (Leppänen 2006, 52—53.)

Leppäsen (2006, 54) mukaan turvallisuus on myös riskien ja vahingoittumattomuuden välissä oleva tunnetila, johon vaikuttavat tiedossa olevat riskit ja vahingoittumisen todennäköisyys. Turvallisuudentunne on sitä voimakkaampi, mitä kauempana riskit ovat vahingoittumattomuudesta. Riskien uhatessa turvallisuus auttaa hallitsemaan riskin aiheuttavaa negatiivista tunnetta muuttaen tunnetta positiiviseksi. Turvallisuudentunne kohdistuu siis riskien seurausten, eli vahingoittumisen, aiheuttamiin tunteisiin.

Waitinen (2014, 7—8) kuvaa turvallisuutta toimintana, jolla ylläpidetään organisaation julkisuuskuvaa ja häiriötöntä kykyä toimia. Turvallisuus on perustehtävä, jolla tuetaan organisaation liiketoiminnallisia tai yhteiskunnan asettamia tavoitteita. Organisaatiossa pyritään turvaamaan organisaation tavoitteiden ja toiminnan kannalta tärkeät arvot suojaamalla tiedot, henkilöstö ja materiaali uhkaavilta tekijöiltä, eli onnettomuuksilta, vahingoilta ja muilta vaaratekijöiltä. Suojaaminen tarkoittaa uhkien syntymisen ehkäisemistä tai estämistä tunnistamalla ja arvioimalla riskit sekä luomalla organisaatioon turvalliset menettelytavat. Menettelytapoja on myös ylläpidettävä ja valvottava niiden noudattamista. Organisaation kyky ylläpitää valmiutta vaaratilanteiden hallintaan, kyky havaita syntyvät vaaratilanteet ja hallita uhkat mahdollisimman vähin vahingoin on myös tätä toimintaa.

Suomen perustuslain (731/1999) mukaan jokaisella Suomen kansalaisella on oikeus turvallisuuteen ja julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien toteutuminen. Perusopetusta, ja siten myös perusopetuksen turvallisuutta, säätelevät perusopetuslaki (628/1998), perusopetusasetus (852/1998, valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012) sekä Opetushallituksen määräys perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista. Valtioneuvosto sekä opetus- ja kulttuuriministeriö vastaavat koulutuspolitiikan suunnittelusta ja toimeenpanosta. Kuntien on järjestettävä perusopetus ja laadittava opetussuunnitelma. Aluehallintovirasto käsittelee valitukset, arvioinnin oikaisupyynnöt sekä kantelut. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013, 13; Paasonen 2012, 31; Perusopetuslaki 628/1998, 4 §, 15 §; Suomen perustuslaki 731/1999, 7 §, 22 §.)

Koulutus on järjestettävä siten, että oppilaiden ja koulun henkilökunnan turvallisuus taataan kaikissa tilanteissa. Työterveyshuolto, työsuojeluviranomaiset ja kouluter-

veydenhuolto arvioivat koulun työolojen turvallisuutta ja terveyttä, mutta rehtori vastaa koulun turvallisuudesta. Onnettomuuksiin ja turvallisuusuhkiin varaudutaan perehdyttämällä oppilaat ja henkilökunta turvallisuuteen liittyviin suunnitelmiin ja valmentamalla heitä kohtaamaan äkillisiä vaara- ja uhkatilanteita. Oppilaitoksen turvallisuuteen liittyvän toiminnan tulee perustua systemaattisen riskienhallintaan. (Mertanen 2013, 30; Paasonen 2012, 37; Perusopetuslaki 628/1998, 29 §; Sisäasiainministeriö 2010, 14; Waitinen 2014, 7.)

Mertasen (2013, 29—30) mukaan koulun turvallisuutta on arvioitava lapsen näkökulmasta. Tulee pohtia turvallista oleskelua piha-alueella ja koulun sisätiloissa sekä koulun soveltuvuutta kouluikäisen käyttäytymiseen. Sisäasiainministeriön (2010, 19) raportin mukaan nykyinen käsitys oppimisesta, esimerkiksi avoin oppimisympäristö sekä sähköiset oppimislustat ja -ympäristöt, aiheuttaa uudenlaisia vaatimuksia koulurakennusten tilasuunnittelulle. Tilojen avoimuudesta ja henkilöiden vapaasta liikkumisesta koulurakennuksessa muodostuu uudenlaisia riskejä, joita tulee pyrkiä poistamaan tai hallitsemaan. Turvajärjestelmät ehkäisevät ilkivaltaa ja väkivaltaa koulussa ja koulun alueella, mutta myös lisäävät oppilaiden ja henkilökunnan henkistä ja fyysistä turvallisuutta. Koulurakennuksen suunnittelussa tulee ottaa tavoitteeksi henkilövahinkojen minimoiminen.

3.1.1 Oppilaitoksen turvallisuuteen liittyvää lainsäädäntöä

Perusopetuslain (628/1998) mukaan opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Kouluun ei saa tuoda esinettä tai ainetta, jolla voi vaarantaa oman tai toisen henkilön turvallisuuden. Perusopetuslaissa säädetään koulutuksen järjestäjälle velvollisuuksia turvallisuuteen liittyvien suunnitelmien ja järjestyssääntöjen laatimiseksi. Perusopetuslaki sisältää kurinpitopykälät, joiden perusteella oppilaalta voidaan evätä opetukseen osallistuminen, mikäli oppilaan käyttäytymisen johdosta on vaaraa toisen oppilaan tai muun henkilön turvallisuudelle. Mikäli on vaara oppilaan käytöksen toistumisesta, oppilas voidaan erottaa määräajaksi koulusta. (Perusopetuslaki 628/1998, 29 §, 36 §, 36 a §.)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) tarkoitus on edistää oppilaitosyhteisön ja opiskeluympäristön hyvinvointia, terveellisyttä, turvallisuutta sekä kodin ja koulun välistä yhteistyötä. Opiskeluhoito sisältää koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukaisen opiskeluhoillon ja opiskeluhoillon palvelut eli psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä kouluterveydenhuollon palvelut. Opiskeluhoito toteutetaan opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden, heidän huoltajiensa ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Yhteisöllinen opiskeluhoito tarkoittaa toimintakulttuuria sekä opiskelijoiden hyvinvointia, opiskeluympäristön terveellisyttä ja turvallisuutta edistäviä toimia. Koulutuksen järjestäjä vastaa oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman laatimisesta opiskeluhoillon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten. Opiskelijan on saatava psykologi- ja kuraattoripalvelu viimeistään seitsemäntenä päivänä opiskelijan esittämästä pyynnöstä. Terveystoimen vastaanotolle on päästävä myös ilman ajanvarausta. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 2—4 §, 13 §, 15 §, 17 §.)

Pelastuslain (379/2011) mukaan toiminnanharjoittajan velvollisuus on huolehtia rakennuksen palo- ja poistumisturvallisuudesta, uloskäyntien ja poistumisteiden kulkukelpoisuudesta sekä siitä, että hälytysajoneuvoille tarkoitetut ajotiet ja kulkuyhteydet ovat ajokelpoisia ja esteettömiä. Sammutus-, pelastus- ja torjuntakalusto, hälytyslaitteet sekä poistumisreittien opasteet ja valaistus on pidettävä toimintakunnossa sekä huollettava ja tarkastettava asianmukaisesti. Ilmastointikanavat ja -laitteet tulee huoltaa ja puhdistaa tulipalon vaaran estämiseksi. Pelastuslaki edellyttää *pelastussuunnitelman* laatimista oppilaitokseen. (Pelastuslaki 379/2011, 9—15 §.)

Kiinteistön suunnittelussa, rakentamisessa ja varustamisessa on käyttöturvallisuus huomioitava niin, että käytöstä, huollosta tai ylläpidosta ei aiheudu tapaturman tai onnettomuuden vaaraa. Rakennuksen uloskäytävät tai sisäkäytävät eivät ole tavaroiden säilytyspaikkoja. Varastossa, kellarissa, ullakolla tai rakennuksen välittömässä läheisyydessä ei saa säilyttää helposti syttyvää materiaalia. Vaarana on tulipalon sytyminen tai tulipalon sammuttamisen vaikeutuminen. (Pelastuslaki 379/2011, 9 §; Waitinen 2012, 53.)

Järjestyslaki (612/2003) velvoittaa rakennuksen omistajan tai haltijan huolehtimaan, että rakennuksesta tai muusta vastaavasta paikasta putoava lumi, jää tai muu esine ei

aiheuta ihmisille vaaraa. Laki sisältää myös säännökset turvallisuuden vaarantamisesta yleisellä paikalla. Esimerkiksi suullisesti esitetty uhkailu tai muu pelkoa herättävä uhkaava käytös yleisellä paikalla on kielletty. (Järjestyslaki 612/2003, 3 §, 5 §.)

Työturvallisuuslain (738/2002) tarkoituksena on työolosuhteiden parantaminen työkyvyn turvaamiseksi ja ylläpitämiseksi sekä ehkäistä tapaturmia, ammattitauteja ja muita työstä johtuvia terveydellisiä haittoja. Työnantajan on huomioitava työhön, työoloihin, työympäristöön ja työntekijän henkilökohtaisiin edellytyksiin liittyvät seikat, joihin kuuluvat esimerkiksi työntekijän ammattitaito ja terveydentila. Työnantajan on tunnistettava työpaikalla esiintyvät vaarat ja arvioitava niiden merkitys työntekijän turvallisuudelle ja terveydelle. Työturvallisuuslakia sovelletaan työsopimuksen perusteella tai virkasuhteessa tehtävään työhön. Työnantajan ja työntekijöiden on yhteistoiminnassa ylläpidettävä ja parannettava työturvallisuutta työpaikalla (Työturvallisuuslaki 738/2002, 1—2 §, 8—10 §, 17 §.)

Työnantajalla on yleinen huolehtimisvelvoite työntekijöiden turvallisuudesta ja terveydestä työssä. Työnantajan tulee suunnitella, valita, mitoittaa ja toteuttaa työolosuhteiden parantamiseksi tarvittavat toimenpiteet. Työnantajan on myös jatkuvasti tarkkailtava työympäristöä, työyhteisön tilaa, työtapojen turvallisuutta ja toteutettujen toimenpiteiden vaikutusta työn turvallisuuteen ja terveyteen. (Työturvallisuuslaki 738/2002, 8 §; Wirtanen 2012, 56.)

Työterveyshuoltolain (1383/2001) mukaan työnantajalla on oltava työterveyshuollosta kirjallinen toimintasuunnitelma, joka sisältää työterveyshuollon yleiset tavoitteet ja työpaikan olosuhteisiin liittyvät tarpeet ja toimenpiteet. *Työterveyshuollosta annetun asetuksen* (708/2013) mukaan työterveyshuollon toiminnan suunnittelun on perustuttava työpaikkaselvitykseen. Työpaikkaselvityksessä arvioidaan työstä, työympäristöstä ja työyhteisöstä aiheutuvien terveysvaarojen ja haittojen terveydellistä merkitystä ja merkitystä työkyvylle. Tiedot kirjataan selvityksestä tehtävään asiakirjaan. Työpaikkaselvitys tehdään työterveyshuoltoa aloitettaessa, työpaikan olosuhteiden olennaisesti muuttuessa tai työterveyshuollon toimintasuunnitelmassa määritettyinä määräaikoina. (Asetus työterveyshuollosta 708/2013, 6 §; Työterveyshuoltolaki 1383/2001, 11 §.)

Terveydenhuoltolaki (1326/2010) velvoittaa kunnan järjestämään kouluterveydenhuollon palvelut alueensa perusopetuksen oppilaille. Kouluterveydenhuoltoon kuuluu kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin edistäminen ja seuranta kolmen vuoden välein. Kouluterveydenhuolto on osa oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisia opiskelijahuollon palveluja. (Terveydenhuoltolaki 1326/2010, 16 §.)

Terveydensuojelulain (763/1994) perusteella terveydensuojeluviranomaisilla on oikeus suorittaa tarkastuksia ja teettää niihin liittyviä tutkimuksia myös kouluissa. Lain perusteella on mahdollista tarkastaa esimerkiksi se, onko koulujen sisäilma ja lämpötila oppilaiden kannalta terveellinen. (Terveydensuojelulaki 763/1994, 45 §; Waitinen 2014, 14.)

Lain naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) tarkoitus on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa. Koulutuksessa ja opetuksessa tasa-arvoa edistetään lasten ikä ja kehitys huomioiden. Koulutuksen järjestäjä vastaa tasa-arvosuunnitelman laatimisesta ja suunnitelma voidaan sisällyttää opetussuunnitelmaan. Työnantajan on lain mukaan edistettävä työelämässä suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti sukupuolten tasa-arvoa. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986, 1 §, 5—6 §.)

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) perusteella koulutuksen järjestäjän on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumiseksi. Oppilaitoksella on oltava suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Työnantajan on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista työpaikalla ja kehitettävä työoloja sekä toimintatapoja työpai-
kan tarpeet huomioiden. Laki sisältää myös syrjintäkiellon henkilöön liittyvän syyn vuoksi. (Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014, 6—8 §.)

Liikenne- ja viestintäministeriön *asetusta koulu- ja päivähoitokuljetusten kuormituksesta ja turvallisuusjärjestelyistä* (553/2006) sovelletaan perusopetukseen osallistuvien opiskelijoiden kuljetuksiin, jos kuljetuksen järjestää kunta tai koulu tilausliikenteenä ja kuljetukseen saadaan kunnan tai valtion tukea. Asetuksessa säädetään esi-

merkiksi koulukuljetusauton kuormituksesta, kuormituksesta linja-autoissa, matkustajaluettelosta, koulukuljetusten merkitsemisestä ja kuljetusauton nopeudesta.

Muuta keskeistä turvallisuuteen ja terveyteen liittyvää lainsäädäntöä ovat laki yhteistoiminnasta yrityksissä (334/2007), laki työnantajan ja henkilöstön välisestä yhteistoiminnasta kunnissa (449/2007), laki työsuojelun valvonnasta ja työpaikan työsuojeluyhteistoiminnasta (44/2006) ja asetus työturvallisuuslain ja työterveyshuoltolain soveltamisesta (475/1988). Työympäristöön liittyvät myös esimerkiksi kemikaalilaki (599/2013) ja kemikaaliasetus (675/1993). Työaikalaki (605/1996) ja asetus pelastustoimesta (407/2011) liittyvät myös työsuojeluun. Työsuhteeseen liittyvää lainsäädäntöä ovat työsopimuslaki (55/2001), työehtosopimuslaki (436/1946) ja vuosilomalaki (162/2005). Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999), maankäyttö- ja rakennusasetus (895/1999) ja Suomen rakentamismääräyskokoelma E1 sisältävät säännöksiä siitä, että rakennuksen käyttö ja huolto on turvallista, rakennukselle laaditaan käyttö- ja huolto-ohje, rakennuksen pääpiirustuksista, poistumisaikalaskelmasta sekä turvallisuusselvityksestä (Opetustoimen turvallisuusopas; Riskienhallintayhdistyksen www-sivut 2015.)

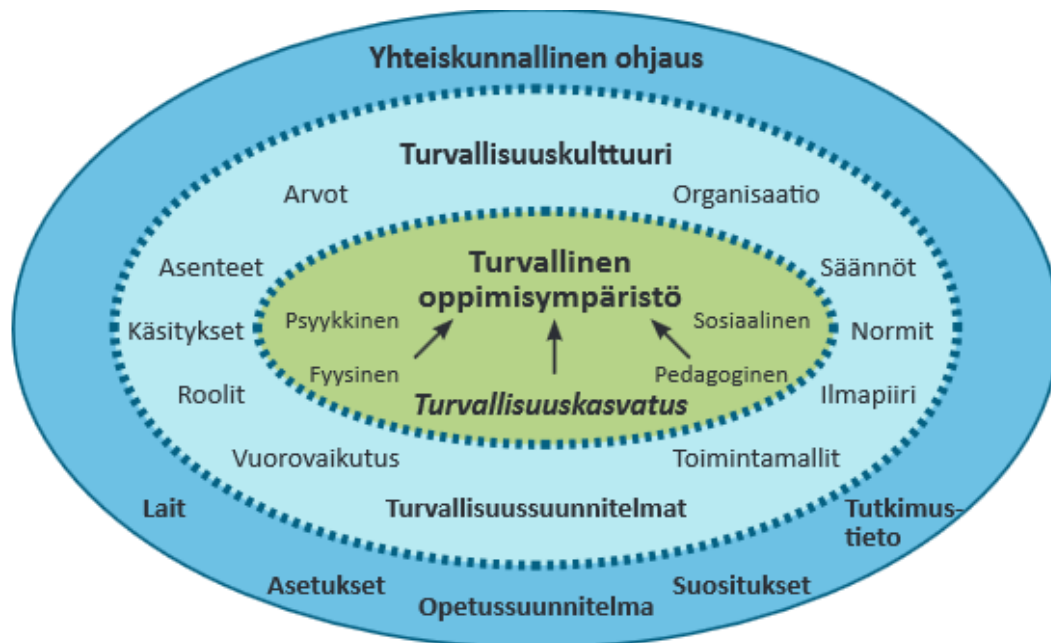
3.1.2 Turvallinen oppimisympäristö

Opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta annetun asetuksen (422/2012) 4 §:n mukaan koulun oppimisympäristöjen tulee olla turvallisia ja terveellisiä, tukea yhteisön kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. Perusopetuslain esitöiden mukaan turvallisella opiskeluympäristöllä edellytetään, että opetukseen tarkoitetut tilat ja välineet ovat turvallisia. Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava, etteivät oppilaat joudu koulussa tai koulun toiminnassa väkivallan tai muun kiusaamisen kohteeksi. Oppimisympäristön turvallisuus on myös yksi perusopetuksen laatuksitekereistä. Oppilaan hyvinvoinnin edistämiseksi on tärkeää, että hän tuntee kuuluvansa koulun ja luokan sosiaaliseen yhteisöön, kokee koulussa turvallisuutta ja luottamusta ja saa opettajilta sekä vertaisryhmältä myönteistä palautetta. Hyvä ilmapääri edistää koko yhteisön oppimista ja työskentelyä. (HE 86/1997; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012, 54—55; Perusopetuslaki 628/1998, 29 §.)

Opetushallituksen määräyksen mukaan oppimisympäristöllä tarkoitetaan oppimiseen liittyvää fyysisen ympäristön, psyykkisten tekijöiden ja sosiaalisten suhteiden kokonaisuutta, jossa oppiminen ja opiskelu tapahtuvat. Koulun rakennukset, tilat, oppimateriaalit, opetusvälineet, rakennettu ympäristö sekä ympäröivä luonto kuuluvat fyysisen oppimisympäristöön. Psyykkisen ja sosiaalisen oppimisympäristön muodostumiseen vaikuttavat toisaalta yksittäisen oppilaan kognitiiviset ja emotionaaliset tekijät, toisaalta vuorovaikutukseen ja ihmissuhteisiin liittyvät tekijät. Oppimisympäristön tulee tukea oppilaan kasvua ja oppimista sekä ohjata oppilasta asettamaan omia tavoitteita sekä arvioimaan omaa toimintaansa. (Opetushallitus 2004, 14.)

Turvallisen oppimisympäristön muodostuminen fyysisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta ja pedagogisesta ulottuvuudesta on kuvattu kuviossa 3. Turvallinen oppimisympäristö edellyttää, että koulussa on omaksuttu turvallisuuskulttuuri ja turvallisuusasioita sovelletaan käytäntöön. Yksilö kokee olonsa turvalliseksi, jos oppimisympäristön riskit on arvioitu ja ne ovat hallittavissa. Turvallisuuskulttuuri on kuitenkin lopulta ratkaiseva tekijä siinä, miten turvallisen oppimisympäristön koulu tarjoaa. (Lindfors 2012, 17, 21—22.)

Oppimisympäristön fyysistä turvallisuutta ovat myös koulun ulkopuolella annettava opetus, ergonomia, koulukuljetukset, tietoturvallisuus ja tapaturmien ennaltaehkäisy. Fyysisen turvallisuuteen vaikuttavat työturvallisuuslain (738/2002) ja pelastuslain (379/2011) säännökset sekä rakentamismääräykset ja viranomaisten ohjeet. Psyykkisiä tekijöitä ovat koulun tunnelma, ilmapiiri ja tunteet. Pelon ja jännittämisen on todettu estävän oppimista. Oppimista edistäviä tekijöitä ovat turvallisuus ja rento tunnelma oppimisympäristössä. Kiusaaminen, oppilaan kokema liiallinen opiskelustressi sekä oppilaan ikään tai kykyyn nähden asetetut liialliset vaatimukset vaarantavat psyykkistä turvallisuutta. Opettajalla on keskeinen rooli psyykkisen turvallisuuden ylläpitämisessä. Turvallisessa kouluympäristössä on psyykkisesti hyvä olla ja toimia toisten kanssa vuorovaikutuksessa. (Hakalehto-Wainio 2012, 242—243; Lindfors 2012, 16; Paasonen 2012, 32, 34; Waitinen 2012, 59.)

Kuvio 3. Turvallinen oppimisympäristö yhteiskunnallisen ohjauksen ja turvallisuuskulttuurin keskiössä (Lindfors 2012, 22.)

Oppimista tukevat verkostot vaikuttavat sosiaalisen oppimisympäristön muodostumiseen. Oppilaan perhe ja läheiset, koulun koko henkilökunta, koulukaverit, ystävät ja koulun oppilas- ja opiskelijahuolto muodostavat koulun sisäisen verkoston. Ulkoiseen oppimista tukevaan verkostoon kuuluvat terveydenhuolto, sosiaalityöntekijät, työvoimatoimisto, mielenterveyspalvelut ja perhekodit. Sosiaalinen turvallisuus on kiinteässä yhteydessä psyykkiseen turvallisuuteen. Oppilaan epäasiallinen, loukkaava ja halventava kohtelu koulussa on psyykkistä ja sosiaalista kaltoinkohtelua. (Hakalehto-Wainio 2012, 243, 246; Waitinen 2012; 59.)

Pedagoginen oppimisympäristö sisältää opetuksen suunnittelun, opetuksen ja opettajan käyttämät työskentelymuodot. Hyvä pedagoginen oppimisympäristö ottaa huomioon erilaiset oppimistyyliä. Pedagogista oppimisympäristöä tukevia keinoja ovat oppimisen ohjaus sekä teorian ja käytännön vuorottelu. Pedagoginen turvallisuus koostuu pätevistä ja ammattitaitoisista opettajista, opetussuunnitelman edellyttämistä oppimistavoitteista, käytettävästä oppimateriaalista, työrauhasta sekä kurinpidosta. Opettajan tehtäviin kuuluu huolehtia oppilaiden pedagogisesta turvallisuudesta. Oppilaan pedagoginen turvallisuus vaarantuu, mikäli oppitunnilla ilmenee häiriötekijöitä. (Hakalehto-Wainio 2012, 244; Waitinen 2012, 59.)

Opetushallituksen määräyksessä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista 2014 oppimisympäristö tarkoittaa tiloja ja paikkoja sekä yhteisöjä ja toimintakäytäntöjä, jossa oppiminen ja opiskelu tapahtuvat. Oppimisympäristöön kuuluvat myös opiskelussa käytettävät välineet, palvelut ja materiaalit. Tavoitteena on, että oppimisympäristöt muodostaisivat pedagogisesti monipuolisen ja joustavan kokonaisuuden. Oppimisympäristöjen kehittämisessä huomioidaan monimuotoinen mediakulttuuri ja se, että oppilaat oppivat uusia taitoja ja tietoja myös koulun ulkopuolella. Tieto- ja viestintäteknologia ovat olennainen osa monipuolista oppimisympäristöä. Opetussuunnitelma uudistetaan siten, että vuonna 2014 annetun määräyksen mukainen opetussuunnitelma otetaan käyttöön 1—6 vuosiluokilla 1.8.2016 ja muilla vuosiluokilla asteittain 1.8.2019 mennessä. Tähän asti noudatetaan vuonna 2004 annetun määräyksen mukaista opetussuunnitelmaa. (Opetushallitus 2014, 29—30.)

3.1.3 Oppilaitosturvallisuus ja sen osa-alueet

Waitisen (2014, 28—30) mukaan opettajankoulutus antaa valmiudet sosiaalisten, psyykkisten ja pedagogisten tekijöiden mukaisen turvallisuuden toteuttamiseen käytännössä, mutta fyysisen turvallisuuden varmistamiseen opettajankoulutus ei anna tarvittavaa osaamista. Hänen mielestään koulujen turvallisuustyössä tulisi ottaa käyttöön ja vakiinnuttaa yläkäsite oppilaitosturvallisuus. Hän on mallintanut lähestymistavan yritysturvallisuudesta koulu yhteisöön mukailen Lanteen (2007, 14) väitöskirjassaan esittämää mallia. Oppilaitosturvallisuus jakautuu yhteentoista osa-alueeseen, joista keskeisine sisältöineen on seuraavassa lyhyet kuvaukset.

Työturvallisuuteen liittyy runsaasti lainsäädäntöä. Työturvallisuuden tavoitteena on varmistaa työntekijöiden turvallisuus ja terveys sekä ylläpitää ja tarvittaessa parantaa henkilöstön työkykyä. Tavoitteet ja toiminta kootaan organisaation työsuojelun toimintaohjelmaan.

Oppilashuollon avulla edistetään lapsen ja nuoren oppimista sekä tasapainoista kasvua ja kehitystä. Oppilashuollon tavoitteena on ehkäistä, tunnistaa, lieventää ja pois-

taa koulunkäyntiin liittyviä ongelmia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Oppilashuoltoon liittyy kiusaamisen ehkäisy suunnitelma.

Henkilöturvallisuuden tavoitteena on vähentää organisaation toimintaan kohdistuvia ihmisten tahattomasti tai tahallisesti aiheuttamia riskejä. Henkilöturvallisuus kohdistuu oppilaisiin, vierailijoihin, sijaisiin sekä koulun ulkopuolella tapahtumaan toimintaan, esimerkiksi leirikoulut, erilaiset retket tai koulumatkat.

Kiinteistö- ja toimitilaturvallisuus käsittää tilojen rakenteellisen turvallisuuden, turvallisuusvalvonnan sekä sisäilmaan, ilmanvaihtoon ja rakenteiden kosteuteen liittyvän seurannan ja tarvittavat toimenpiteet. Tilojen rakenteellisella turvallisuudella tarkoitetaan esimerkiksi tilojen lukituksia, portteja ja kiinteistötekniikkaa. Turvallisuusvalvontaan kuuluvat esimerkiksi kulunvalvonta, tekninen valvonta, vartiointi, vahtimestaritoiminnot sekä tilojen iltatoiminta.

Rikosturvallisuus kohdistuu rikosten ennaltaehkäisyyn. Suojattavia kohteita ovat henkilöstö, oppilaat, omaisuus, toiminta ja tiedot. Rikosturvallisuuteen kuuluu yhteistoiminta viranomaisten kanssa sekä rikosriskien hallintakeinot.

Tietoturvallisuuden tavoitteena on turvata tietojenkäsittelyn ja tiedonsiirron luottamuksellisuus, eheys, saatavuus ja kehittäminen. Tietoturvallisuuden ylläpitämistä varten tulee olla kuntatasolla laadittu tietoturvallisuusstrategia ja -ohjeet. Tietoturvallisuuteen kuuluvat hallinnollinen ja teknisen tietoturvallisuus, tietoaineistoturvallisuus, salassa pidettävät tiedot, tiedonsiirron suojaus, laitteisto- ja ohjelmistoturvallisuus, fyysinen turvallisuus sekä käyttötoiminnan turvallisuus.

Oppilaitoksen toiminnan turvallisuus sisältää opetustoiminnan turvallisuuden ja koulun ulkopuolisen toiminnan turvallisuuden. Tavoitteena on varmistaa toiminnan häiriöttömyys sekä mahdollisesta häiriöstä toipuminen. Oppilaitoksen toiminnan turvallisuuden varmistamisen välineinä ovat kriisisuunnitelma, koulun järjestyssäännöt, vastuu valvonnasta sekä yhteistyö työsuojelun kanssa.

Ympäristöturvallisuus sisältää esimerkiksi ilman, vesistön ja maaperän suojeleluun, meluntorjuntaan, jätehuoltoon ja vaarallisiin aineisiin liittyviä asioita.

Pelastustoiminnan tavoitteena on hallita ennakolta onnettomuusriskejä. Pelastustoimintaan kuuluvat pelastussuunnittelu, palontorjunta, sammutuskalusto ja sammutusjärjestelmät, paloilmoittimet, koulutukset sekä tulitöiden valvonta.

Valmiussuunnittelun tavoitteena on varmistaa toiminnan jatkuminen normaalioloissa, häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Valmiussuunnittelun avulla varaudutaan suuronnettomuuksiin ja luonnon aiheuttamiin ongelmatilanteisiin.

Ulkomaan toimintojen turvallisuuden tavoitteena on taata ulkomailla henkilöstölle ja oppilaille turvallisuustaso esimerkiksi opintomatkojen aikana. Ulkomaille operoitaessa on huomioitava kohdemaan lainsäädäntö, kulttuuri, kieli, uskonto ja vakuutukset.

3.2 Turvallisuuskulttuuri

Turvallisuusasioiden yhteydessä organisaatiokulttuurista käytetään Lanteen (2007, 33) mukaan usein nimitystä turvallisuuskulttuuri, jonka määrittelyssä painottuvat asenteet ja toimintatavat. Turvallisuuskulttuuri voidaan kuvata organisaatiokulttuurina, jossa korostetaan turvallisuutta tai otetaan huomioon turvallisuus. Waitisen (2014, 16) mukaan turvallisuuskulttuuri voidaan yksinkertaisimmillaan nähdä tapana toimia turvallisuuteen liittyvissä asioissa. Turvallisuuskulttuuri muodostuu työntekijöiden ja työyhteisön sitoutuneesta asenteesta turvallisuutta kohtaan. Turvallisuuskulttuuri voidaan nähdä organisaatiokulttuurin alakulttuurina ja siihen sisältyvät kaikki työn terveellisyyteen ja turvallisuuteen vaikuttavat tekijät. Leppänen (2006, 185) toteaa turvallisuuskulttuurista puhuttavan yleensä työturvallisuuteen liittyen, mutta tätä laajempaa käsitteenä se sisältää myös esimerkiksi liikenneturvallisuuden, tietoturvallisuuden ja turvallisuusjohtamisen. Työsuojeluhallinnon (2010, 5) määritelmänä turvallisuuskulttuuri heijastaa organisaation toimintaperiaatteisiin sisältyviä organisaation perusarvoja, normeja, olettamuksia ja odotuksia.

Turvallisuuskulttuurissa korostetaan yksilöiden, ryhmien ja organisaation asenteita, käsityksiä ja käyttäytymistä. Turvallisuuskulttuuriin kuuluu myös se, miten organi-

saatio tiedostaa toimintaan liittyvät riskit ja miten hyvin riskeihin pystytään varautumaan. Organisaatiossa on turvallista hoitaa työtehtäviä ja suorittaa tarpeellisia toimenpiteitä hyvän turvallisuuskulttuurin ansiosta. Organisaation turvallisuuskulttuuri, eli tapa toimii turvallisuuteen liittyvissä asioissa, vaikuttaa turvallisuusjohtamiseen. (Paasonen 2012, 17; Työsuojeluhallinto 2010, 6; Waitinen 2014, 16.)

Oppilaitoksen turvallisuuskulttuuri on aina määrätietoisen ja suunnitelmallisen turvallisuustyön tulos. Keskeistä on rehtorin halu vaikuttaa turvallisuutta edistävällä tavalla organisaationsa toimintaan. Hyvän turvallisuuskulttuurin koulussa koko henkilökunta asennoituu turvallisuuteen myönteisesti sekä turvallisuustyöhön resursoidaan ja sitä ohjeistetaan. Henkilökunnan on tiedostettava koulutyöhön liittyvät riskit ja vaaratekijät. Ellei kouluyhteisö ymmärrä vaaroja ja perustehtävien vaatimuksia, koulua ei voi turvallisuusjohtaa. Henkilökunnalla on oltava ajan tasalla olevaa tietoa turvallisuudesta. Turvallisuustietojen ja turvallisuustaitojen koulutuksella sekä ennakkoivalla turvallisuuskeskustelulla voidaan lisätä perustehtävien vaatimusten ja vaarojen ymmärtämistä. Opettajan käyttäytyessä turvallisuutta edistävästi hän opettaa samalla oppilaalle oikeanlaista turvallisuusasennetta. Turvallisuuskulttuurin muodostumiseen vaikuttaa myös se, kuinka oppilaat osaltaan voivat sitoutua toimimaan turvallisesti. Turvallisuuskulttuuri muodostuu arvojen, tietotaidon ja käytännön olosuhteiden yhteisvaikutuksena. (Mertanen 2013, 8; Waitinen 2014, 17—19.)

Osaaminen, ohjeistus, ohjeiden ja toimintamallien omaksuminen sekä käytännön toiminta näiden johdosta sisältyvät turvallisuuskulttuuriin. Turvallisuuskulttuurin osia ovat ennakointi, valvonta, arviointi, seuranta ja kehittäminen. Hyvä turvallisuuskulttuuri organisaatiossa toteutuu toiminnan ollessa turvallista, vaarat on arvioitu ja niiden ehkäisyyn on suunnitelma sekä jokainen organisaation toimija sitoutuu ylläpitämään turvallisuutta omalta osaltaan ja toimii päivittäin turvallisuutta edistävästi. Esimerkiksi siisteys ja järjestys, laitteiden varovainen käsittely, vikojen korjaaminen ja se, ettei ketään kiusata, ovat koulun turvallisuuskulttuuria. Kiusaamiseen puuttuminen on samalla työpaikkakiusaamisen ennaltaehkäisyä. (Mertanen 2013, 8, 10; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013, 38.)

4 TURVALLISUUTEEN LIITTYVÄT SUUNNITELMAT

Suunnitelmien avulla luodaan toimintatavat erilaisiin tilanteisiin mahdollisesti sattuvan tilanteen aikana toteutettavaksi ja toiminnan turvaamiseksi. Koulun tasolla suunnitelmien avulla varaudutaan tunnistettuihin todennäköisiin uhkatilanteisiin. Suunnitelmien laatiminen ja niiden ajan tasalla pitäminen on tärkeä osa turvallisuuden ylläpitoa ja kriisitilanteisiin varautumista. Koulussa tulee huolehtia siitä, että kaikki koulu yhteisössä toimivat ovat tietoisia suunnitelman sisällöstä, heidät on perehdytetty asiaan ja taitoja on harjoiteltu. Koulu yhteisöön toimiviksi henkilöiksi luetaan myös ne, jotka toimivat ulkoistetuissa tehtävissä tai muun sektorin alla. (Opetustoimen turvallisuusopas.)

Turvallisuuteen liittyy keskeisesti valmiuslakiin (1552/2011) perustuva valmiussuunnitelma. Oppilaitosten valmiussuunnittelu on osa kunnan varautumista ja tavoitteena on ylläpitää oppilaitoksen toiminta poikkeusoloissa siinä laajuudessa kuin mahdollista ja niin pitkään kuin se on perusteltua. Opetustoimen valmiussuunnitelma sisältää selvityksen koulutilojen, kaluston ja henkilökunnan käytöstä ja varauksista, vaihtoehtoisten koulutilojen ja tilapäisten opettajien käytöstä, oppilaskuljetusten järjestelyistä sekä väestönsiirtojen vaikutuksesta opetustoimen järjestelyihin. Opetustoimen tehtäviin kuuluu huolehtia omien toimipisteidensä ja niiden henkilöiden turvaaminen myös poikkeusoloissa ja tätä varten koulut laativat oman pelastussuunnitelmansa. (Ström 2007, 50—51, Valmiuslaki 1552/2011, 12 §, 109 §.) Valmiussuunnitelman lisäksi opetustoimeen liittyy useita turvallisuuteen liittyviä suunnitelmia, jotka on koottu taulukkoon 1 lainsäädäntöperusteineen ja jotka käydään lävitse tässä luvussa.

Taulukko 1. Turvallisuuteen liittyvät suunnitelmat säädösperusteineen

Suunnitelma tai asiakirja	Säädös
Opetussuunnitelma	Opetushallituksen päättämät opetussuunnitelman perusteet
Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä	Perusopetuslaki (628/1998)
Kriisisuunnitelma	Opetushallituksen päättämät opetussuunnitelman perusteet
Koulun järjestyssäännöt tai muut koulus-	Perusopetuslaki (628/1998)

sa sovellettavat järjestysmääräykset	
Koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma	Opetushallituksen päättämät opetussuunnitelman perusteet
Tasa-arvosuunnitelma	Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)
Selvitys ja arviointi työympäristöstä ja työolosuhteista aiheutuvista haitta- ja vaaratekijöistä	Työturvallisuuslaki (738/2002)
Työsuojelun toimintaohjelma	Työturvallisuuslaki (738/2002)
Hälytys-, turvallisuus- ja pelastusvälineet ja -ohjeet	Työturvallisuuslaki (738/2002)
Työterveyshuollon toimintasuunnitelma	Työterveyshuoltolaki (1383/2001)
Pelastussuunnitelma	Pelastuslaki (379/2011) Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta (407/2011)
Poistumisturvallisuusselvitys	Pelastuslaki (379/2011)
Luettelo työpaikalla käytettävistä kemikaaleista	Valtioneuvoston asetus kemiallisista tekijöistä työssä (715/2001)

4.1 Opetussuunnitelma

Opetussuunnitelma on asiakirja, joka ohjaa koulun käytännön opetustoimintaa ja kasvatustyötä. Se sisältää päätöksen siitä, miten perusopetuksen kasvatustyö, opetus, oppimisen arviointi ja tuki, ohjaus ja oppilashuolto, kodin ja koulun yhteistyö sekä muu toiminta järjestetään ja toteutetaan. Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön, joten turvallisuuteen liittyvien asioiden kirjaaminen opetussuunnitelmaan on tärkeää. Opetuksen järjestäjän on opetussuunnitelman yhteydessä laadittava ja ohjeistettava suunnitelma kurinpidollisten keinojen käyttämisestä ja menettelytavoista. Oppilashuollon osalta opetussuunnitelma on laadittava yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisen kanssa. (Opetushallitus 2014, 9, 81; Opetustoimen turvallisuusopas; Perusopetuslaki 628/1998, 15 §, 29 §.)

4.2 Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusamiselta ja häirinnältä

Koulutuksen järjestäjä laatii suunnitelman oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusamiselta ja häirinnältä osana koulukohtaista oppilashuoltosuunnitelmaa. Suunnitelman noudattamista ja toteutumista on myös valvottava. Suunnitelmassa huomi-

oidaan oppilaiden keskinäiset sekä oppilaiden ja aikuisten väliset vuorovaikutussuhteet. (Opetushallitus 2014, 79; Opetustoimen turvallisuusopas; Perusopetuslaki 628/1998, 29 §.)

Suunnitelma sisältää

- kuvauksen kiusaamisen, väkivallan, aggressiivisen käyttäytymisen ja häirinnän ehkäisemisestä ja näihin puuttumisesta
- asian käsittelyn yksilötasolla, ryhmätasolla ja koko yhteisön tasolla
- teon tekijän ja teon kohteen osalta tarvittava hoito ja jälkiseuranta
- yhteydenottotavat kotiin ja yhteistyö huoltajan kanssa
- yhteistyön viranomaisten kanssa
- suunnitelmasta tiedottamisen ja siihen perehdyttämisen ja
- suunnitelman päivittämisen, toteutumisen seurannan sekä seurantaan liittyvän kirjaamisen ja arvioinnin (Opetushallitus 2014, 83).

4.3 Kriisisuunnitelma

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että koulukohtaiseen oppilashuoltosuunnitelmaan sisällytetään kuvaus toiminnasta äkillisissä kriiseissä sekä uhka- ja vaaratilanteissa (kriisisuunnitelma). Kriisisuunnitelma valmistellaan yhteistyössä tarvittavien viranomaisten kanssa. Suunnitelmassa kuvataan

- kriisitilanteiden ehkäisy, niihin varautuminen ja toimintatavat äkillisissä kriisitilanteissa
- johtaminen, yhteistyö, keskinäinen työn- ja vastuunjako
- sisäisen ja ulkoisen sekä koulun ja koulutuksen järjestäjän välisen tiedottamisen ja viestinnän periaatteet
- psykososiaalisen tuen ja jälkihoidon järjestäminen
- suunnitelmaan perehdyttäminen ja siitä tiedottaminen henkilöstölle, oppilaille, huoltajille ja yhteistyötahoille
- toimintavalmiuksien harjoittelu
- suunnitelman arviointi ja päivittäminen.

Suunnitelmaa laatiessa otetaan huomioon muut uhka-, vaara- ja kriisitilanteita koskevat suunnitelmat, esimerkiksi pelastussuunnitelma tai koulun järjestyssäännöt. (Opetushallitus 2014, 82, 84; Opetustoimen turvallisuusopas.)

4.4 Koulun järjestyssäännöt tai muut koulussa sovellettavat järjestysmääräykset

Opetuksen järjestäjän on hyväksyttävä järjestyssäännöt tai muut koulussa sovellettavat järjestysmääräykset, joiden avulla lisätään kouluyhteisön turvallisuutta, viihtyisyyttä ja sisäistä järjestystä. Järjestyssäännöissä ja muissa järjestysmääräyksissä voidaan antaa turvallisuuden kannalta tarpeellisia määräyksiä käytännön järjestelyistä, asianmukaisesta käyttäytymisestä, koulun omaisuuden käsittelystä sekä oleskelusta ja liikkumisesta koulurakennuksessa ja koulun alueella. (Opetushallitus 2014, 79; Perusopetuslaki 628/1998, 29 §.)

4.5 Koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma

Opetushallitus antaa opetussuunnitelman perusteissa määräykset oppilashuoltosuunnitelman laatimisesta. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön, oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa. Suunnitelma voi olla myös kahden tai useamman oppilaitoksen yhteinen. Oppilashuoltosuunnitelma on tarkistettava vuoden kuluessa kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tarkistamisesta. Suunnitelmaan sisältyy

- oppilashuollon kokonaistarve ja käytettävissä olevat oppilashuoltopalvelut
- yhteisöllinen oppilashuolto ja sen toimintatavat
- yksilökohtainen oppilashuollon järjestäminen
- oppilashuollon yhteistyön järjestäminen oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa
- oppilashuoltosuunnitelman toteuttaminen ja seuraaminen (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 13 §.)

4.6 Tasa-arvosuunnitelma

Koulutuksen järjestäjä on vastuussa siitä, että vuosittain laaditaan oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelma henkilöstön ja oppilaiden yhteistyönä. Tasa-arvosuunnitelman laadintavelvoite koskee myös esi- ja perusopetusta 1.1.2017 alkaen. Koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tasa-arvon toteutumista. Tasa-arvosuunnitelma voidaan sisällyttää osaksi koulukohtaista opetussuunnitelmaa. Tasa-arvosuunnitelma sisältää selvityksen oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta, tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi sekä arvion aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista. Selvityksessä on hyvä olla sekä määrällistä tilastoihin perustuvaa sukupuolen mukaan eriteltyä tietoa että laadullista tietoa ihmisten omista kokemuksista. Oppilaitoksessa voidaan laatia yhdistetty toiminnallinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma ja se voidaan sisällyttää osaksi opetussuunnitelmaa. (HE 19/2014; Kuntaliitto 2015; Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986, 5 a §; Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta 1329/2014, 5 §.)

4.7 Työn vaarojen selvittäminen ja arviointi

Työnantajan on selvitettävä ja tunnistettava riittävän järjestelmällisesti työstä, työajoista, työtilasta, muusta työympäristöstä ja työolosuhteista aiheutuvat haitta- ja vaaratekijät. Mikäli haittoja ja vaaratekijöitä ei voida poistaa, on arvioitava niiden merkitys työntekijöiden turvallisuudelle ja terveydelle. Vaarojen selvittämisen tulee olla suunnitelmallista ja jatkuvaa. Järjestelmällisyydellä tarkoitetaan menetelmää, joka voidaan toistaa tarvittaessa, jotta pystytään arvioimaan kehitystä työpaikalla. Työnantaja voi käyttää selvityksen tekemiseen ulkopuolista asiantuntijaa. Arvioinnin johdosta lain edellyttämien vähimmäisvaatimusten on täyttyttävä ja työntekijöiden turvallisuus ja terveys vaarantuvat mahdollisimman vähän. (Mertanen 2014, 28–30; Työturvallisuuslaki 738/2002, 10 §.)

4.8 Työsuojelun toimintaohjelma

Työnantajalla on oltava turvallisuuden ja terveyden edistämiseksi ja työntekijöiden työkyvyn ylläpitämiseksi työsuojelun toimintaohjelma. Ohjelma sisältää työpaikan työolojen kehittämistarpeet ja työympäristöön liittyvien tekijöiden vaikutukset. Toimintaohjelmasta johdettavat tavoitteet on käsiteltävä työntekijöiden tai heidän edustajiensa kanssa. Työsuojelun toimintaohjelma on ennakoivaa työsuojelua. Työolojen kehittämistarpeet ja työympäristötekijöiden vaikutukset arvioidaan riskinarviointimenetelmällä. (Mertanen 2014, 26; Työturvallisuuslaki 738/2002, 9 §.)

Laissa ei ole työsuojelun toimintaohjelmalle yksityiskohtaista sisältöä tai muotoa. Kukin voi päättää niistä omien tarpeidensa mukaan. Ohjelmassa voidaan kuitenkin käsitellä seuraavia asioita:

- työympäristön eri tekijöiden ja kehittämistarpeiden arviointi ja työolojen seuranta
- kuvaus työsuojeluasioiden hoitamisesta ja työterveyshuollon järjestämisestä
- selvitys asetettujen tavoitteiden seurannasta ja työolojen seurannan sekä sisäisten tarkastusten suorittamisesta
- työsuojeluviranomaisten ja työterveyshuollon rooli ja tehtävät asiantuntijoina
- työsuojelutiedotuksen periaatteet. (Mertanen 2014, 27.)

4.9 Hälytys-, turvallisuus- ja pelastusvälineet ja -ohjeet

Työpaikka on varustettava tarpeellisilla hälytys-, paloturvallisuus-, hengenpelastus- ja pelastautumislaitteilla ja -välineillä. Näiden laitteiden ja välineiden käytöstä sekä tulipalon, hukkumis- tai muun vaaran varalta on annettava työntekijöille tarpeelliset ohjeet. Myös niistä toimenpiteistä, joihin tulipalon sattuessa on ryhdyttävä, on annettava ohjeet. Tarvittaessa ohjeet on pidettävä työpaikalla nähtävillä ja järjestettävä harjoituksia. (Työturvallisuuslaki 738/2002, 45 §.)

Turvallisuus- ja pelastusvälineiden tarve riippuu työpaikan olosuhteista. Työpaikan koko ja siellä työskentelevien henkilöiden lukumäärä on työn luonteen lisäksi huomioitava arvioitaessa hälytyslaitteiden tarpeellisuutta. Työntekijöille on annettava

ohjeita myös hätäpoistumisteistä, hälytysmerkeistä ja siitä, miten toimitaan tulipalon syttyessä. Harjoitusten avulla selvitetään, osaavatko työntekijät noudattaa annettuja ohjeita sekä ohjeiden toimivuutta ja riittävyyttä. (Mertanen 2014, 77.)

4.10 Työterveyshuollon toimintasuunnitelma

Työnantajalla on oltava työterveyshuollosta kirjallinen toimintasuunnitelma, joka sisältää työterveyshuollon yleiset tavoitteet ja työpaikan olosuhteisiin perustuvat tarpeet ja niistä johtuvat toimenpiteet. Toimintasuunnitelmaa on tarkistettava vuosittain työpaikkakäynneistä ja muista työterveyshuollon suorittamista selvityksistä johtuen. Työterveyshuollon toimintasuunnitelma voi olla osa työturvallisuuslaissa tarkoitettua työsuojelun toimintaohjelmaa tai muuta työnantajan laatimaa kehittämisohjelmaa. (Työterveyshuoltolaki 1383/2001, 11 §.)

4.11 Pelastussuunnitelma

Pelastussuunnitelman laatiminen perustuu pelastuslakiin (379/2011) ja asetukseen pelastustoimesta (407/2011). Pelastussuunnitelman laatimisen tarkoitus on ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä poistaa vaaroja ja suunnitella onnettomuustilanteissa tarvittavia toimenpiteitä. Pelastussuunnitelma sisältää selvityksen koulun omatoimisesta varautumisesta. Rakennuksen haltijan on laadittava pelastussuunnitelma sellaiseen rakennukseen, jossa poistumisturvallisuus tai pelastustoiminta on tavanomaista vaativampaa, tai jossa mahdollisen onnettomuuden aiheuttamien vahinkojen arvioidaan olevan vakavat. Pelastussuunnitelman laadintaan antaa apua pelastuslaitos. Pelastussuunnitelma on pidettävä ajan tasalla ja ajantasaisuudesta vastaa koulun rehtori tai siihen erikseen nimetty henkilö. Pelastussuunnitelman sisällöstä ja toimintaohjeista on tiedotettava rakennuksessa työskenteleviä, oppilaita ja muita käyttäjiä tarvittavalla tavalla. (Opetustoimen turvallisuusopas; Pelastuslaki 379/2011, 14—15 §; Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta 407/2011, 1—2 §.)

Pelastussuunnitelma sisältää selostuksen

- vaarojen ja riskien tunnistamisesta ja ehkäisemisestä
- rakennuksen ja toiminnassa käytettävien tilojen turvallisuusjärjestelyistä

- käyttäjille annettavista ohjeista onnettomuuksien ehkäisemiseksi sekä onnettomuus- ja vaaratilanteissa toimimiseksi
- mahdollisista muista omatoimiseen varautumiseen liittyvistä toimenpiteistä (Opetustoimen turvallisuusopas).

Pelastussuunnitelmassa on tarpeen huomioida rakennuksen tavanomaisesta poikkeava käyttö ja tilapäinen käyttötavan muutos. Myös omatoiminen varautuminen poikkeusoloissa on selvitettävä pelastussuunnitelmassa. Jos muun kuin pelastuslain tai toimivaltaisen viranomaisen määräyksen perusteella rakennukseen on laadittava turvallisuus-, valmius- tai muu vastaava suunnitelma, pelastussuunnitelmaan sisältyvät asiat voidaan koota kyseiseen suunnitelmaan, eikä erillistä pelastussuunnitelmaa tarvitse laatia. (Pelastuslaki 379/2011, 15 §; Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta 407/2011, 1—2 §.)

Pelastussuunnitelman sisältö tulee säännöllisin väliajoin kerrata ja päivittää tarpeen mukaan. Pelastusharjoituksia on myös järjestettävä säännöllisesti, jotta tositilanteessa toiminta sujuu mahdollisimman hyvin ja vahingot minimoidaan. Pelastussuunnitelman tulee sisältää selkeät toimintaohjeet, jotka ovat saatavissa ja otettavissa nopeasti käyttöön ensitoimien hoitamiseksi viivytyksettä. Mikäli suunnitelma sisältää uhka- ja vaaratilanteet, näiltä osin suunnitelma laaditaan yhteistyössä poliisin kanssa. (Opetustoimen turvallisuusopas.)

4.12 Poistumisturvallisuusselvitys

Toiminnanharjoittajan on laadittava selvitys siitä, miten rakennuksen käyttötapa ja henkilöiden poikkeava toimintakyky sekä muut poistumisturvallisuuteen vaikuttavat tekijät huomioidaan tulipaloihin ja muihin vaaratilanteisiin varautumisessa ja poistumisjärjestelyissä. Selvitys on laadittava ennen toiminnan aloittamista ja päivitettävä vähintään kolmen vuoden välein tai toiminnan oleellisesti muuttuessa. Rakennusluvan yhteydessä kohteeseen laadittu turvallisuusselvitys vastaa poistumisturvallisuusselvitystä. (Pelastuslaki 379/2011, 19 §.)

Poistumisturvallisuusselvitys ja sen muutokset on toimitettava alueen pelastusviranomaiselle sekä rakennusviranomaiselle. Pelastusviranomaisen arvioi poistumisturvallisuusselvityksen perusteella täyttyvätkö poistumisturvallisuuden vaatimukset. (Pelastuslaki 379/2011, 19—20 §.)

4.13 Luettelo työpaikalla käytettävistä kemikaaleista

Työturvallisuuslain (738/2002, 38 §) mukaan kemiallisista tekijöistä ei saa aiheuttaa haittaa tai vaaraa työntekijöiden turvallisuudelle tai terveydelle. Syövyttäviä, tulenarkoja tai muita vastaavia vaaroja aiheuttavia aineita käsiteltäessä, säilytettäessä tai siirrettäessä on noudatettava erityistä varovaisuutta. Työnantajan on annettava haitta- ja vaaratekijöistä riittävät ohjeet ja opastus. Työturvallisuuslain 21 §:n mukaan työntekijän on noudatettava turvallisuusohjeita käsitellessään ja käyttäessään vaarallisia aineita.

Työnantajan on pidettävä ajan tasalla olevaa kaupanimen mukaista luetteloa työpaikalla käytettävistä kemikaaleista. Luettelo on pidettävä työpaikalla työntekijöiden nähtäväksi saatavana. Tämän lisäksi luettelo tai sen jäljennös on toimitettava sopivalla tavalla työpaikan työsuojeluvaltuutetulle. (Valtioneuvoston asetus kemiallisista tekijöistä työssä 715/2001, 5 §.)

5 TURVALLISUUSJOHTAMINEN

Kuten muukin johtaminen, myös turvallisuusjohtaminen voidaan jakaa strategiseen ja operatiiviseen johtamiseen. Strategisessa turvallisuusjohtamisessa tulevaisuuden suunnittelussa huomioidaan resurssit, riskit ja muut tavoitteisiin pääsemiseen vaikuttavat tekijät. Operatiivinen turvallisuusjohtaminen on osa päivittäin tapahtuvaa muuta johtamista ja siinä keskitytään strategiaa lyhyempään ajanjaksoon ja pienempiin kokonaisuuksiin. (Paasonen 2012, 89.)

5.1 Turvallisuusjohtamisen päämäärä

Turvallisuusjohtamisen avulla pyritään kokoamaan turvallisuuden eri osa-alueet yhdeksi kokonaisuudeksi. Turvallisuusjohtamisen suunnitelmallisen ja jatkuvan prosessin tavoitteena on tunnistaa organisaation toimintaan vaikuttavat riskit ja heikkoudet sekä ennaltaehkäistä organisaation toiminnalle vahingolliset tapahtumat. Turvallisuusjohtamisen tavoitteena on ihmisiin, ympäristöön ja omaisuuteen, myös tietoon ja maineeseen, kohdistuvien haittojen hallittu pienentäminen. (Lanne 2007, 28—29; Paasonen 2012, 79.)

Työturvallisuuslain velvoittaman työn vaarojen määrittämisen ja arvioinnin avulla pyritään työntekijöiden turvallisuus ja terveys saamaan toiminnan keskeiseksi periaatteeksi. Lisäksi pyritään saamaan suunnitelmallisia toimintatapoja työpaikalle ja työsuojelu omaksutaan osaksi työnantajan normaalia toimintaa. Tätä voidaan myös kutsua turvallisuusjohtamiseksi. (Mertanen 2013, 29.)

5.2 Turvallisuusjohtamisen keskeiset osa-alueet

Turvallisuusjohtamisen keskeisiä elementtejä ovat turvallisuuspolitiikka, turvallisuusjohtamisen organisointi ja käytännön menetelmät. Turvallisuuspolitiikka sisältää organisaation turvallisuuden päämäärät ja siinä tulee näkyä johdon sitoutuminen ja henkilöstön merkitys. Opetustoimessakin pitäisi olla koulun yleisen turvallisuuden päämäärän määrittävä turvallisuuspolitiikka tai -periaatteet. Turvallisuusjohtamisen organisointiin kuuluvat järjestelmällisten toimintatapojen luominen, toimintavastuiden ja -velvoitteiden määrittäminen sekä työntekijöiden resurssien varmistaminen. Käytännön menetelmiä ovat esimerkiksi riskien arviointi, osaamisen varmistaminen, osaava turvallisuustiedottaminen, mittaaminen ja seuranta. Toimivan palaute- ja seurantajärjestelmän avulla organisaatio pystyy varmistamaan käytäntöjen jatkuvan parantamisen. (Työsuojeluhallinto 2010, 8; Waitinen 2014, 26.)

Turvallisuusjohtamisessa keskeinen työväline on riskien arviointi, jonka avulla arvioidaan työolojen kehittämistarpeet ja työympäristötekijöiden vaikutukset. Turvalli-

suusjohtamisen avulla varmistetaan myös työntekijöiden osaaminen, osallistuminen ja motivointi. (Waitinen 2014, 26.)

Turvallisuusjohtamiseen sisältyy myös ennakointi, joten on tärkeää varata riittävät resurssit tavoitteiden toteuttamiseen. Turvallisuuden saavuttamiseen ja ylläpitämiseen tarvitaan osaamista, oikeaa asennetta sekä motivaatiota. Monipuolinen turvallisuustiedottaminen on tarpeen johtamisen tueksi. Organisointiin kuuluu keskeisenä tekijänä laadittujen suunnitelmien jalkauttaminen. (Waitinen 2014, 27.) Opetustoimen keskeisiä turvallisuuteen liittyviä suunnitelmia on kuvattu opinnäytetyön luvussa 4.

Turvallisuusjohtamisessa yhdistyvät menetelmien, toimintatapojen ja ihmisten johtaminen kuvion 4 mukaisesti. Turvallisuusjohtaminen sisältää jatkuvan turvallisuuden ja terveellisyden edistämisen, jatkuvan turvallisuussuunnittelun ja toiminnan jatkuvan seurannan. Turvallisuusjohtaminen on jatkuva prosessi, joka sisältää sekä ennakoivan että korjaavan toiminnan työympäristön parantamiseksi. Turvallisuusjohtamisessa yhdistyvät organisaation omaehtoinen turvallisuustyö sekä eri lainsäädäntöjen ja muiden sääntöjen mukaisten vaatimusten täyttäminen. (Paasonen 2012, 79—80; Työsuojeluhallinto 2010, 6; Waitinen 2014, 26.)

Kuvio 4. Turvallisuusjohtamisen osa-alueet (Työsuojeluhallinto 2010, 6)

Organisaation koko johdon on sitouduttava turvallisuusjohtamisen ajatuksiin saadakseen henkilökunnan siihen mukaan. Turvallisuusjohtamisen ajattelumalli ja sen mukainen toiminta kehittävät organisaation turvallisuuskulttuuria vasta henkilöstön sitouduttua. Oppilaitoksessa turvallisuustyön pitäisi kuulua rehtorin ja jokaisen työntekijän työnkuvaan. Rehtorin tukena turvallisuustyössä ovat esimerkiksi työsuojelupäällikkö ja työsuojelutoimikunta. (Työsuojeluhallinto 2010, 6; Waitinen 2014, 26.)

5.3 Riskienhallinta osana turvallisuusjohtamista

Riskienhallinta muodostuu riskianalyysistä, riskien merkityksen arvioinnista ja riskien pienentämiseen liittyvästä päätöksenteosta. Riskienhallinnan tavoitteena on tunnistettujen riskien hallitseminen. Kaikkia riskejä ei voi tunnistaa tai hallita ja myös siihen, mitä ei tiedetä, on varauduttava. Riskienhallintaan kuuluu epävarmuuksien ja todennäköisyyksien hallinta. Myös riskin ottaminen on yksi osa riskienhallintaa. On tärkeää tiedostaa, että toiminnassa on aina riskejä, joiden vuoksi koko organisaation on oltava valppaana riskien ennaltaehkäisyyn vuoksi. Riskienhallinta on organisaation johtamista ja jokaisen organisaation jäsenen omassa roolissaan toteuttamaa toimintaa. (Leppänen 2006, 119—120; Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 8; Työsuojeluhallinto 2013, 6.)

Riskienhallinnassa on päätettävä, mitä riskejä arvioidaan. Koska kaikkia riskejä ei pystytä arvioimaan ja hallitsemaan, on valittava ne riskit, joita pyritään hallitsemaan. Seuraavaksi on valittava käytettävä riskienarviointimenetelmä ja -prosessi ja määriteltävä riskienarvioinnin vastuut. Turvallisuuskulttuuriin liittyen organisaatiossa on oltava ohjeet toimintatavoista sekä turvallisuuteen liittyvistä arvoista sekä riittävät resurssit turvallisuustoimenpiteiden ja -käytäntöjen toteuttamiseen. Organisaatiossa on vielä ratkaistava se, mikä lopullinen hyöty organisaatiolle koituu turvallisuudesta ja riskienhallinnasta. (Leppänen 2006, 47—50.)

Työturvallisuuslain velvoite työn vaarojen selvittämisestä ja arvioinnista on riskienhallintaa. Aluksi työhön liittyvät vaarat tunnistetaan. Tunnistamisen jälkeen on poistettava ne vaarat, jotka on mahdollista poistaa. Muiden vaarojen osalta on arvioitava

niiden merkitys terveydelle ja turvallisuudelle sekä valittava jäljelle jäävien riskien vähentämiseen tarvittavat toimenpiteet. (Mertanen 2013, 28—30.)

5.3.1 Riski

Riski tarkoittaa haitallisen tapahtuman todennäköisyyttä ja vakavuutta (Työsuojeluhallinto 2013, 6). Riski on tapahtuma, joka toteutuessaan estää jonkin tavoitteen toteutumisen joko pysyvästi tai tilapäisesti. Riski sisältää tappion ja menettämisen uhan ja siihen liittyy olennaisena piirteenä epävarmuus. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 21.) Leppäsen (2006, 29—30) mukaan riski tarkoittaa asiaa, jonka olemassaolon uskomme tietävämme. Tiedämme myös asiaan liittyvän vahingon vaaran, mutta tästä vaarasta puuttuu täsmällinen tieto. Tästä syystä riski muodostaa uhan siitä, että toteutuessaan riski aiheuttaa vahinkoa. Riski koskee tapahtuman aiheuttamia seurauksia. Riski on vaarallisen tapahtuman laajuuden ja todennäköisyyden yhdistelmä.

Työturvallisuuskeskus määrittää riskin vaaran tai haitan aiheuttamaksi haitalliseksi tapahtumaksi. Vaaratekijä on työssä esiintyvä tekijä, joka voi aiheuttaa vaaraa tai haittaa työntekijän turvallisuudelle tai terveydelle. Vaaratekijöistä esimerkkejä ovat melu tai jatkuva kiire, joiden aiheuttamia riskejä ovat kuulovaurio tai työuupumus. (Työturvallisuuskeskuksen www-sivut 2015.)

Riskiin liittyy syy-seuraussuhde, jota nimitetään kausaliteetiksi. Tällä tarkoitetaan, että seuraus nähdään syyn välittömänä seurauksena, eli syy aiheuttaa seurauksen. (Leppänen 2006, 42.)

Riski voi olla objektiivinen tai subjektiivinen. Objektiivinen riski on olemassa huolimatta siitä, tiedostaako ihminen sitä vai ei. Esimerkiksi kiven putoaminen muuttuu riskiksi, jos ihminen seisoo putoavan kiven alapuolella. Objektiivisessa tarkastelussa on kyse tosiasioista, joita voi arvioida tieteellisen tutkimuksen avulla. Subjektiivinen näkökulma on kyseessä silloin, kun riskeistä ollaan tietoisia ja pohditaan riskin vaikutuksista joko itseen tai ryhmään. (Leppänen 2006, 43.)

Riskit voidaan jakaa myös operatiivisiin ja strategisiin riskeihin. Operatiiviset riskit ovat ihmisten aiheuttamia tai sellaisia ulkopuolisia tapahtumia, joihin ei voida vaikuttaa. Operatiivinen riski voi olla puutteellisesti toimivasta sisäisestä prosessista, ulkoisista tapahtumista, henkilöistä tai järjestelmistä aiheutuva turvallisuusriski. Myös maineen menetys on operatiivinen riski. Ihmisten aiheuttamiin organisaation sisäisiin tai ulkopuolisten aiheuttamiin riskeihin voi vaikuttaa ja varautua. Operatiivinen riski voi laukaista strategisen riskin. Strategiset riskit ovat liiketoimintariskejä ja voivat uhata toiminnan jatkumista.. Strategisen riskin voi aiheuttaa puutteellinen johtaminen, väärät toimintastrategiat, sisäinen paine tai hidas reagointi toimintaympäristön muutoksiin. (Riskienhallintayhdistyksen www-sivut 2015; Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 11.)

5.3.2 Riskilajit

Riskit jaetaan riskilajeihin joko luonteensa mukaan tai sen mukaan, mihin organisaation toimintoihin ne voivat vaikuttaa. On olemassa useita eri tapoja jaotella riskit eri lajeihin ja moni riskeistä voi kuulua useampaankin lajiin. (Ilmonen, Kallio, Koskinen, Rajamäki 2013, 64; Riskienhallintayhdistyksen www-sivut 2015.)

Ilmonen, Kallio, Koskinen ja Rajamäki (2013, 65) jakavat riskit vahinkoriskeihin, strategisiin riskeihin, taloudellisiin riskeihin ja operatiivisiin riskeihin. Strategiset riskit liittyvät organisaation pitkän aikavälin strategisiin tavoitteisiin. Riskilajin voi jakaa edelleen ulkoisiin ja sisäisiin strategisiin riskeihin. Strategisesta riskistä voi käyttää myös käsitettä liiketoimintariski. Operatiiviset riskit ovat organisaation päivittäisten toimintojen välittömien tai välillisten vahinkojen tai maineen riskejä. Taloudelliset riskit ovat rahaprosessia uhkaavia riskejä ja voivat liittyä esimerkiksi maksuvalmiuteen. Vahinkoriskeihin kuuluvat esimerkiksi henkilöstön työkyvyttömyyteen tai työtapaturmiin liittyvät riskit, henkilöturvallisuuteen liittyvät riskit ja ympäristöriskit. Riskit voidaan jakaa myös vakuutettaviin ja ei-vakuutettaviin riskeihin, tietoiisiin ja tiedostamattomiin riskeihin tai välittömiin ja välillisiin riskeihin. (Ilmonen, Kallio, Koskinen, Rajamäki 2013, 65—70.)

Riskienhallintayhdistys jakaa riskit operatiivisiin riskeihin, taloudellisiin riskeihin ja vahinkoriskeihin. Operatiivisiin riskeihin riskienhallintayhdistys katsoo kuuluvaksi henkilö-, tuote-, tieto- ja projektiriskit. Taloudellisiin riskeihin kuuluvat liikeriskit, sopimus- ja vastuuriskit sekä sukupolvenvaihdon riskit. Vahinkoriskeihin sisältyvät paloriskit, rikosriskit, keskeytysriskit ja ympäristöriskit. (Riskienhallintayhdistyksen www-sivut 2015.)

Henkilöriskit voivat olla henkilöön kohdistuvia tai henkilöstä aiheutuvia riskejä. Henkilöriskeillä on aina vaikutus organisaation toiminnan ja tavoitteiden saavuttamiseen. Henkilöriskit voivat olla lyhytaikaisia ja helposti havaittavissa olevia, kuten lievän tapaturman vahingot, tai hyvin yksilöllisiä ja vaikeasti havaittavia, kuten sairastavuus. Aiemmin henkilöriskejä on tarkasteltu avainhenkiöiden kannalta, mutta nykyisin henkilöriskejä arvioidaan kaikkien organisaation tavoitteiden toteuttamiseen kuuluvien henkilöiden osalta. Henkilöriskejä kohdistuu pääosin omaan henkilökuntaan, asiakkaisiin, vierailijoihin tai sopimuskumppaneihin. Koulun koko henkilöstö kuuluu henkilökuntaan ja asiakkaita ovat oppilaat ja heidän huoltajansa. Vierailijoita ovat muut koulussa asioivat henkilöt. Henkilöriskin toteutuessa heikentyy organisaation toiminta- ja tuottavuuskyky. Organisaation tiettyä toimintaa varten varatut henkilöresurssit eivät olekaan enää täysipainoisesti käytössä ja tilapäisjärjestelyt lisäävät kustannuksia. (Kyllönen & Rickman 2011, 18; Leppänen 2006, 88—90; Riskienhallintayhdistyksen www-sivut 2015; Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2011, 34.)

Leppänen (2006, 89.) jakaa henkilöriskit terveyteen ja hyvinvointiin, työympäristöön, työyhteisön toimintaan, vahingontekoihin, liikenteeseen, työsuhteisiin, työväkivaltaan, osaamiseen ja yrittäjyyteen liittyviin riskeihin. Riskienhallintayhdistyksen jako henkilöriskeistä on samansisältöinen. Tässä opinnäytetyössä ei ole kuitenkaan käytetty Leppäsen tai Suomen riskienhallintayhdistyksen mallin mukaista henkilöriskien jakoa, vaan opinnäytetyötä varten suoritettussa henkilöriskien kartoituksessa on käytetty opinnäytetyön tekijän laatimia liitteen 1 mukaisia riskikartoituslomakkeita. Seuraavassa esittelen kuitenkin lyhyesti, mitä Leppäsen ja Suomen Riskienhallintayhdistyksen henkilöriskien jako sisältää.

Terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä riskejä ovat sairastavuus, ruumiillinen kuormittuminen, fyysinen kunto, stressi ja työuupumus. Työympäristöriskit ovat työympäris-

töissä esiintyviä työntekijöiden terveyttä tai turvallisuutta vaarantavia tai haittaavia tekijöitä, kuten esimerkiksi eri energiamuotojen vaikutukset, tapaturmat, ergonomiaan liittyvät tai kemialliset vaaratekijät tai henkiset kuormitustekijät. Työyhteisön toimimattomuuteen liittyvät riskit liittyvät yleensä aina vuorovaikutuksen toimimattomuuteen työyhteisössä. Tyypillisiä vahingonteon muotoja ovat varkaus, kavallus, tietojen väärinkäyttö, laiminlyönti, työpaikkakiusaaminen, ilkivalta tai sabotaasi. Etenkin tietoihin tai laitteisiin liittyviä vahingontekoja voi minimoida käyttö- tai kulkuoikeuksien rajoittamisella, ohjeistamalla ja kouluttamalla. (Leppänen 2006, 90—92; Riskienhallintayhdistyksen www-sivut 2015.)

Liikenteen riskit liittyvät kodin ja työpaikan välisiin matkoihin, työpäivän aikana suoritettaviin työasioihin, pidempiin työmatkoihin sekä työpaikan sisäiseen liikenteeseen työpaikan alueella, esimerkiksi pihalla tai varastossa. Työsuhderiskejä ovat rekrytointiin, työsopimukseen, työaikaan ja vuosilomiin sekä työsuhteen päättymiseen liittyvät uhkatekijät. Työväkivallan muotoja ovat työpaikkakiusaaminen, solvaaminen, sanallinen uhkaaminen, lyöminen, potkiminen, töniminen, näpistys, varkaus sekä ryöstö tai ryöstön yritys. Työväkivalta voi johtaa fyysiseen vammaan tai jopa hengen menetykseen. Väkivaltaa esiintyy eniten sellaisessa työssä, jossa joudutaan olemaan yleisön kanssa tekemisissä, käsitellään rahaa tai vartioidaan arvotavaraa. Työväkivaltariskien osalta tulee painottaa ennaltaehkäisevää toimintaa. Tärkeää osaamista ovat ammatillinen osaaminen, tarvittava erityisosaaminen, työtä tukeva osaaminen, työkokemuksen avulla karttuva niin sanottu hiljainen tieto, johtamistaidot, sosiaaliset taidot sekä yleissivistys. Puutteet osaamisessa voivat haitata organisaation menestymistä, mutta vaikuttaa myös henkilöstön työkykyyn, alentaa työsuorituksen tehokkuutta ja ylikuormittaa työntekijää. Osaamista pitää myös ylläpitää. (Leppänen 2006, 92—95; Riskienhallintayhdistyksen www-sivut 2015.)

Koulussa suoritettava riskien arviointi sisältää useita osa-alueita opetuksen järjestämisestä sidosryhmien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Henkilöstöä koskevaan arviointiin kuuluvat työkykyyn, rekrytointiin, osaamiseen, fyysiseen ja henkiseen väkivaltaan sekä sen uhkaan, kasvaviin ammattitaito- ja osaamisvaatimuksiin, henkilöstön riittävyteen ja vaihtuvuuteen, ulkopuoliseen työvoimaan, sijaisiin sekä henkilöstöryhmien väliseen yhteistyöhön liittyvät asiat. (Kyllönen & Rickman 2011, 46—47, 180.)

Koulussa henkilöturvallisuus tarkoittaa työntekijöiden, asiakkaiden ja vierailijoiden turvallisuuden, terveyden ja hyvinvoinnin varmistamista. Henkilöturvallisuuden osa-alueita ovat fyysinen työ- ja oppimisympäristö, ammatilliset valmiudet sekä henkilöstön yhteistoiminta. Fyysisellä työympäristöllä tarkoitetaan koulun rakenteisiin liittyviä henkilöturvallisuuteen vaikuttavia seikkoja, esimerkiksi poistumistiet, tilojen sijoittelu ja kalustus. Opetustilojen kalustuksen suunnittelussa tulee huomioida työpöytien sijoittelu ja lukittavien kaappien riittävyys. Vahingoittamiseen sopivat työkalut, kuten sakset ja askarteluveitset, eivät voi olla vapaasti saatavilla. Ennalta on myös huomioitava poistumisväylien riittävyys ja että ne ovat koko henkilöstön tiedossa. Ammatilliset valmiudet sisältävät esimerkiksi vuorovaikutukselliset keinot ja tilanteiden ennakoititaidot koulun arjessa sekä oppilaiden ja vanhempien kanssa tapahtuvassa vuorovaikutuksessa. Hyvät ammatilliset valmiudet ehkäisevät väkivaltaa. Henkilöstön yhteistoiminta tarkoittaa sovittujen ja harjoiteltujen menettelytapojen ja pelisääntöjen noudattamista ja haastavissa tilanteissa tuen saatavuutta. Oppilasta tai opiskelijaa ajatellen arvioidaan sitä, miten toteutuu vastuu kuntalaisen turvallisuudesta. (Kyllönen & Rickman 2011, 14, 18—19, 49—50, 67—68.)

Opetustoimessa oppilaiden välinen tai opettajan ja oppilaan välinen konflikti esimerkiksi oppitunnilla, välitunnilla tai selvittelytilanteessa voi aiheuttaa koulun aikuista vastaan hyökkäyksen. Samoin voi käydä oppilaan fyysisen rajoittamisen tilanteessa tai oppilaan opetustilasta poistamisen yhteydessä. Koulussa joko sovitusti tai sopimatta liikkuva oppilaan huoltaja tai koulun ulkopuolinen henkilö, kuten entinen oppilas, voi olla uhkakäyttäytyjä. Vuonna 2008 suoritetun kyselyn mukaan peruskoulun ylempien luokkien opettajista joka kymmenes oli kokenut uransa aikana oppilaan harjoittamaa väkivaltaa. Alempien vuosiluokkien erityisopetushenkilöstö saattaa kokea ylempien vuosiluokkien opettajia enemmän väkivallantekoja ja uhkaa. Alaluokilla on ollut tilanteita, joissa liki aikuisen pituinen tai isokokoinen oppilas on aiheuttanut vaaratilanteita. (Kyllönen & Rickman 2011, 24—25.)

5.3.3 Riskien tunnistaminen ja arviointi

Hallittavissa ovat vain tunnistetut riskit. Riskien tunnistaminen edellyttää organisaatiossa tehtyä päätöstä riskienhallinnan aloittamisesta. On myös ratkaistava, ketkä organisaatiossa osallistuvat työskentelyyn. Vaikka osallistujien määrä on syytä pitää rajattuna, työskentelyyn tulee osallistua henkilöiden, joilla on ymmärrys käsiteltävän organisaation koko toiminnasta. Jos organisaatiossa on useampia osastoja, on järkevää keskittyä yhteen kerrallaan, jotta työ on helpompaa ja tehokkaampaa. On hyvä miettiä myös se, miten huomioidaan organisaatiota palvelevien, mutta henkilöstöön kuulumattomien tukipalveluiden edustajat. (Ilmonen, Kallio, Koskinen, Rajamäki 2013, 72; Leppänen 2006, 121.)

Riskien tunnistamisen avuksi on kehitetty erilaisia menetelmiä ja välineitä. Toteutuneisiin riskeihin perustuva tunnistamismenetelmä, tarkistuslistoihin perustuva tunnistusmenetelmä, ryhmätyönä tehtävä riskien tunnistaminen ja induktiiviset päättelymenetelmät ovat eräitä riskien tunnistuskeinoja. Riskienhallintayhdistyksellä on esimerkiksi Haavoittuvuusanalyysi. Potentiaalisten ongelmien analyysi (POA) on riskien tunnistamista aivoriihitekniikalla vetäjän antamien avainsanojen perusteella. Menetelmien avulla saadaan tilanteesta kokonaiskuva ja löydetään riskialueet, joita seuraavassa vaiheessa tutkitaan yksityiskohtaisemmin. Tarkistuslistojen avulla voi tutkia riski kerrallaan, liittyykö riski omaan toimintaan. Tarkistuslista on käyttökelpoinen väline karkeaan riskien tunnistamiseen ja ongelmien löytämiseen. Riskikartta esittää tarkasteltavan kohteen kaaviomuodossa. (Ilmonen, Kallio, Koskinen, Rajamäki 2013, 99—100; Riskienhallintayhdistyksen www-sivut 2015.)

Mikäli organisaatiossa ei ole aiemmin ollut riskienhallintaa, on syytä ensin perehdyttää riskienhallintatyöskentelyyn osallistuvat riskienhallinnan keinoihin ja tapoihin, työskentelyn eri vaiheisiin sekä käytettäviin työkaluihin. Riskienhallintatyöpajan kesto tulee pitää rajattuna, enintään kolme tai neljä tuntia taukoineen. Ajankohdan tulee olla sellainen, että osallistujat jaksavat keskittyä analyttiseen työskentelyyn eikä ole muitakaan häiriötekijöitä, kuten tietokoneita tai matkapuhelimia. Tilan tulee olla rauhallinen. (Ilmonen, Kallio, Koskinen, Rajamäki 2013, 74.)

Riskien tunnistamisen lähtökohta on organisaation tavoitteet. Tarkasteluun otetaan jokin organisaation toiminnan osa sekä jokin alakohtainen riskilaji. Kaikki tunnistetut riskit kirjataan ylös toimenpiteiden suunnittelua, toteutusta ja seuranta varten. Tunnistamisessa on kyse siitä, mitä uhkia on olemassa, mitä mahdollisuuksia halutaan hyödyntää, mitä kaikkea ja miksi voi sattua ja mitä tästä seuraa. Lisäksi selvitetään, miten suuri aiheutuva riski on ja määritetään riskeistä ne, jotka ovat merkittävimmät. Organisaation riskikartta rakentuu riskien tunnistamisesta, eli organisaation suojattavien kohteiden ja niihin kohdistuvien riskien määrittelystä. Riskien tunnistamisen tarkoitus on hahmottaa organisaation toimintaan liittyvää riskikokonaisuutta. (Leppänen 2006, 123; Riskienhallintayhdistyksen www-sivut 2015.)

Riskin arvioinnissa on tärkeää arvioida riittävän todennäköisiä ja merkittävästi organisaation toimintaan vaikuttavia riskejä, eli kiireisemmin ratkaisua vaativimmat riskit. Tärkeää on löytää riskin aiheuttaja eli juurisyy, koska ennakoivat riskienhallintatoimenpiteet pyritään kohdistamaan nimenomaan juurisyihin. Juurisyyn löytämisen lisäksi on olennaista arvioida riskin vaikutukset eri toimintoihin. Riskin arviointi koostuu valittujen riskien todennäköisyyksien sekä seurausten vakavuuden arvioinnista. Ensin määritetään riskin suuruus arvioimalla riskien seurauksena aiheutuvien vahinkojen suuruus ja vahingon todennäköisyys. Riskin merkittävyyttä arvioitaessa on tarkasteltava riskin syitä ja seurauksia yksityiskohtaisesti. (Ilmonen, Kallio, Koskinen, Rajamäki 2013, 90; Leppänen 2006, 123; Riskienhallintayhdistyksen www-sivut 2015.)

Riskin suuruuden arviointiin on kehitetty apuvälineeksi riskitaulukko. Taulukon 2 mukaisessa kolmiportaisessa taulukossa on seurausten vakavuudelle ja tapahtuman todennäköisyydelle kolme eri tasoa. Selvitysten perusteella valitaan ensin seurausten vakavuus taulukon ylimmältä riviltä ja tämän jälkeen tapahtuman todennäköisyys ensimmäisestä sarakkeesta. Riski on valittujen kohtien leikkauspisteessä olevan arvon suuruinen. Riskin suuruus on pienimmillään arvo 1 eli merkityksetön riski ja suurimmillaan 5 eli sietämätön riski. (Riskienhallintayhdistyksen www-sivut 2015.)

Taulukko 2. Kolmiportainen riskitaulukko (Työturvallisuuskeskuksen www-sivut)

Todennäköisyys	Seuraukset		
	Vähäiset	Haitalliset	Vakavat
Epätodennäköinen	1 Merkityksetön riski	2 Vähäinen riski	3 Kohtalainen riski
Mahdollinen	2 Vähäinen riski	3 Kohtalainen riski	4 Merkittävä riski
Todennäköinen	3 Kohtalainen riski	4 Merkittävä riski	5 Sietämätön riski

Riskien toteutumisen todennäköisyys voidaan jakaa myös viiteen luokkaan, jotka ovat äärimmäisen harvinainen (kerran 100 vuodessa), harvinainen (kerran 50 vuodessa), melko harvinainen (kerran 10 vuodessa), melko todennäköinen (kerran vuodessa) ja erittäin todennäköinen (kerran kuukaudessa tai useammin). Riskien todennäköisyyden arviointiasteikkona voidaan käyttää myös prosentuaalista todennäköisyyttä riskin toteutumisesta arviointiajankohtana. Arviointiajankohta voi olla päivä, viikko, kuukausi tai vuosi ja asteikkona 0—100 %. Riskin toteutumisen todennäköisyyden arviointiin vaikuttaa myös se, onko käsiteltävä oleva riski tai vaara jo toteutunut. Jo toteutuneen riskin tai vaaran osalta on todennäköistä se, että se toistuu, mikäli asialle ei tehdä mitään. Myös läheltä piti -tilanteet lisäävät todennäköisyyttä. (Leppänen 2006, 125; Työturvallisuuskeskus 2011, 9.)

Riskin suuruutta arvioitaessa voi kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin:

- miten usein on tilanteita, joissa vahinko on mahdollinen
- pahin mahdollinen seuraus vahingon tapahtuessa
- mihin kaikkeen vahinko voi vaikuttaa
- onko vahingolla välillisiä vaikutuksia ja mitä ne ovat. (Riskienhallintayhdistyksen www-sivut 2015).

5.3.4 Riskien hallintakeinot

Riskien hallintakeinoja ovat riskin pitäminen, riskin pienentäminen, riskin poistaminen, riskin välttäminen ja riskin siirtäminen. Kriittisille riskeille tarvitaan konkreetti-

set riskienhallintasuunnitelmat. (Leppänen 2006, 164; Riskienhallintayhdistyksen www-sivut 2015.)

Riskienhallinnassa tärkein keino on riskien välttäminen ennakoivien toimenpiteiden avulla. Välttämällä tarkoitetaan, että vaara tai seuraus vältetään kokonaan. Vaarat ja niistä johtuvat seuraukset analysoidaan tarkasti. Riskin välttäminen edellyttää sitä, että kaikki riskin syyt ja seuraukset tunnetaan. Riski on vältettävä ennakoivien toimenpiteiden avulla ennen riskin sisältämän toiminnan aloittamista. On siis ratkaistava, aloitetaanko riskin sisältävää toimintaa vai ei. Kokonaan riski voidaan välttää vain aloittamatta riskin sisältämää toimintaa. Riskin välttäminen kohdistuu siis tuleviin tapahtumiin tai toimintoihin. (Leppänen 2006, 165—166.)

Riskin poistaminen kohdistuu olemassa oleviin ja havaittuihin toimintoihin. Riski voidaan poistaa silloin, kun olemassa olevassa toiminnassa on riski, jota ei haluta edes osittain pitää. Keino, jolla riski voidaan poistaa, on luopua kokonaan riskin sisältävistä toiminnoista. Riskin poistaminen tarkoittaa aina luopumista jostakin. (Leppänen 2006, 166.)

Riskin pienentäminen tarkoittaa riskin todennäköisyyden tai seurausten vakavuuden vähentämistä. Riskejä on jollain tavoin yleensä mahdollista pienentää. Se edellyttää vaarojen tunnistamista, riskien analysointia ja pienentämiskeinojen tuntemista ja niiden käytön osaamista. Riskien pienentäminen kohdistuu kokonaan yrityksen omalla vastuulla oleviin toimintoihin. Pienentäminen voidaan tehdä tasolle, jonka organisaatio on valmis kantamaan. Vakavuudeltaan lievien tai merkityksettömien riskien osalta on laskettava riskin pienentämisen taloudellinen kannattavuus. (Leppänen 2006, 167; Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 25.)

Riskin siirtäminen tarkoittaa riskin siirtämistä sopimuksella toiselle taholle. Kaikista siirrettävistä toiminnoista, vastuista ja toimintoja koskevista riskeistä tulee laatia sopimus, jolla voidaan hallita myös sopimukseen liittyviä riskejä. Toimintojen ulkoistaminen on esimerkki riskin siirtämisestä. Sopimuksilla siirretyt riskit ovat kuitenkin osa organisaation riskeistä. Esimerkiksi vakuuttamalla osa riskeistä siirretään vakuutusyhtiölle ja riski jaetaan taloudellisesti vakuutusyhtiön kanssa. Riskit, jotka ovat isoja ja uhkaavat yrityksen toimintaa, kannattaa vakuuttaa. Organisaation toiminnas-

sa vakuuttamista edellyttäviä lakisääteisiä velvoitteita ovat esimerkiksi työntekijöiden tapaturma- ja työeläkevakuutukset. Lakisääteisten vakuutusten lisäksi organisaatiossa tarvitaan myös vapaaehtoisia vakuutuksia. (Leppänen 2006, 169—170; Riskienhallintayhdistyksen www-sivut 2015; Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 25.)

Riski pidetään, ellei siihen voida vaikuttaa muulla riskienhallintakeinolla. Ensisijassa riskit pyritään välttämään ja toiseksi poistetaan sellaiset riskejä sisältävät toiminnot, joita ei haluta kantaa. Kolmanneksi jääviä riskejä pienennetään tai siirretään. Jäljelle jääville jäännösriskeille on laadittava riskienhallintasuunnitelma. Riskin pitäminen omalla vastuulla tietoisesti johtuu yleensä taloudellisista syistä. Usein toistuvat pienet riskit saattaa olla edullisinta pitää omalla vastuulla. (Leppänen 2006, 171; Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 25.)

5.3.5 Riskin hallintatoimenpiteestä päättäminen

Riskin merkitsevyyden perusteella voidaan päättää taulukon 3 mukaisesta toimenpidesuunnitelmasta, jossa toimenpiteen tarve arvioidaan riskin suuruuden perusteella. Matalan ja merkityksettömän riskin alueella riskin pienentämisellä ei saavuteta enää merkittävää turvallisuustason kasvua. Riskin kohotessa tarkkaillaan riskiä aiheuttavia oloja. Mikäli toimenpiteet ovat kustannusten ja saavutettavien hyötyjen kannalta edullisia, voidaan vähäisenkin riskin osalta ryhtyä pienentäviin toimenpiteisiin. Riskin ollessa suuri, on mahdollista, että työtä ei saa aloittaa tai jatkaa ennen alentaviin toimenpiteisiin ryhtymistä. (Työsuojeluhallinto 2013, 7.)

Taulukko 3. Riskiin perustuva toimenpidesuunnitelma (Työsuojeluhallinto 2013, 8)

RISKI	TOIMENPITEET JA AIKAJÄNNE
MERKITYKSETÖN	Ei tarvita toimenpiteitä eikä kirjaamisasiakirjoja.
VÄHÄINEN	Ennalta ehkäiseviä toimenpiteitä ei tarvita. Pitäisi kuitenkin harkita kustannus-vaikutus -suhteeltaan parempia ratkaisuja tai parannuksia, jotka eivät aiheuta lisäkustannuksia. Tarvitaan seurantaa, jolla varmistetaan, että riski pysyy hallinnassa.
KOHTALAINEN	Riskin pienentämiseksi on ryhdyttävä toimiin, mutta ennaltaehkäisyn kustannukset on mitoitettava ja rajattava tarkasti. Toimenpiteet on toteutettava määrätyn ajan kuluessa. Jos kohtuulliseen riskiin liittyy erittäin haitallisia seurauksia, lisäarvi-

	ointi voi olla tarpeen haitan todennäköisyyden tarkemmaksi toteamiseksi, jonka perusteella tehokkaampien valvontatoimenpiteiden tarve voidaan määritellä.
MERKITTÄVÄ	Työtä ei pidä aloittaa ennen kuin riskiä on pienennetty. Riskin pienentämiseen voidaan joutua osoittamaan huomattavia resursseja. Jos riski liittyy meneillään olevaan työhön, ongelma pitäisi korjata lyhyemmässä aikataulussa kuin kohtuullisten riskien ollessa kyseessä.
SIETÄMÄTÖN	Työtä ei pidä aloittaa eikä jatkaa, ennen kuin riskiä on pienennetty. Jos riskin pienentäminen ei ole mahdollista edes rajoittamattomilla resursseilla, työn täytyy olla pysyvästi kielletty.

Riskien hallintatoimenpiteiden tarkoitus on saattaa riski hyväksyttävälle tasolle. Ensisijaisesti pyritään estämään vahingon syntyminen tai vähentämään sen seurauksia. Hallintatoimenpiteet on kuitenkin suhteutettava organisaation kannattavuuteen. Kustannuksia on verrattava riskin toteutumisen aiheuttaviin menetyksiin. Riskienhallinnan kustannukset eivät saa ylittää riskin toteutumisesta aiheutuvia menetyksiä, jotta riskienhallinta olisi kannattavaa. Toimenpiteen valinta riippuu riskin suuruudesta.

5.3.6 Seuranta

Toimintatavoitteiden saavuttamisen seuraaminen, poikkeamien käsittely, sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan tehokkuuden arviointi ja kehittäminen ovat seurantaa. Organisaation on seurattava toimintaympäristöään ja havaintojensa perusteella tehtävä riskeihin vaikuttavia päätöksiä. Toiminnan jatkuva parantaminen perustuu arvioinnille ja kehittämiselle ja tämä edellyttää johdon ja työntekijöiden sitoutumista sekä virheistä oppimista. Riskeistä, poikkeamista ja tapahtuneista vahingoista tulee oppia. Johtopäätösten ja korjaavien toimenpiteiden avulla pyritään vähentämään ja estämään ei-toivottujen tapahtumien toistuminen. Organisaation riskienhallinnan mittareina voidaan pitää esimerkiksi vahinko-, tapaturma-, onnettomuus- ja läheltä piti -tilanteita, väkivalta- ja uhkatilanteita, tulipaloja sekä tietoturvallisuuden tai tietoturvaan liittyviä ongelmia ja väärinkäytöksiä. (Ilmonen, Kallio, Koskinen, Rajamäki 2013, 170; Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 16, 26.)

Esimerkiksi läheltä piti -tilanteiden ilmoitukset, työoloja ja työhyvinvointia koskevat kartoitukset, työn vaarojen ja riskien arvioinnit, asiakaspalautteet sekä kehittämisedotukset antavat organisaatiolle tietoa riskeistä. Turvallisuusasioita on syytä käsitellä säännöllisesti organisaation kokouksissa ja johdolle on laadittava riskienhallinnan tilanteesta määräajoin raportti. Ylimmälle johdolle on heti raportoiva välittömästi toimenpiteitä vaativat poikkeamat turvallisuudessa ja riskit. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2011, 26—27.)

On hyvä muistaa, että kerran tehty vaarojen ja haittojen arviointi ei riitä, vaan riskienhallinta on jatkuva ja järjestelmällinen osa organisaation toimintaa. Vaaroja ja haittoja on hyvä tarkastella kerran vuodessa erillisessä palaverissa koko työyhteisön kanssa. Samoin kehityskeskusteluissa esimiehen ja kunkin työntekijän on hyvä käsitellä työntekijän osalta vaara- ja haittatekijät. (Mertanen 2013, 32; Työturvallisuuskeskus 2011, 14.)

6 TURVALLISUUSJOHTAMINEN JA HENKILÖRISKIT URJALAN ALAKOULUISSA

6.1 Kohdeorganisaation esittely

Urjala on noin 5 000 asukkaan kunta Etelä-Pirkanmaalla. Urjalan lävitse kulkee Tampereen ja Turun välinen valtatie. Etäisyys Tampereelle on noin 55 kilometriä ja Turkuun 105 kilometriä. Urjalan kunnan rajanaapureita ovat Akaa, Forssa, Humppila, Hämeenlinna, Punkalaidun, Sastamala, Tammela ja Vesilahti. Kunnan ylintä päätösvaltaa käyttää 27-jäseninen valtuusto, jonka alaisuudessa toimii 9-jäseninen kunnanhallitus. Urjalan kunnassa päätösvaltaa käyttävät myös sivistyslautakunta, perusturvalautakunta, tekninen lautakunta ja rakennuslautakunta. Kunnan hallintoorganisaatio jakautuu palvelukeskuksiin, jotka ovat hallintokeskus, sivistyspalvelukeskus, tekninen palvelukeskus sekä perusturvakeskus. Vuoden 2014 lopussa Urjalan kunnan palveluksessa oli vakituista henkilöstöä 154 henkilöä ja määräaikaisesti palkattuna 23 henkilöä. (Urjalan kunnan www-sivut.)

Urjalan kunnan koululaitokseen on syksystä 2014 alkaen kuulunut 2 alakoulua, jotka ovat nimeltään Aseman koulu ja Kirkonkylän koulu, yläkoulu eli Huhdin koulu sekä Väinö Linnan lukio. Syksyyn 2014 asti Urjalassa oli 5 alakoulua. Kunnanvaltuusto päätti kokouksessaan 31.3.2014 lakkauttaa 3 alakoulua 1.8.2014 alkaen. Lakkautettujen koulujen oppilaiden lähikouluksi tuli Kirkonkylän koulu. Lakkauttaminen oli osa kunnan talouden tervehdyttämistä, mutta valtuusto oli myös jo kesäkuussa 2013 tehnyt ratkaisun uuden yhtenäiskoulun rakentamisesta kunnan keskustaajamaan kirkonkylään. Uudisrakennuksen valmistuttua kaikki muut koulut paitsi Aseman koulu liitettäisiin yhdeksi kouluksi. (Urjalan kunnan www-sivut.)

Aseman koulussa oli tilastointipäivänä 20.9.2014 yhteensä 103 oppilasta. Koulussa on 6 luokanopettajaa ja 3 koulunkäyntiavustajaa. Koulun englannin kielen opettaja ja osa-aikainen erityisopettaja ovat yhteisiä Kirkonkylän koulun kanssa. Koulussa käy teknistä työtä opettamassa koko kunnan perusopetuksen yhteinen opettaja. Koulurakennus on valmistunut vuonna 1958 ja rakennus on peruskorjattu ja laajennettu vuonna 1998 lukuunottamatta liikuntasalisiipeä ja pesutiloja. Näiden tilojen osalta remontti on tarve suorittaa loppuun. (Perus- ja lukio-opetuksen tulevaisuutta pohtineen työryhmän raportti; Urjalan kunnan www-sivut.) Urjalan kunnanvaltuusto on 17.6.2013 § 55 hyväksynyt Aseman koulun hankesuunnitelman liikuntatiloja puku- ja peseytymistiloihin koskevasta peruskorjauksesta. Tässä yhteydessä myös koulun keittiö ja ruokasali siirretään maan tasalla olevaan kerrokseen, jolloin nykyinen ruokasali saadaan opetustilaksi. Hankesuunnitelma sisältää myös pihasuunnitelman, jonka avulla liikennejärjestelyt koulun alueella saataisiin sujuviksi. Urjalan kunnanhallitus päätti 8.4.2013 § 80 hakea lunastustoimitusta Aseman koulun rakennuspaikan osan lunastamiseksi ja koulun peruskorjauksen aloittaminen on toistaiseksi aloittamatta.

Kirkonkylän koulussa oli tilastointipäivänä 20.9.2014 yhteensä 183 oppilasta. Osa koulun oppilaista opiskelee pienryhmäluokassa. Koulussa on 9 luokanopettajaa, erityisluokanopettaja sekä 4 koulunkäyntiavustajaa. Englannin kielen opettaja ja osa-aikainen erityisopettaja ovat yhteisiä Aseman koulun kanssa. Teknistä työtä ja kuvaamataitoa Kirkonkylän koulussa käyvät opettamassa kunnan yhteiset kyseisten aineiden opettajat. Koulurakennus on valmistunut ja otettu käyttöön vuonna 1976. Opetustilat ovat maan tasalla ja kellaritiloissa sijaitsee väestönsuoja. Koulurakennuk-

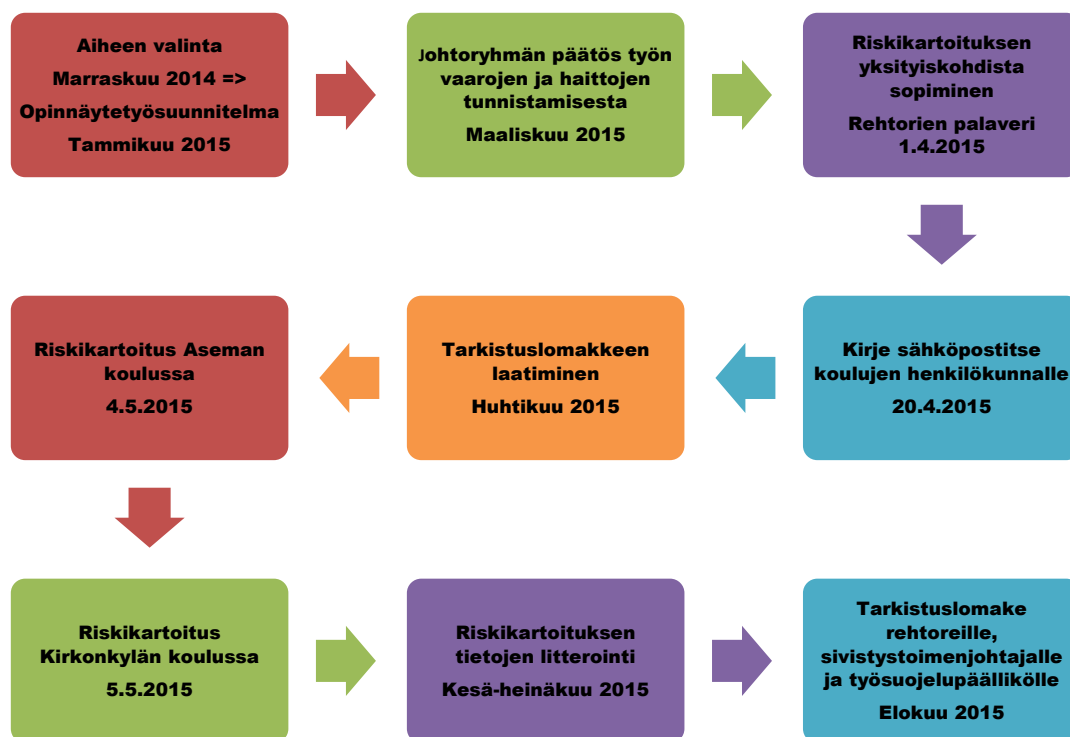
sen liikuntasaliin on tehty iso lattiaremontti ilmastointineen vuonna 1997, mutta muuta normaalia kunnossapitoa suurempaa remonttia ei ole tehty. Rakennus on elinkaarensa päässä. Uusi yhtenäiskoulurakennus valmistuu Kirkonkylän koulun kanssa samalle tontille ja uuden rakennuksen käyttöönoton jälkeen vanha koulurakennus puretaan. (Perus- ja lukio-opetuksen tulevaisuutta pohtineen työryhmän raportti; Urjalan kunnan www-sivut.)

Ennen lukuvuoden 2014—2015 alkua Kirkonkylän koulun tilojen käyttö järjestettiin uusiksi lakkautettujen kyläkoulujen oppilaiden siirtyessä Kirkonkylän kouluun. Luokkatilojen järjestelyjen yhteydessä koulun teknisen työn luokka sekä koululla sijainnut kuntosali otettiin normaaliin luokkakäyttöön. Oppilaiden teknisen työn opetus järjestetään kunnan varikolla siihen saakka, kunnes uusi koulurakennus otetaan käyttöön. Varikolla oli jo ennestään olemassa kansalaisopistotoimintaa varten teknisen työn tila. Oppilaat siirtyvät koululta kunnan varikolle kävelleen opettajan ja koulunkäyntiavustajan valvomina. Kävelymatkan varrella oppilaiden on ylitettävä maantie 284. Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus asetti Urjalan kunnan aloitteesta maantielle koululaisten ylityskohdasta varoittavat liikennemerkit ”Lapsia”. Lisäksi lapsia merkkien yhteyteen lisättiin 50 km/h nopeusmerkit sekä nopeusrajoitus 50 km/h päättyy liikennemerkit. (Kirjoittajan kommentti; Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2014.)

Koulujen ruoka- ja siivouspalvelut järjestää hallintokeskuksen alainen siivous- ja ruokahuoltoyksikkö ja kiinteistönhoidosta vastaa tekninen palvelukeskus. Molemmissa koulurakennuksissa toimii lisäksi perusturvatoimen hallinnoimana esiopetus. Esiopetuksesta vastaava päiväkodin johtaja on ilmoittanut Tilastokeskuksen Koulutuksen ja opetuksen järjestäjätason tietojen tilastointia varten 20.9.2014 Aseman esioppilaiden lukumääräksi 19 ja Kirkonkylän esioppilaiden lukumääräksi 23. Sekä Aseman että Kirkonkylän koulun esiopetuksessa on yksi esikouluopettaja ja kulloinkin tarvittava määrä avustajia. (Kirjoittajan kommentti; Urjalan kunnan www-sivut.)

6.2 Riskikartoituksen suorittaminen

Ryhtyessäni miettimään opinnäytetyöni aihetta oli likin alusta alkaen selvää, että esitän esimiehelleni riskikartoituksen suorittamista kuntamme kouluissa, koska kiinnostuin aiheesta heti osallistuessani Organisaation riskienhallinta -opintojaksolle. Otin asian puheeksi varhaisessa vaiheessa esimieheni kanssa ja marraskuussa 2014 rehtorien palaverissa tiedustelin alakoulujemme rehtoreiden mielipidettä. He suhtautuivat alusta alkaen erittäin positiivisesti opinnäytetyönä suoritettavaan riskikartoitukseen kouluillaan. Sovimme riskikartoitusten suorittamista varten ajankohdat hyvissä ajoin ennen opinnäytetyösuunnitelman valmistumista. Riskikartoitus sovittiin suoritettavaksi Aseman koulussa 4.5.2015 ja Kirkonkylän koulussa 5.5.2015 koulujen yt-ajalla. Olen kuvannut riskikartoitusprosessin etenemisen vaiheet kuviossa 5.

Kuvio 5. Henkilöriskien kartoitusprosessin aikataulu

Opinnäytetyösuunnitelman valmistumisen ja riskikartoituksen suorittamisen välissä kunnan johtoryhmä ehti käsitellä riskikartoitusten suorittamista Urjalan kunnassa. Työsuojelupäällikkö esitteli virastokokouksessa 27.3.2015 Riskien arviointi työpai-

kalla -työkirjan lomakkeita henkisestä kuormittumisesta, ergonomiasta, kemiallisista ja biologisista vaaratekijöistä, tapaturmista ja väkivallasta, joita lomakkeita oli tarkoitus käyttää Urjalan kunnan riskikartoituksessa. Rehtorien palaverissa 1.4.2015 sovimme, että alakoulujen riskikartoituksessa pitäydymme edelleen alkuperäisessä suunnitelmassa, eli että laadin koulujen riskienarviointiin omat lomakkeet.

Lähetin 20.4.2015 sähköpostitse koulujen henkilökunnalle viestin, jossa kerroin tekeväni henkilöriskeihin liittyvän riskikartoituksen opinnäytetyönäni ja sen olevan samalla työturvallisuuslain 10 §:n mukainen työnantajaa velvoittava työn vaarojen tunnistaminen ja arviointi. Kerroin viestissä riskien tunnistamisen tapahtuvan tarkistuslistojen avulla 2—3 hengen ryhmissä ja käyväni tilaisuuden aluksi kartoituksen kulun tarkemmin lävitse.

Riskikartoituksessa käytin laatimaani liitteen 1 mukaista riskikartoituslomaketta. Lomakkeen laadinnassa ajatuksenani oli se, että siinä tulee ottaa huomioon myös omaa kunta koskevia käytänteitä, jolloin lomake palvelee samalla tarvittaessa ”tarkistuslistana”. Lomakkeen laadinnassa käytin apuna Virve Mertasen kirjasta ”Turvallinen koulupäivä”, Tarmo Kyllösen ja Arto Rickmanin kirjasta ”Henkilöturvallisuus koulussa” sekä Matti Waitisen ”Oppilaitoksen turvallisuusopas 2” tulleita ajatuksia ja malleja. Verratessani edellä mainittujen kirjojen tietoja ja malleja Riskien arviointi työpaikalla -työkirjan lomakkeisiin, totesin näissä kaikissa käsiteltävän aika lailla samanlaisia asioita.

Pohtiessani sitä, miten jakaisin henkilöturvallisuuteen liittyviä riskejä koskevat kysymykset riskikartoituksessa käytettävälle tarkistuslomakkeelle, päädyin jakamaan ne työ- ja oppimisympäristöön, työ- ja toimintakykyyn, hyvinvointiin sekä rekrytointiin ja palvelussuhteeseen liittyviin riskeihin. Katsoin, että tällä tavoin saadaan riittävästi tietoa mahdollisista henkilöturvallisuuteen liittyvistä riskitekijöistä.

Työ- ja oppimisympäristöä koskevaan osuuteen riskilomakkeessa otin lähinnä koneisiin, laitteisiin, välineisiin, koulurakennukseen, koulun alueen hoitoon ja liikenneoloihin liittyviä asioita. Käsittelin henkilöstön terveydentilaa ja ergonomiaa sekä tapaturmiin liittyviä asioita, eli lähinnä fyysisiä tekijöitä, työ- ja toimintakykyä koskevassa osassa. Hyvinvointiin luokittelin lähinnä sellaisia arvioitavia asioita, joilla on vai-

kutusta henkiseen kykyyn työssä ja opiskelussa. Katsoin väkivallan uhan kuuluvan myös hyvinvoinnin piiriin. Rekrytointia ja palvelussuhdetta koskevassa osassa käsitelin muun muassa Urjalan kunnan hallintosäännön ja kunnanhallituksen ohjeiden mukaisia käytäntöjä rekrytoinnissa, päätöksissä ja käytönteissä palvelussuhteen aikana sekä rekrytointiin ja palvelussuhteeseen liittyvää lainsäädäntöä. Koska Urjalan sivistyspalvelukeskus on opinnäytetyön tilaajana, esitin riskilomakkeen kommentoitavaksi sivistystoimenjohtaja Juha Salolle ennen sen käyttöönottoa. Hän hyväksyi lomakkeen käytettäväksi koulujen riskikartoituksessa.

Riskikartoitukset suoritettiin 2—3 hengen pienryhmissä, jonka jälkeen riskilomakkeet käytiin yhdessä lävitse. Tässä vaiheessa oli myös muilla kuin kyseistä lomaketta tutkineilla mahdollisuus esittää oma mielipiteensä asiaan. Monista riskilomakkeessa mainituista asioista syntyi keskustelua, vaikka riskiä ei olisi havaittukaan. Esimerkiksi kouluissa ei koettu olevan väkivallan uhasta aiheutuvaa riskiä, mutta asia kuitenkin herätti keskustelua. Oli selvästi havaittavissa, että asiaa on pohdittu ja tilanteen muuttuessa asiaan on mahdollista reagoida nopeasti. Havaittujen riskien suuruus määritettiin riskikartoitustilaisuudessa käyttäen apuna kolmiportaista arviointitaulukkoa huomioiden riskin todennäköisyys ja sen toteutuessaan aiheuttama seuraus. Kolmiportaisen arviointitaulukon käyttö perustui Urjalan kunnan johtoryhmän päätöksen noudattamisesta työn vaarojen ja haittojen tunnistamisessa ja arvioinnissa. Sain riskiarvioinnin suorittamisesta koulujen henkilökunnalta positiivista palautetta ja henkilökunnan mielestä tilaisuus, jossa liki kaikki olivat paikalla, oli onnistunut.

6.3 Henkilöriskit Aseman koulussa

Aseman koulussa riskikartoitus suoritettiin alkuperäisen suunnitelman mukaan 4.5.2015 klo 14.00—16.40. Paikalla olivat koulun kaikki 6 luokanopettajaa sekä 3 koulunkäyntiavustajaa. Myös esikoulun opettaja osallistui tilaisuuteen. Riskien kartoitus tapahtui siten, että työ- ja oppimisympäristöön sekä rekrytointiin ja palvelussuhteeseen liittyviä tarkistuslomakkeita tutkivat 2-hengen ryhmät. Koulun rehtori oli toinen rekrytointiin ja palvelussuhteeseen liittyvää tarkistuslistaa tutkivista. Työ- ja toimintakykyyn sekä hyvinvointiin liittyviä tarkistuslomakkeita tutkivat 3-hengen

ryhmät. Ryhmät tutkivat lomakkeita noin puolen tunnin ajan, jonka jälkeen kävimme lomakkeet yhdessä lävitse.

Aseman koulun riskikartoituksessa havaitut riskit, toimenpiteet riskien osalta sekä vastuuhenkilöt on koottu yhteen taulukkoon numero 4. Havaitut riskit on kuvattu yksityiskohtaisimmin luvuissa 6.3.1—6.3.4.

Taulukko 4. Riskit, toimenpiteet ja vastuuhenkilöt Aseman koulussa

Riski	Toimenpiteet	Vastuuhenkilö
Koneiden, laitteiden ja opetusvälineiden turvallisuus	Laitteiden jatkuva seuranta	Jokainen käyttäjä
Turvallisuus koneiden ja laitteiden sijoittelussa	Jatkojohdot teipataan lattiaan kiinni	Talonmies
Henkilösuojaimien puutteet musiikin opetuksessa	Suojaimien hankinta. Säännölliset kuulonmittaukset	Musiikin opettaja Työterveyshuolto
Ensiapuvälineiden päivittämisessä on puutteita	Työsuojelutoimikunnalle palaute päivitysjärjestelmästä	Rehtori
Pelastussuunnitelma ei ole rakennuksen muiden käyttäjien tiedossa	Pelastussuunnitelmasta laaditaan tiivistelmä	Koulunkäyntiavustaja H.S.
Melutaso koetaan liian korkeaksi	Desibelimittaus	Rehtori
Koulun alueen liikenneolojen turvallisuus sekä näköesteet tai katvealueet	Pihasuunnitelman toteuttaminen	Rehtori
Henkilöstöllä ei ole säännöllisiä terveystarkastuksia	Työterveyshuoltoon ilmoitus	Työsuojelutoimikunta
Oppilaiden heijastimien käyttöä ei valvota	Oppilaiden informointi	Koko henkilökunta
Läheltä piti -tilanteita ei kirjata	Työnantajan ohjeistus	Rehtori
Työyhteisössä on vakavaa stressiä tai työuupumusta	Toisten tukeminen ja keskustelu	Koko henkilökunta
Henkisen kuormittavuuden tunne	Jatkuva seuranta	Rehtori, koko henkilökunta
Sisäisessä tiedotuksessa on puutteita	Maalataan taulumaalilla oveen viikkokalenteri	Koulunkäyntiavustaja S.J.
Osaaminen ei ole ajan tasalla	Perehdytysseisio	S.J.
Kelpoisuus tarkistetaan haastattelun yhteydessä	Jatkossa tarkistetaan alkupe- räiset todistukset.	Rehtori
Turvallisten työtapojen ja työhön liittyvien vaarojen läpikäynti perehdytyksessä	Jatkuva perehdytys ja vuoro- vaikutus	Rehtori

6.3.1 Työ- ja oppimisympäristöön liittyvät riskit

Koneiden, laitteiden ja opetusvälineiden turvallisuutta ei kaikkien mielestä tarkisteta koulussa säännöllisin väliajoin. Riskin suuruudeksi arvioitiin 2 eli vähäinen riski. Viime vuonna Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto on suorittanut koulun teknisen työn tilassa koneiden tarkistuksen ja aluehallintovirastolta tulleet korjausvelvoitteet on täytetty. Rehtori kertoi olleensa itse paikalla kun sorvi on käännetty aluehallintoviraston edellyttämällä tavalla. Keskustelua syntyi siitä, että sorvin käyttökieltoa ei ole mikään taho kumonnut. Rehtori kertoi ottavansa asiasta vastuun ja ilmoitti, että tästä päivästä alkaen sorvi on käyttökunnossa. Koulussa on tiedossa, että vannesaha on edelleen käyttökiellossa ja rehtori kertoi, että vanhaa ei tulla korjaamaan vaan hankitaan uusi vannesaha. Opetusvälineiden, kuten liikuntavälineet, osalta kävi ilmi, että niitä ei erikseen tarkasteta vaan kukin käyttäjä poistaa käytöstä epäkunnossa olevan välineen. Riski päätettiin pitää ja sen olemassaolo tiedostetaan. Toimenpiteenä koneiden, laitteiden ja opetusvälineiden jatkuva seuranta, joka tapahtuu käyttäjien toimesta.

Koneiden ja laitteiden sijoittelussa ei ole huomioitu kaikin osin turvallisuutta. Riskin aiheuttaa lähinnä jatkojohtojen käyttö, josta syystä kompastumisvaara on olemassa. Jatkojohtojen poistaminen käytöstä täysin ei ole mahdollista koulun tiloissa. Tilanetta pyritään korjaamaan teippaamalla johdot lattiaan kiinni. Riskin suuruudeksi arvioitiin 1 eli merkityksetön riski.

Koulun musiikin opetuksessa on puutteita *henkilösuojaimien* osalta. Musiikkiluokkaan on hankittu niin sanottuja kuulevia kuulosuojaimia, mutta ne eivät ole musiikin opetuksen käyttöön soveltuvia kyseisen aineen opettajan kertoman mukaan. Käytössä pitäisi olla sellaiset suojaimet, jotka alentavat desibelimäärää, mutta jotka päästävät kaikki äänet läpi. Musiikinopettajalla on suuri riski kuulon alenemiseen. Riskin suuruudeksi arvioitiin 3 eli kohtalainen riski. Toimenpiteenä kouluun hankitaan tarvittava määrä opetukseen soveltuvia kuulosuojaimia. Työterveyshuollon tulee jatkossa kiinnittää huomiota säännöllisiin kuulonmittauksiin.

Koulun *ensiapuvälineiden päivittämisessä* on puutteita. Aiemmin koulujen lääkekaappien sisällön ja ensiapuvälineet päivitti kouluterveydenhoitaja, mutta kunnan työsuojelutoimikunta ilmoitti käytännön muuttumisesta siten, että ensiapuvälineiden päivittäminen tapahtuu työsuojelutoimikunnan kautta. Aseman koulussa koetaan, että tämä järjestely ei toimi. Riski koetaan kuitenkin vähäiseksi, mutta on mahdollista, että tarvetta esimerkiksi käsitoissa on jollekin muullekin ensiaputarvikkeelle kuin laastarille. Toimenpiteenä on paikallaan antaa työsuojelutoimikunnalle palautetta siitä, että järjestelmä ei toimi näin ja siihen kaivataan parannusta.

Koulurakennuksen *pelastussuunnitelma* ei ole rakennuksen *muiden käyttäjien tiedossa*. Koulun liikuntasalissa tosin on nähtävissä kartat hätäpoistumisteistä ja riski luokiteltiin vähäiseksi. Palo- ja pelastussuunnitelma on niin laaja asiakirja, että sitä ei katsottu tarpeen sellaisenaan saattaa koulutilojen ulkopuolisten käyttäjien tietoon, mutta toimenpiteenä kesäkuun ensimmäisellä viikolla koulunkäyntiavustaja tiivistää suunnitelman keskeiset asiat yhdelle A4 -paperille, se laminoidaan ja asetetaan liikuntasaliin nähtäville. Koulun muiden tilojen osalta kehitetään tiedotustapa pelastussuunnitelman informoimiseen. Tilojen käyttöä tarvitsevan tulee hakea käyttöoikeutta tarkoitukseen laaditulla lomakkeella rehtorilta. Rehtori tekee asiasta viranhaltijapäätöksen, joka annetaan tiedoksi hakijalle. Koulussa kannattaa pohtia tuon pelastussuunnitelmasta A4 -muotoon laaditun tiivistelmän liittämistä päätöksen oheen.

Työ- ja oppimisympäristön *melutaso* koetaan koulussa liian korkeaksi. Keskustelussa kävi ilmi, että Aseman koulun melutasoa ei kuitenkaan pidetä muita kouluja meluisampana, mutta kouluympäristö on sellainen, että melua on ylipäättään liikaa. Tästä johtuen kuulon aleneminen kuuluu ammatin mukanaan tuomiin haittoihin. Koulun rehtorin mielestä melutaso on hallussa. Esikoululuokkaan on tulossa kokeiluun ääni-liikennevalot. Koulussa ei ole suoritettu desibelimitausta. Riski luokiteltiin kuitenkin vähäiseksi. Koulun melutason selvittämiseksi koulussa tulee suorittaa desibelimitaus lukuvuoden 2015—2016 alkamisen jälkeen.

Koulun alueen *liikenneolojen* turvallisuudessa, liikennejärjestelyissä kouluun lapsiaan tuovien vanhempien osalta sekä koulun alueella olevien *näköesteiden* tai *katvealueiden* osalta oli havaittavissa kohtalainen riski. Koulukuljetusten, parkkipaikan ja

huoltokuljetusten osalta liikenneturvallisuus on otettu huomioon niin hyvin kuin olemassa olevalla piha-alueella pystyy, mutta tästä huolimatta aluetta ei voi sanoa turvalliseksi. Henkilökunnan parkkipaikka on koulun piha-alueella. Koulun pihassa liikkuu samaan aikaan henkilökuntaa autoilla, koulukuljetusautoja sekä välitunnilla olevia oppilaita. Oppilaiden huoltajille on olemassa erillinen jättöpaikka, jossa he voivat jättää lapset autostaan pois ja tästä huoltajia ohjeistetaan. Huoltoajoa tapahtuu koulurakennuksen nurkan taakse, jonne tosin oppilaille ei pitäisi olla välitunnilla mitään asiaa, koska se ei ole välituntialuetta, mutta vaaratilanne on kuitenkin mahdollinen. Koulun vieressä olevan peltoalue on hankittu kunnan omistukseen ja on olemassa koulun remontti- ja pihasuunnitelma, jonka avulla liikenneolot saadaan turvallisemmaksi. Pihasuunnitelma pitäisi vain toteuttaa.

6.3.2 Työ- ja toimintakykyyn liittyvät riskit

Aseman koulun henkilöstölle ei ole järjestetty *säännöllisesti terveystarkastuksia*. Työterveyshuollon pitäisi kutsua työntekijät säännöllisin väliajoin terveystarkastukseen. Riskikartoituksen yhteydessä kävi ilmi, että yksi opettajista olin ehtinyt olla töissä jo 10 vuotta ennen kuin hän sai kutsun tarkastukseen ja yksi koulunkäyntiavustajista on ollut töissä 5 vuotta ilman terveystarkastusta. Riski katsotaan kuitenkin vähäiseksi. Työterveyshuoltoon tulee ilmoittaa, että työterveyshuollon toiminta säännöllisin väliajoin tehtävien terveystarkastusten osalta ei toimi siten kuin pitäisi. Yhteydenotosta työterveyshuoltoon vastaa työsuojelutoimikunta.

Oppilaiden *heijastimien käyttöä* ei valvota, mutta heijastimen käytön tärkeydestä informoidaan oppilaita. Riski on vähäinen. Koulun henkilökunta informoi jatkossakin oppilaita heijastimen käytön tärkeydestä. Informointi alkaa syyspimeiden alkaessa ja sitä jatketaan säännönmukaisesti sinä aikana kuin heijastin on tarpeen.

Aseman koulussa ei kirjata *läheltä piti -tilanteita*. Niistä kyllä keskustellaan työyhteisössä. Riskikartoitukseen osallistuvat henkilöt pohtivat sitä, mitä katsotaan läheltä piti -tilanteiksi ja miten nämä tilanteet kirjataan. Sellaisten tilanteiden osalta, joissa olisi voinut käydä todella pahasti, on olemassa ohjeistus siitä, että työntekijän on raportoitava niistä esimiehelle ja työsuojeluvaltuutetulle. Oppilaille sattuneissa tilan-

teissa kirjaamisen raja on melko matalalla. Henkilökunnan osalta ei ole selkeää käytäntöä. Riski koetaan kuitenkin vähäiseksi etenkin sen vuoksi, että tilanteista keskustellaan. Katsottiin tärkeäksi, että työnantaja laatisi lomakkeen tilanteiden raportointia varten. Työnantajan tulisi myös ohjeistaa työyksiköitä tarkemmin siitä, mitä tarkoitetaan läheltä piti -tilanteilla. Näin toimien kaikissa kunnan toimipisteissä tiedettäisiin toimia yhdenmukaisella tavalla.

6.3.3 Hyvinvointiin liittyvät riskit

Työyhteisössä on havaittavissa *vakavaa stressiä tai työuupumusta* ja se kohdistuu lähinnä toukokuuhun ja joulukuuhun. Riski ei ole poistettavissa kokonaan, koska tiettyjä työtehtäviä kasaantuu joka vuosi sekä lukuvuoden että lukukauden loppuun. Keskustelussa käytettiin ilmaisua ”se on ammatinvalintakysymys”. Asiasta keskustelua pidettiin myönteisenä asiana sekä sitä, että tiedostetaan stressin tai jopa työuupumuksen olemassaolo, jolloin kukin voi omalta osaltaan pyrkiä sitä helpottamaan. Riski kuitenkin luokiteltiin vähäiseksi. Työyhteisössä pyritään tukemaan toinen toistaan ja keskustelemalla helpottaa stressaavaa tilannetta.

Kouluyhteisössä on oltava jatkuvasti valppaana ja se aiheuttaa henkilökunnalle *henkisen kuormittavuuden tunnetta*. Riski on kuitenkin vähäinen. Tilannetta pyritään korjaamaan jatkuvalla seurannalla, jolloin henkisen kuormittavuuden kasvaessa liian suureksi siihen voidaan heti puuttua.

Työyhteisön ulkoisen tiedotuksen koettiin olevan kunnossa, mutta *sisäisessä tiedotuksessa* on havaittu puutteita. Sisäinen viestintä ei syystä tai toisesta aina saavuta kaikkia. Koulurakennuksessa on neljän eri hallintokunnan alaista toimintaa: perusopetus kuuluu sivistystoimeen, siivous- ja ruokahuolto hallintopalveluihin, kiinteistönhuolto tekniseen toimeen ja esiopetus perusturvatoimeen. Koulussa on käytössä Wilma sekä ulkoista että sisäistä viestintää varten. Esiopetuksessa on myös tarkoitus ottaa Wilma käyttöön, mutta vielä se ei ole toiminnassa. Riskin suuruus on vähäinen, mutta sisäiseen tiedottamiseen tulee kyllä kiinnittää huomiota. Toimenpiteenä tulee kysymykseen taulumaalilla oveen maalattava viikkokalenteri, johon merkitään kaikki

viikon ajan tapahtumat, tilaisuudet, poissaolot ja sijaisuudet, esimerkiksi maanantaina 5. luokka uimassa, mukana opettajat a ja b.

Henkilöstö kokee, että *osaamisen* osalta etenkin tietotekniset taidot eivät ole kaikin osin ajan tasalla. Riski on vähäinen. Parin viime vuoden aikana on otettu käyttöön useita tietoteknisiä osaamista vaativia sovelluksia aikaisempien ohelle. Esimerkiksi henkilöstöhallintajärjestelmä Populuksen osalta on koettu, että siihen ei ole riittävästi annettu perehdytystä. Kouluilla on jo osin otettu käyttöön iPad -tablettitietokoneet opetuksessa ja laitteita hankitaan jatkossa lisää. Jotta laitetta pystytään käyttämään tehokkaasti apuna opetuksessa, sen käytön perehdytykseen on tarvetta. Yksi koulunkäyntiavustajista on juuri suorittanut kaksi iPad -tablettitietokoneen käytön koulutusjaksoa. Syyslukukauden alkaessa elokuussa hän järjestää koulun yt-ajalla perehdytysession iPadin käyttöön koulun henkilökunnalle.

6.3.4 Rekrytointiin ja palvelussuhteeseen liittyvät riskit

Haastatteluun kutsuilta hakijoilta ei ole tarkistettu *kelpoisuutta alkuperäisistä tutkintotodistuksista*. Alkuperäiset tutkintotodistukset on tarkastettu vasta siinä vaiheessa, kun valinta on jo suoritettu. Riski on merkityksetön. Rehtorilla on oikeus kunnan hallintosäännön mukaan valita henkilö enintään yhden lukuvuoden ajaksi. Vakituiset virat täyttää sivistyslautakunta ja vakituiset koulunkäyntiavustajat valitsee sivistystoimenjohtaja. Jatkossa koulun rehtori tarkastaa haastattelutilaisuudessa haastatteluun kutsuttujen hakijoiden alkuperäiset tutkintotodistukset.

Perehdytys ei sisällä turvallisten työtapojen ja työhön liittyvien vaarojen läpikäyntiä. Riski on vähäinen. Asiasta keskusteltaessa koulun henkilökunta oli sitä mieltä, että opettajan ammatissa toimivan henkilön pitää tiedostaa ammattinsa työtapoihin ja vaaroihin liittyvät riskit. Tosin, mikäli on juuri tähän kyseiseen kouluun liittyviä erityisiä työtapoja tai vaaroja, niistä tulee ilmoittaa perehdytyksessä. Toimenpiteenä on jatkuva perehdytys ja vuorovaikutus etenkin aina uusien asioiden tullessa esille.

6.4 Henkilöriskit Kirkonkylän koulussa

Kirkonkylän koulun riskikartoitus suoritettiin 5.5.2015 klo 14.10—16.58. Tilaisuuteen osallistui 8 luokanopettajaa, erityisluokanopettaja, 2 koulun koulunkäyntiavustajista sekä Aseman ja Kirkonkylän koulujen yhteiset opettajat eli englannin kielen opettaja ja osa-aikainen erityisopettaja. Koulun 2 koulunkäyntiavustajaa oli kiinnitettyä koululla järjestettävään iltapäivätoimintaan, joten he eivät osallistuneet riskikartoitukseen.

Kirkonkylän koulun riskikartoitusta varten jaoin työ- ja oppimisympäristöön sekä työ- ja toimintakykyyn liittyvät tarkistuslomakkeiden kysymykset tai toteamukset kahtia, jotta sain muodostetuksi enintään 3-hengen ryhmiä. Näin ollen työ- ja oppimisympäristöön liittyvän tarkistuslistan kohtia 1—20 tutki 3-hengen ryhmä ja kohtia 21—37 tutki 2-hengen ryhmä. Työ- ja toimintakykyyn liittyvää tarkistuslistaa tarkasteli kaksi 2-hengen ryhmää ja hyvinvointiin liittyvä tarkistuslistaa tutki 2 henkilöä. Rekrytointiin ja palvelussuhteeseen liittyvää tarkistuslistaa tutki 2 henkilöä, joista toinen oli koulun rehtori.

Kirkonkylän koulun riskikartoituksessa havaitut riskit, toimenpiteet riskien osalta sekä vastuuhenkilöt on koottu yhteen taulukkoon numero 5. Havaitut riskit on kuvattu yksityiskohtaisimmin luvuissa 6.4.1—6.4.4.

Taulukko 5. Riskit, toimenpiteet ja vastuuhenkilöt Kirkonkylän koulussa

Riski	Toimenpiteet	Vastuuhenkilö
Turvallisuus koneiden ja laitteiden sijoittelussa	Jatkojohtojen niputtaminen	Talonmies
Pelastussuunnitelma ei ole rakennuksen muiden käyttäjien tiedossa	Pelastussuunnitelma käyttäjille tutustuttavaksi iltakäytön vihkon oheen	Rehtori
Melutaso liian korkea	”Kuiskaustorstain” käyttö	Koko henkilökunta
Liian korkea tai matala lämpötila sekä vetoisuus	Tuulettimet, lämpötilan mukaan pukeutuminen, ikkunoiden tiivistys	Koko henkilökunta
Työpisteiden kohdevalaistus	Pöytävalaisimet käyttöön, tarvittaessa hankitaan uusia	Talonmies ja henkilökunta
Ulkovalaistuksessa puutteita	Ei toimenpiteitä	Ei vastuuhenkilöä
Kemikaaliluettelo ja ajantasai-	Luettelo työn alla	Teknisen käsityön

set käyttöturvallisuustiedotteet		opettaja
Kemikaalien säilytystä varten ei ole ilmastoitua kaappia.	Ei toimenpiteitä	Ei vastuuhenkilöä
Koulussa ei ole erillistä tilityötilaa	Ei toimenpiteitä	Ei vastuuhenkilöä
Altistuminen biologisille vaaratekijöille	Ei toimenpiteitä	Ei vastuuhenkilöä
Koulun alueen liikenneolojen turvallisuus, näköesteet, katvealueet	Tilanne muuttuu syysluku-kauden alkuun mennessä rakennustöiden alettua	Rehtori
Ei ole ensiapuvastaavaa	Nimetään ensiapuvastaava	Rehtori
Yhteiset liikuntatapahtumat	Ei toimenpiteitä	Ei vastuuhenkilöä
Opettajanhuoneen työtila ei ole riittävän kokoinen	Ei toimenpiteitä	Ei vastuuhenkilöä
Säädettävät työskentelytasot	Ei toimenpiteitä	Ei vastuuhenkilöä
Työistuimet eivät ole säädettäviä tai selkää tukevia	Ei toimenpiteitä	Ei vastuuhenkilöä
Hyvä työasento näyttöpäätteellä työskennellessä	Näytön säätäminen tai toisin sijoittaminen	Käyttäjät
Työasennot aiheuttavat fyysistä vaaraa	Ohjaus oikeista työasenoista	Työterveyshuolto
Jatkuva työssä istuminen tai seisominen	Työasentojen vaihtaminen, tarvittaessa kuntoutus	Koko henkilökunta Työterveyshuolto
Työ ei ole riittävän tauotettua	Huolehdittava tauotuksesta	Koko henkilökunta
Raskaat nostot tai taakan kannattelu	Ergonominen nostamisasento. Tarvittaessa apua toisilta	Koko henkilökunta
Viilto-, leikkautumis- tai pistovaaraa aiheuttavat esineet	Huomio esineiden sijoittamiseen, käyttöön ja ohjeistukseen	Koko henkilökunta
Liikkuvat esineet	Käyttöohjeistus	Rehtori
Osaaminen ei ole ajan tasalla	Koulutus, tietojen ja taitojen käyttäminen	Koko henkilökunta
Työnopastuskäytäntöä ei ole määritetty	Perehdytysvastaavan nimeäminen	Rehtori
Turvallisten työtapojen, työhön liittyvien vaarojen tai kunnan intranetin Wäinön perehdytys	Perehdytysvastaavan nimeäminen	Rehtori
Tietämys vuosilomalakiin ja opetusalan henkilöstön vuosilomaan liittyvistä säännöksistä	Rehtori päivittää osaamisensa ja tietämyksensä	Rehtori

6.4.1 Työ- ja oppimisympäristöön liittyvät riskit

Koneiden ja laitteiden sijoittamisessa turvallisuuden aiheuttaa vähäistä riskiä jatkojohtojen käyttö. Koulun käytöstä on poistettu piirtoheittimet, jotka aiemmin vaativat jatkojohtojen käyttöä. Tykkien johdot on koteloitu, niistä ei aiheudu vaaraa. Riski aiheutuu lähinnä kannettavien tietokoneiden ja opettajan pöydillä olevien tietokoneiden johdoista ja jatkojohdoista. Vaarana on, että oppilas tai opettaja kompastuu laitteen johtoihin ja vahingoittuu sekä tämän lisäksi laite putoaa ja rikkoutuu. Laitteita ei pystytä sijoittamaan niin, että johdot ja jatkojohdot eivät aiheuttaisi vaaraa. Tilannetta voidaan helpottaa niputtamalla johtoja yhteen.

Kirkonkylän koulun *pelastussuunnitelma* ei ole koulurakennuksen muiden käyttäjien tiedossa. Hätäpoistumistiet ovat kuitenkin nähtävillä sekä luokissa että liikuntasalissa ja tästä syystä riski on vähäinen. Koulun pelastussuunnitelma on laaja asiakirja, joten sitä ei toimiteta erikseen jokaiselle koulun ulkopuoliselle käyttäjälle, mutta yksi kappale sijoitetaan tutustumista varten iltakäyttäjien vihkon oheen.

Työ- ja oppimisympäristössä koetaan melutaso liian korkeaksi lähinnä ruokasalissa ruokailutilanteissa. Melutaso ruokasalissa riippuu myös siitä, missä vaiheessa ruokailua sinne saavutaan. Muut meluun liittyvät tilanteen koetaan satunnaisina, kuten ilmanvaihdoista aiheutuva suhina tai käsityötunnilla koneiden käyttäminen, jolloin tosin käytössä on kuulosuojaimet. Liikuntatunnilla esimerkiksi koripallon pelaamisesta aiheutuu aika paljon melua, mutta se koetaan tilanteena, jolle ei ole mahdollista tehdä juuri mitään. Riski arvioidaan vähäiseksi. Koulussa on jo otettu käyttöön ruokailun yhteydessä melun vähentämiseksi ”kuiskaustorstai” ja sen käyttöä edelleen jatketaan.

Osassa koulun tiloista liian korkea tai matala *lämpötila sekä vetoisuus* aiheuttavat vähäistä riskiä. Liiallinen kuumuus tosin aiheuttaa haittaa suhteellisen vähän, koska yleensä helleaika on koulun loma-aikana. Tilannetta voi helpottaa hankkimalla siirrettäviä tuulettimia ja ottamalla kulloinkin lämpötila huomioon pukeutumisessa. Koulun ikkunoiden tiivistys auttaa myös vetoisuuteen. Suuria toimenpiteitä ei tämän riskin johdosta koulun tiloissa enää tulla tekemään, koska samalle tontille rakennetaan uusi koulu.

Työpuisteiden *kohdevalaistus* ei ole koulussa kunnossa. Riski luokiteltiin vähäiseksi. Sen sijaan yleisvalaistuksen todettiin riskikartoituksessa olevan kunnossa. Koulussa on olemassa pöytävalaisimia, joita on joitakin aikoja sitten keräilty työpöydiltä pois, koska silloin niille ei ole katsottu olevan tarvetta. Tämän jälkeen tilanne koulussa on muuttunut kolmesta muusta koulusta saapuneiden oppilaiden ja henkilökunnan myötä, jolloin myös koulun tilaratkaisut menivät uusiksi. Kohdevalaistusta korjataan ottamalla valmiiksi olemassa olevia pöytävalaisimia uudelleen käyttöön ja hankkimalla tarvittaessa uusia valaisimia.

Ulkovalaistuksen koulun alueella ei todettu olevan kunnossa. Parkkipaikalla on pimeitä katvealueita ja koulun ulkokenttä on pimeä. Riski arvioitiin vähäiseksi eikä sen johdosta ryhdytä toimenpiteisiin, koska nämä kyseiset alueet jäävät kesällä 2015 uuden koulurakennuksen rakennustyömaan alle.

Kirkonkylän koulussa käytettävistä *kemikaaleista* ei ole luetteloa eikä ajantasaisia käyttöturvallisuustiedotteita. Riski on vähäinen, koska asia on juuri valmisteilla. Koulussa ei ole kemikaalien säilytystä varten ilmastoitua kaappia. Riski on vähäinen. Riskikartoitushetkellä kaapissa säilytyksessä oli laimennettua etikkaa ja soodaa. Koulun käsitöissä tarvittavat kemikaalit ovat kunnan varikolla ja asia on siellä kunnossa.

Koulussa ei ole *erillistä tulityötilaa*. Riski on vähäinen, koska koulussa käytetään lähinnä kuumailmapuhallinta. Koulun käsityöt opetetaan kunnan varikolla olevassa teknisen työn luokassa ja siellä on erillinen tulityötila. Riskin johdosta ei ryhdytä toimenpiteisiin vaan se pidetään ja odotetaan uuden koulurakennuksen valmistumista, jolloin asia korjaantuu.

Altistuminen *biologisille vaaratekijöille*, kuten bakteereille, viruksille, sienille ja homeille koetaan merkityksettömäksi riskiksi eikä sen johdosta ryhdytä erillisiin toimenpiteisiin. Kyseistä riskiä ei ole mahdollista kouluympäristössä koskaan kokonaan välttää. Riskikartoituksen yhteydessä käydyissä keskusteluissa todettiin, että ainoastaan yksin työskentelemällä olisi mahdollista välttää esimerkiksi bakteerit ja virukset.

Koulun alueen *liikennejärjestelyissä* on pyritty ottamaan liikenneturvallisuus huomioon niin hyvin kuin se on mahdollista, mutta esimerkiksi ajosuuntamerkinnot puuttuvat. Koulun alueella on myös *näköesteitä ja katvealueita* haittaamassa liikenneturvallisuutta. Riskit koetaan vähäiseksi ja tilanne muuttuu ensi lukuvuoden alkuun mennessä, koska koulun piha-alueita jää rakennustyömaan alle kesän 2015 aikana. Syyslukukauden alkuun mennessä pitää olla uudet liikennejärjestelyt selvillä ja niistä tiedotetaan henkilökunnalle ja huoltajille.

6.4.2 Työ- ja toimintakykyyn liittyvät riskit

Kouluun ei ole nimetty *ensiapuvastaavaa*. Riski on vähäinen ja riskin johdosta toimenpiteenä jo riskikartoituksen yhteydessä kouluun nimettiin ensiapuvastaava. Merkityksettömäksi riskiksi arvioitiin se, että työyhteisössä ei ole *yhteisiä liikuntatapahtumia*. Keskustelussa todettiin, että syyslukukaudella henkilökunta oli käynyt kylläkin keilaamassa. Riskikartoitukseen osallistuneet henkilöt eivät edes kaivanneet yhteisiä liikuntatapahtumia, vaan totesivat, että kukin liikkuu omalla ajallaan. Keskusteltaessa asiasta kävi ilmi se, että osa kokee hankalaksi sen, että näitä yhteisiä liikuntatapahtumia ei ole mahdollista järjestää työajan puitteissa, vaan niihin käytetään vapaa-aikaa.

Opettajanhuoneen *työtila ei ole riittävän kokoinen*, mutta riski luokiteltiin merkityksettömäksi. Asia korjaantuu uuden koulurakennuksen myötä. *Työskentelytasoja* ei ole mahdollista säätää käyttäjän mukaan eivätkä *työistuimet* ole säädettäviä tai selkää tukevia. Riskit näiden johdosta arvioitiin kohtalaisiksi. Vähäisen riskin muodostaa se, että *näyttöpäätteellä työskenneltäessä* ei ole mahdollista saada hyvää työasentoa. Nämä kaikki kolme edellä mainittua ovat ergonomisia tekijöitä. Riskit kuitenkin pidetään eikä uusia työskentelytasoja tai istuimia hankita, koska uusi koulu kalustuksineen on valmisteilla. Näyttöpäätteellä työskentelyn yhteydessä kannattaa kokeilla, mahdollistaako näytön säätäminen tai sijoittaminen toisin paremman työasennon.

Työasentojen katsottiin aiheuttavan fyysistä vaaraa. Riski arvioitiin vähäiseksi. Työterveyshuollon kautta tulee saada ohjausta oikeista työasunnoista. Merkityksetön riski muodostuu jatkuvasta työssä *istumisesta tai seisomisesta* johtuen. Kunkin henki-

lökuntaan kuuluvan tulee huolehtia siitä, että vaihtaa välillä työasentoa siirtyen seisomasta istumaan ja päinvastoin. Mikäli työasennot tai jatkuva istuminen tai seisominen työssä aiheuttavat henkilölle fyysistä vaaraa siinä määrin, että on tarpeen saada täsmällisempää apua, työterveyshuollon kautta on mahdollisuus kuntoutukseen.

Kirkonkylän koulun henkilökunnasta osa kokee, että *työ ei ole riittävän tauotettua*. Työn luonteeseen kuuluen voi tilapäisesti olla hetkiä, jolloin taukoja ei pysty pitämään. Riski koetaan kuitenkin merkityksettömäksi. Kunkin tulee pitää työn tauotus mielessään.

Työhän sisältyy *raskaita nostoja tai taakan kannattelua* esimerkiksi liikuntavälineitä siirrettäessä tai nostettaessa. Koulun liikuntavälinevarastossa osa välineistä on sijoitettu korkealle, jolloin niitä on nostettava. Mikäli esimerkiksi pelataan sählyä, on sählymaaleja siirrettävä varastosta saliin. Työn luonteeseen kuuluu etenkin liikuntavälineiden nostot ja siirrot. Riski koetaan merkityksettömäksi ja oikea ergonominen nostamisasento on pidettävä mielessä. Tarvittaessa tulee pyytää apua toisilta.

Työympäristössä, etenkin käsityöluokassa ja kuvaamataidossa, on esineitä, jotka voivat aiheuttaa *viilto-, leikkautumis- tai pistovaaraa*. Riski luokitellaan merkityksettömäksi. Opetuksessa tarvittavien esineiden sijoittamiseen ja käyttöön sekä ohjeistukseen tulee kiinnittää huomiota. Työympäristössä on myös *liikkuvia esineitä*, jotka voivat aiheuttaa iskun, kuten esimerkiksi pallot ja pesäpallomailat. Riski on merkityksetön. Näiden esineiden käyttöön tulee antaa ohjeistusta.

6.4.3 Hyvinvointiin liittyvät riskit

Henkilöstön työtä tukeva *osaaminen* etenkin tietoteknisten taitojen osalta ei ole täysin ajan tasalla. Riski arvioitiin kuitenkin merkityksettömäksi. Keskusteltiin siitä, että koulutuksia on kyllä järjestetty ja osin on kyse kunkin halukkuudesta oppia uusia taitoja. Koulutuksen jälkeen tulee heti käyttää uusia tietoja ja taitoja, myös omalla ajalla, muutoin se jää ja osin unohtuu.

6.4.4 Rekrytointiin ja palvelussuhteeseen liittyvät riskit

Kirkonkylän kouluun ei ole määritetty *työnopastuskäytäntöä*, joten *turvallisten työtapojen, työhön liittyvien vaarojen tai kunnan intranetin* Wäinön perehdytystäkään ei ole. Riskit ovat kuitenkin vähäisiä. Uudet henkilöt ovat aktiivisesti kysyneet tarvitsemiaan tietoja ja käytäntöjä vanhemmilta kollegoilta. Riskien osalta toimenpiteenä kouluun nimetään perehdyttämistä vastaava, joka tarvittaessa siirtää perehdytysvastuun tilanteen mukaan parhaiten soveltuvalla henkilöllä. Koska koulussa toimii myös rinnakkaisluokkia, saattaa lyhytaikaisten sijaisten osalta näissä tapauksissa rinnakkaisluokan opettaja olla paras perehdyttäjä.

Vuosilomalakiin liittyvien ja opetusalan henkilöstön vuosilomaa koskevien säännösten osalta on tarvetta tietämyksen päivittämiseen. Koulun rehtori on suorittamassaan koulutuksessa näihin perehtynyt, mutta kokee tarvitsevänsä päivitystä asiassa. Riski tältä osin on vähäinen. Toimenpiteenä rehtori päivittää osaamisensa ja tietämyksensä vuosilomalakiin ja opetusalan vuosilomaa koskeviin säännöksiin liittyen.

6.5 Turvallisuuteen liittyvien suunnitelmien päivittäminen

Turvallisuuteen liittyvien suunnitelmien päivittämisajankohtien selvittämiseksi haastattelin Aseman ja Kirkonkylän koulun rehtoreita 4.6.2015. Päivittämisellä tarkoitetaan tässä yhteydessä suunnitelmiin tehtäviä tarvittavia korjauksia, muutoksia ja lisäyksiä. Rehtorien kanssa käydyssä keskustelussa tuli ilmi, että Pirkanmaan pelastuslaitoksella on keskeinen rooli koulujen turvallisuussuunnitelmissa. Pirkanmaan kouluissa on käytössä Koulun turvallisuuskansio ja rehtorit kertoivat, että pelastuslaitos on vuonna 2014 ilmoittanut kansion päivittämisestä. Rehtoreilla ei kuitenkaan ollut tietoa siitä, onko uusi turvallisuuskansio valmis. Syyskuussa 2014 koulut ovat saaneet Pirkanmaan pelastuslaitokselta ohjeita ja materiaalia oppilaitosten harjoituksiin vaaratilanteiden varalle. Aineisto on tarkoitettu käytettäväksi henkilökunnan sisäisen perehdyttämisen ja kouluttamisen tueksi.

Rehtoreiden mielestä koulun turvallisuuskansion päivittämisen tulee tapahtua vuosittain viikkojen 32—34 aikana. Koska esimerkiksi toimintaohjeet vaaratilanteissa, pe-

lastussuunnitelma ja poistumisohjeet sisältyvät koulun turvallisuuskansioon, kouluissa noudatetaan Pirkanmaan pelastuslaitokselta kouluille saapunutta kuvion 6 mukais- ta ohjelmaa Oppilaitosten harjoittelusta Pirkanmaalla, joka sisältää 6 kohtaa. Rehtorit kertoivat, että ohjelman mukaan toimien kaikki kohdat tulevat automaattisesti käy- dyiksi lävitse. Toinen toisen tason harjoituksista ei välttämättä ole poistumisharjoi- tus, vaan harjoitus ulkoista uhkaa vastaan. Poistumisharjoitusten suorittamisesta tulee raportoida pelastuslaitosta koulun turvallisuuskansiossa annettujen ohjeiden mukai- sesti tarkoitukseen laaditulla lomakkeella.

Kuvio 6. Oppilaitosten harjoittelu Pirkanmaalla (Pirkanmaan pelastuslaitos 2014)

Otin yhteyttä Pirkanmaan pelastuslaitokseen selvittääkseni koulun turvallisuuskansion sisältöä sekä sitä, missä vaiheessa kansion päivitystyö on. Turvallisuuskansion laatiminen käynnistyi syksyllä 2012 Tampereen kaupunkiseudun seutusivistyksen työryhmässä. Syksyllä 2014 kansion sisältöä on kehitetty ja jaettu koulun toimintaa tukeviin alakohtiin sekä koottu päivitetyjä ohjeistuksia eri viranomaisilta. Turvallisuuskansion julkaisu ympäristönä on Sharepoint/Office 365 -palvelu. Koulut liittyvät julkaisualueelle järjestelmän lähettämän sähköpostin avulla. (Suikkanen henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2015; Suikkanen sähköposti 6.8.2015.)

Turvallisuuskansio koostuu seuraavista osista:

- kansion laatimis- ja käyttöohjeet
- keskeiset yhteystiedot ja turvallisuussuunnitelma -yhteenveto
- toimintaohjeet vaara-, poikkeama- ja onnettomuustilanteissa
- opetuksen ja oppilashuollon suunnitelmat
- ennaltaehkäisevät toimenpiteet ja omatoiminen varautuminen
- riskien tunnistamiseen ja arvioimiseen liittyvät asiakirjat
- tietosuoja ja -turvallisuus
- työterveys ja -suojelu
- koulutus, perehdytys ja harjoittelu sekä
- kunnossapito-ohjelmat ja tarkastuspöytäkirjat.

Koulun turvallisuuskansio on eräänlainen oppimisalusta, jonka käyttäjä lataa itselleen ja joka sisältää viranomaisten ohjeita, oppaita ja lomakkeita. Koulut voivat tallentaa sinne myös omia asiakirjojaan. Syksyllä 2015 turvallisuuskansion päivitetty aineisto on siinä vaiheessa, että käyttäjätunnukset jaetaan ensin testausta varten rajatulle ryhmälle. Kaikki Pirkanmaan koulut eivät siis saa tunnuksia yhdellä kertaa. (Suikkanen henkilökohtainen tiedonanto 6.8.2015; Suikkanen sähköposti 6.8.2015.)

Opetussuunnitelman päivittämistä varten Urjalan kunnassa on opetussuunnitelman arviointityöryhmä, joka käsittelee päivitystarvetta koskevat esitykset ja tekee tarvittaessa sivistyslautakunnalle esityksen päivittämistä vaativista asioista opetussuunnitelmassa. Esitystä opetussuunnitelman muutoksesta ei siis tehdä yhden henkilön esittämänä, vaan lopullisen esityksen tekee useammasta henkilöstä koostuva ryhmä. Näin toimien tulee tarkemmin pohdittua sitä, kannattaako muutos tehdä vai ei. Päivitysesitysten tulee olla arviointiryhmän käsittelyssä maaliskuun loppuun mennessä ja sivistyslautakunta tekee päätökset touko- tai kesäkuun kokouksessaan, kuitenkin ennen kunkin lukuvuoden päättymistä. Mikäli jokin asia vaatii pikaista muutosta, se otetaan käsittelyyn välittömästi. Rehtorit kertoivat, että pikaista korjausta tai muutosta tarvitsevilla asioilla on yleensä kyse siitä, että asiassa on selvä virhe tai asia vaatii valtakunnallisesti annetun ohjeen tai määräyksen mukaan muutosta.

Opetussuunnitelman mukaan Urjalassa koulut kirjaavat oman toimintakulttuurinsa vuotuisen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan sekä erityiseen koulun toimintakulttuurin kansioon. Koulukohtainen toimintakulttuurikansio sisältää

- koulun arvoperustan ja toiminta-ajatuksen,
- järjestyssäännöt,
- kriisisuunnitelman eli toiminnan onnettomuustilanteissa,
- yhteisten tilojen käytön ja niihin liittyvät säännöt sekä
- kuntakohtaisen koulukiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemisen toimintaohjelman.

Toimintakulttuurikansio käydään säännöllisesti syksyisin henkilökunnan kanssa lävitse ja kansion päivitys tapahtuu vuosittain syyskuun loppuun mennessä. Kouluissa koetaan hankalana asiana se, että esiopetus kuuluu eri hallintokunnan alaisuuteen. Rehtori on vastuussa koko rakennuksesta ja toimintakulttuurikansiossa mainitut asiat koskevat myös esiopetusta, joten rehtorin tulee tiedottaa esiopetuksen henkilökuntaa näistä asioista. Käytännössä on toimittu siten, että rehtori on antanut esiopetukseen kopion koulun toimintakulttuurikansioista ja pyytänyt esiopetuksen henkilöstöä tutustumaan asiakirjaan. Myös esiopetuksen esimiehen tulisi muistuttaa henkilöstöään siitä, että nämä myös oma-aloitteisesti ottaisivat selvää koulun turvallisuussuunnitelmasta ja järjestyssäännöistä.

Koulujen opettajia on ohjeistettu käymään koulun järjestyssäännöt ja koulun rajat lävitse ensimmäisen kouluviikon aikana. Näin säännöt palautetaan aina koulun alkaessa oppilaiden mieliin, joten kukaan ei voi väittää, ettei olisi tiennyt sääntöjä. Järjestyssääntöjen päivitystarve selvitetään elokuun loppuun mennessä. Sivistystoimenjohtaja vahvistaa koulujen järjestyssäännöt niiden esityksestä. Järjestyssäännöt sisältyvät koulun toimintakulttuurikansioon, kuten edellä on todettu.

Koulukohtaista oppilashuoltosuunnitelmaa varten on kerätty materiaalia ja elokuussa 2015 alakoulujen rehtorit, yläkoulun rehtori, koulukuraattori sekä lasten ja nuorten psykologi aloittavat suunnitelman kirjoitustyön. Kuntakohtainen oppilashuoltosuunnitelma, eli mitä uusien opetussuunnitelman perusteiden mukaan opetussuunnitelmassa tulee olla, on valmis. Opetushallitus on antanut ohjeen koulukohtaisen oppi-

lashuoltosuunnitelman tarkistamisesta, eli sen tulee tapahtua vuoden kuluessa kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tarkistamisesta. Lastensuojelulain (417/2007) 12 §:n mukaan kunnan tai useampien kuntien yhdessä on laadittava lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi suunnitelma, joka hyväksytään kunkin kunnan valtuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Urjalan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman mukaan suunnitelman kokonaisarviointi toteutetaan valtuustokauden ensimmäisenä toimintavuotena.

Urjalan kunnassa on vuonna 2015 aloitettu työn vaarojen selvittäminen ja arviointi eli riskikartoitukset. Tämä opinnäytetyö on Urjalan alakoulujen osalta kyseinen selvitys. Jatkossa riskikartoitus suoritetaan vuosittain syyslomaan mennessä, eli noin lokakuun puoliväliin mennessä. Luettelo työpaikalla käytettävistä kemikaaleista on jatkuvasti tarpeen mukaan päivittyvä luettelo, joten sille ei ole tarpeen määrittää erikseen tiettyä päivitysaikaa. Rehtoreiden mukaan kemikaaliluettelon sisältö kouluissa pysyy melko vakiona. Osa turvallisuuteen liittyvistä suunnitelmista on sellaisia, joiden päivityksestä koulut eivät vastaa itse. Työsuojelun toimintaohjelma on kuntakohtainen ja koulut saavat sen tiedokseen kunnan intranetin Wäinön kautta. Työnantaja vastaa työterveyshuollon toimintasuunnitelman päivittämisestä ja suunnitelma löytyy intranetistä.

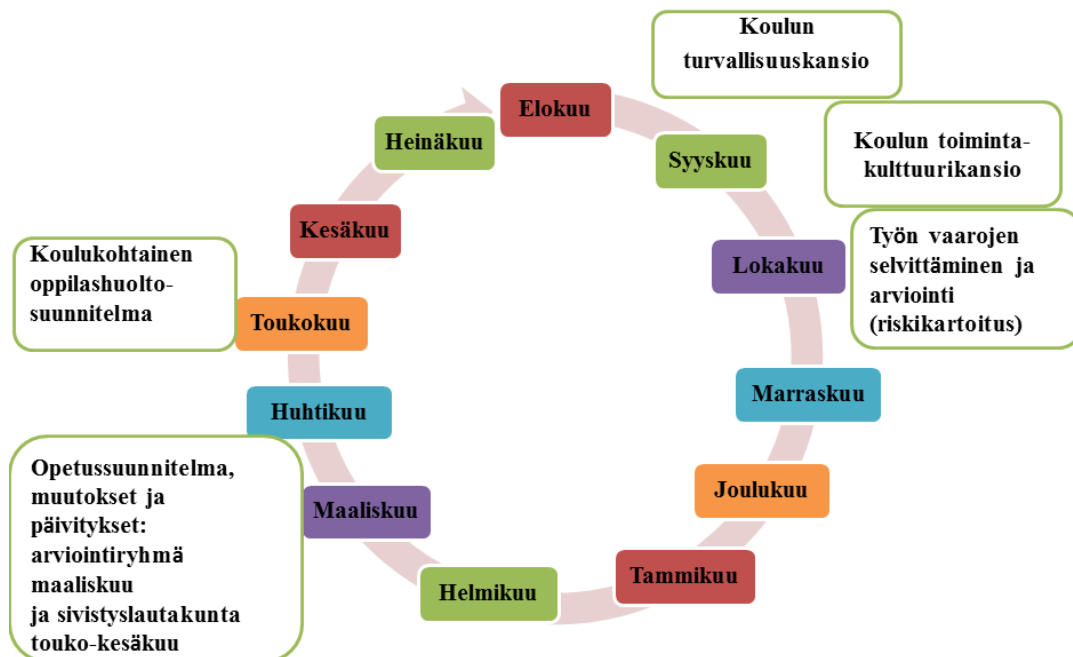
Oppilaitoskohtaisen tasa-arvosuunnitelman laatiminen ei koske vielä peruskouluja eikä Aseman ja Kirkonkylän kouluilla ole kyseistä suunnitelmaa. Koulujen arvope-
rustana on kuitenkin tasa-arvo jo opetussuunnitelman mukaisesti. Vuoden 2015 alusta voimaan tulleet muutokset lakiin naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (1329/2014) velvoittavat koulutuksen järjestäjää laatimaan tasa-arvosuunnitelma perusopetukseen 1.1.2017 mennessä. Myös 1.1.2015 voimaan tulleen uuden yhdenvertaisuuslain (1325/2014) mukaan koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Tasa-arvolakia ei sovelleta tilanteisiin, joissa ei ole kysymys sukupuoleen perustuvasta syrjinnästä. Yhdenvertaisuuslakia sovelletaan kaikkiin muihin erilaisen kohtelun tilanteisiin. Kuntakohtainen tasa-arvosuunnitelma, joka löytyy intranetistä Wäinöstä, on henkilökunnalla tiedossa. Suunnitelman päivittämisestä vastaa kunnanhallitus ja sen hyväksyy valtuusto.

Suomen Kuntaliitto lähetti toukokuussa 2015 kunnan- ja kaupunginhallituksille yleiskirjeen uuden yhdenvertaisuuslain ja tasa-arvolain muutosten edellyttämien suunnitelmien laatimisesta 1.1.2017 mennessä. Yhdenvertaisuuden toteutumisen arvioinnissa voidaan kiinnittää huomiota esimerkiksi käytettävään oppimateriaaliin tai opintosuoritusten arviointiin. Tasa-arvolain mukaan koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla on samat mahdollisuudet koulutukseen ja opetus tukee tasa-arvon toteutumista. Yhdenvertaisuussuunnitelma ja tasa-arvosuunnitelma on mahdollista tehdä erillisinä suunnitelmina, sisällyttää toisiinsa tai johonkin muuhun suunnitteluasiakirjaan, esimerkiksi opetussuunnitelmaan. Tasa-arvosuunnitelman osalta on huomioitava se, että se tulee jatkossakin tehdä oppilaitoskohtaisesti. (Suomen Kuntaliitto 2015, 1,4—6, 14.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman uudistamistyö on perusopetusta järjestävien kuntien tavoin myös Urjalassa käynnissä ja opetussuunnitelman tulee valmistua 1.8.2016 mennessä. Opetussuunnitelmatyön yhteydessä huomioidaan sekä yhdenvertaisuuslain että tasa-arvolain osittaisuudistuksen mukaiset suunnitelmat. Mikäli suunnitelmia ei saada valmiiksi 1.8.2016 mennessä, valmistelua jatketaan syksyllä 2016 niin, että ne ovat valmiit 1.1.2017 mennessä. Suunnitelmien päivitykset tulevat tapahtumaan opetussuunnitelmaan tulevien muutosten ohessa.

Rehtoreiden kanssa käydyn keskustelun pohjalta olen laatinut koulujen käyttöön kuvion 7 mukaisen turvallisuuden vuosikellon siitä, milloin Urjalan alakouluissa käydään lävitse ja päivitetään turvallisuuteen liittyvät suunnitelmat ja asiakirjat. Vuosikellon avulla myös koulutoimen hallinto ja lautakunta ovat tietoisia siitä, milloin eri suunnitelmien läpikäyminen, päivittäminen sekä harjoitukset vaaratilanteiden varalle kouluilla tapahtuvat. Turvallisuuden vuosikellossa on huomioitu uuden kuntalain (410/2014) 15 §:n mukainen valtuuston toimintakauden alkaminen kesäkuussa seuraavissa kunnallisvaaleissa valittavan valtuuston osalta.

Turvallisuuden vuosikello

Kuvio 7. Vuosikello turvallisuuteen liittyvien suunnitelmien päivittämisen ajankohdista Urjalan perusopetuksessa (Jokikoivu-Hiukkamäki 2015)

Olen laatinut turvallisuuden vuosikellosta kouluja varten liitteen 2 mukaisen julkaisun, jossa kerron lyhyesti suunnitelmien ja asiakirjojen lakiperustan, sisällön ja päivitysajankohdan. Koulut saavat julkaisun käyttöönsä sähköisenä tallentaakseen sen Koulun turvallisuuskansioon sekä koulun toimintakulttuurikansioon. Koulun rehtori on kokonaisvastuussa koulunsa toiminnasta, joten rehtori huolehtii siitä, että suunnitelmiin liittyvät toimenpiteet suoritetaan vuosikelloon merkittyinä ajankohtina. Koulun voidaan myös nimetä erikseen henkilö, jonka vastuulla on huolehtia suunnitelmien päivittämisestä.

7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli etsiä vastausta siihen, mitkä asiat vaikuttavat koulun turvallisuusjohtamiseen. Työni teoriaosuudessa turvallisuusjohtaminen on määritetty

menetelmien, toimintatapojen ja ihmisten johtamiseksi jatkuvana toimintana. Koska turvallisuusjohtaminen on näin ollen laaja käsite, rajasin tutkimuskohteeksi henkilöturvallisuuteen liittyvät tekijät. Tavoitteenani oli laatia riskilomake, jonka avulla suoritettaisin Urjalan kahdella alakoululla kartoituksen henkilöriskeistä. Toisena tavoitteenani oli selvittää, mitä turvallisuuteen liittyviä suunnitelmia ja asiakirjoja alakouluilla on käytössä ja miten niitä päivitetään. Selvitykseni pohjalta valmistuisi koulujen käyttöön vuosikello suunnitelmien ja asiakirjojen päivittämisajankohdista.

Opinnäytetyön laatimisen aikana kunnan johtoryhmä ja työsuojelupäällikkö käsittelivät työturvallisuuslain 10 §:n velvoittamaa vaarojen ja haittojen tunnistamista ja arviointia Urjalan kunnan eri yksiköissä sekä tunnistamisessa käytettäviä lomakkeita. Rehtorien palaverissa 1.4.2015 päätettiin, että työturvallisuuslain 10 §:n mukaisena vaarojen ja haittojen tunnistamisena alakouluissa käytetään alkuperäisen suunnitelmani mukaista riskikartoitusta henkilöriskeistä. Palaverissa päätettiin myös, että vaarojen ja haittojen tunnistamisessa käytetään riskilomaketta, jonka laadintaa olin aloittamassa.

Waitisen (2014, 26—27) mukaan koulun rehtori vastaa kokonaisvaltaisesti koulun toiminnasta ja johtamisesta, myös turvallisuusjohtamisesta. Turvallisuustyön voidaan katsoa kuuluvan rehtorin ja koulun muiden työntekijöiden normaaliin työnkuvaan. Rehtorin on itse sitouduttava turvallisuusajatteluun koulun henkilöstön sitouttamiseksi siihen ja turvallisuuskulttuurin kehittymiseksi koulussa. Rehtorin keskeisenä turvallisuusjohtamisen työvälineenä on riskien arviointi, jonka avulla arvioidaan työympäristötekijöiden, työolojen ja osaamisen kehittämistarpeet. Turvallisuusjohtamisen avulla pystytään varmistamaan myös henkilöstön osallistuminen ja osaaminen. Tärkeää on jalkauttaa laaditut suunnitelmat sekä määrittää toimintajärjestelmät, vastuut ja velvollisuudet.

Koulujen turvallisuusjohtamisessa on lainsäädännöllä suuri rooli ja vaikutus eri menetelmiin ja toimintatapoihin. Tästä esimerkkinä voi mainita opetussuunnitelman perusteet, pelastuslain ja työturvallisuuslain. Opetussuunnitelman perusteiden mukaan kouluihin laaditaan opetussuunnitelma ohjaamaan koulun käytännön opetustoimintaa. Opetussuunnitelman perusteet takaavat myös jokaiselle opetukseen osallistuvalla oikeuden turvalliseen opiskeluympäristöön. Pelastuslaki velvoittaa koulut laatimaan

käyttöönsä pelastussuunnitelman. Työturvallisuuslaki velvoittaa selvittämään ja arvioimaan turvallisuudelle ja terveydelle aiheutuvat vaarat ja luetteloimaan työpaikalla käytettävät kemikaalit. Muita keskeisiä suunnitelmia ovat kriisisuunnitelma eli toimintaohjeet vaara- poikkeama- ja onnettomuustilanteissa, koulukiusaamisen, väkivallan ja häirinnän toimintaohjelma, oppilashuoltosuunnitelma sekä järjestyssäännöt. Keskeisiä suunnitelmia varten koululla voi olla koulun toimintakulttuurikansio.

Kertoessani alakoulujen rehtoreille opinnäytetyöni aiheesta sain heiltä erittäin positiivisen vastaanoton. Käydessäni heidän kanssaan lävitse kouluilla olevia erilaisia turvallisuuteen liittyviä suunnitelmia, koulun turvallisuuskulttuuri ja tähän liittyvä kansio tulivat esille useaan otteeseen. Kouluilla olevat asiakirjat ja suunnitelmat käydään työyhteisön jäsenten kanssa säännöllisesti lävitse, vaikka näille kaikille ei ole ollut erikseen määritettyä päivittämisajankohtaa. Turvallisuus on ollut useana lukuvuotena yhtenä opetussuunnitelmallisena painopisteenä koulujen lukuvuosisuunnitelmissa. Suorittaessani kouluilla riskikartoitusta koulun henkilökunta oli hyvin tietoinen näistä suunnitelmista ja kertoi suunnitelmien läpikäymisestä lukuvuosittain. Koska perusopetuksen opetussuunnitelman uudistamistyö on käynnissä uuden opetussuunnitelman käyttöönottamiseksi 1.8.2016, on osa opetussuunnitelmaan sisällyttävistä suunnitelmista työstettävänä opetussuunnitelman perusteiden mukaisiksi.

Pirkanmaan pelastuslaitos on lähettänyt kouluille aineistoa vaaratilanteiden harjoittelun varalle. Kouluissa käydään pelastuslaitoksen lähettämä materiaali lävitse henkilökunnan kanssa ja perehdytetään oppilaat poistumisharjoitteluun. Vaaratilanteiden varalle harjoittelussa noudatetaan pelastuslaitoksen materiaalissaan esittämää aikataulutusta. Harjoituksista myös raportoidaan Pirkanmaan pelastuslaitokselle. Kouluilla on käytössä Koulun turvallisuuskansio, josta löytyy esimerkiksi viranomaisten ohjeita ja jonne koulut voivat tallentaa omia turvallisuutta koskevia asiakirjojaan.

Aseman koulussa riskikartoitukseen osallistui koko henkilökunta. Kirkonkylän koulussa kaksi koulunkäyntiavustajaa olivat työssä iltapäivätoiminnassa, joten heillä oli työeste, ja yksi koulun opettajista oli muutoin estynyt olemasta läsnä. Riskikartoituksen tarkistuslistaa läpikäydessä syntyi paljon keskustelua kummassakin koulussa. Myös parannusehdotuksia eri asioihin muodostui näiden keskustelujen myötä. Näin jälkepäin olen pohtinut sitä, olisiko ollut tarpeen lähettää tarkistuslista henkilökun-

nalle tutustumista varten jo ennen riskien kartoitustilaisuutta, mutta lopputulokseen sillä ei mielestäni olisi ollut vaikutusta. Riskikartoituksessa mukana olleet suhtautuivat myönteisesti tilaisuuteen ja tarkistuslomakkeissa mainittuja asioita käsiteltäessä oli havaittavissa myönteinen asenne oppilaitosturvallisuuteen. Myös koulun pelastussuunnitelma, kriisisuunnitelma, häirinnän ja epäasiallisen kohtelun toimintamalli sekä koulukiusaamistapauksiin puuttumisen malli olivat hyvin tiedossa. Poistumisharjoitukset kuuluvat koulujen toimintaan jokaisena kouluvuotena.

Olin jaotellut riskilomakkeessa arvioitavat asiat käsittelemään työ- ja oppimisympäristöä, työ- ja toimintakykyä, hyvinvointia sekä rekrytointia ja palvelussuhdetta. Aseman koulussa havaittiin eniten riskejä työ- ja oppimisympäristöön liittyvissä asioissa ja vähiten rekrytointiin sekä palvelussuhteeseen liittyvissä asioissa. Kirkonkylän koulussa eniten riskejä löytyi työ- ja oppimisympäristöön sekä työ- ja toimintakykyyn liittyvissä asioissa, vähiten hyvinvointiin liittyvissä asioissa.

Sekä Aseman että Kirkonkylän kouluissa suoritetuissa riskikartoituksissa ilmeni vain muutama kohtalainen riski, muut riskit olivat merkitykseltään vähäisiä tai merkityksettömiä. Aseman koulussa kohtalaiset riskit liittyvät musiikinopetuksessa käytettävään kuulosuojaimiin sekä koulun alueen liikenneoloihin ja -järjestelyihin. Musiikinopetukseen soveltuvat kuulosuojaimet ovat hankinnassa ja pienentävät riskiä kuulovaurioon. Sen sijaan liikenneolot ja -järjestelyt voidaan järjeistää vain eriyttämällä henkilökunnan parkkipaikka, koululaisautojen kulkureitit, vanhempien liikennöinti, huoltoajo ja oppilaiden välituntialue toisistaan. Kirkonkylän koulussa kohtalaiset riskit liittyivät ergonomiaan. Käyttäjälle oikein mitoitettuja työskentelytasoja ei ole, eivätkä istuimet ole säädettäviä tai käyttäjän mukaan mitoitettuja. Koska uuden koulun rakentaminen on käynnissä ja sinne hankitaan uudet kalusteet, ei tässä vaiheessa hankita uusia työtasoja tai -tuoleja.

Vähäisten riskien osalta oli suhteellisen helppoa löytää tilanteeseen parannuksia, kuten esimerkiksi jatkojohtojen niputtaminen tai ensiapuvastaavan nimeäminen. Oli myös havaittavissa riskejä, joiden syyn todettiin olevan ammatinvalinnassa. Esimerkiksi vakavan stressin tai työuupumuksen kokeminen kuvailtiin tällä tavoin tarkoittaen sitä, että koulu yhteisössä työskentelyyn kuuluvat joulukuun ja toukokuun kiireet, joita kaikkia ei ole mahdollista siirtää muuhun ajankohtaan. Henkilöstö koki, että

osaaminen ei etenään tietoteknisten taitojen osalta ole ajan tasalla. Kouluille hankitaan uusia tietoteknisiä laitteita, kuten iPad -tablettitietokoneita, ja uusia ohjelmia sekä sähköisiä oppimismateriaaleja otetaan yhä enemmän käyttöön. Koulutusta ja perehdytystä tarvitaan lisää. Toisaalta koettiin myös, että koulutusta on kyllä tarjolla. Koulutuksessa opittuja tietoja ja taitoja vain on päästävä heti siirtämään käytäntöön, muutoin ne unohtuvat.

Kirkonkylän koulun riskikartoituksessa tiedostettiin se, että tontilla alkava rakennustyömaa muuttaa liikennöintijärjestelyjä jo lukuvuoden 2015—2016 osalta, mutta yksityiskohtia ei ollut vielä toukokuussa tiedossa. Uuden rakennuksen käyttöönoton yhteydessä henkilökunnalle saadaan oma parkkipaikka ja huoltoajoa varten on oma ajoväylänsä. Koululaiskuljetuksia varten on jo lukuvuoden 2015—2016 alussa laajennettu olemassa olevaa linja-autopysäkkiä, joten koululaiskuljetusta ajavat autot ovat erillään henkilökunnan ja koulun muulta parkkipaikalta.

Urjalan perusopetuksen käyttöön valmistui rehtorien haastattelun perusteella laadittu Turvallisuuden vuosikello, joka sisältää keskeisimmät turvallisuuteen liittyvät suunnitelmat ja niiden päivittämistä koskevan aikataulutuksen. Turvallisuuden vuosikello jaetaan kouluille tiedoksi ja toimenpiteitä varten. Koulun rehtorin vastuulla on huolehtia siitä, että vuosikellossa mainitut suunnitelmat ja asiakirjat päivitetään lukuvuosittain niille määritettyinä ajanjaksoina.

Lähdin opinnäytetyössäni etsimään vastausta kysymykseen, mitkä asiat vaikuttavat koulun turvallisuusjohtamiseen. Johtopäätöksenä voi todeta, että kouluun luotu turvallisuuskulttuuri, rehtorin rooli, riskien arviointi, lainsäädäntö sekä turvallisuussuunnittelu ja turvallisuussuunnitelmat vaikuttavat suuresti koulun turvallisuusjohtamiseen. Turvallisuuskulttuuri, johon sisältyy koko työyhteisön myönteinen suhtautuminen turvallisuuteen, on avainasemassa turvallisuusjohtamisessa. Rehtorilla oppilaitoksensa johtajana on merkittävä rooli turvallisuuskulttuurin luomisessa. Hän esimerkiksi osallistaa ja motivoi muut työyhteisön jäsenet. Turvallisuusjohtamisen keskeisenä välineenä on riskien arviointi, jossa käydään säännöllisin väliajoin lävitse työympäristöön, työkykyyn ja hyvinvointiin liittyviä tekijöitä ja niiden vaikutuksia. Ilman riskien säännöllistä arviointia turvallisuusjohtaminen on vertauskuvauksellisesti autolla ajamista pimeällä ilman valoja luottaen siihen, ettei mitään haitallista

tapahdu. Lainsäädäntö säätelee erilaisten asiakirjojen ja suunnitelmien laadintaa ja muilta viranomaisilta, esimerkiksi pelastuslaitokselta, saapuu ohjeita. Suunnitelmia jalkauttamalla ja vastuita jakamalla työyhteisöä myös motivoidaan ja turvallisuusajattelua saadaan osaksi normaalia työtä.

8 POHDINTA

Alakoulujen rehtorien positiivinen suhtautuminen opinnäytetyöni aiheeseen osoitti mielestäni sen, että he pitävät turvallisuutta tärkeänä asiana ja suhtautuvat siihen vakavasti. Riskikartoituksen yhteydessä havaitsin, että myös koulujen muu henkilökunta koki riskikartoituksen ja turvallisuuden tärkeänä asiana. Aseman koululla sain palautteena esimerkiksi sen, että molemmat tahot hyötyvät asiasta: minä saan materiaalia opinnäytetyöhöni ja heillä tulee suoritetuksi työnantajan määräämä, työturvallisuuslain velvoittama vaarojen ja haittojen tunnistaminen ja arviointi. Keskustelussa kävi esille myös se, että riskikartoituksen johdosta tarvittavien toimenpiteiden toteuttamista pitää myös seurata. Olin iloinen saadessani kuulla syyslukukauden alkaessa, että Kirkonkylän koulussa riskikartoituksen yhteydessä sovittu perehdytysvastaava oli jo aloittamassa koulun kahden uuden opettajan perehdyttämistä.

Mielestäni riskikartoituksessa havaittu vaarallisin riski liittyy Aseman koulun liikennöintijärjestelyihin. Tilannetta on yritetty korjata esimerkiksi osoittamalla omalla autolla lapsia kouluun tuoville huoltajille paikka, jossa jättää lapset autosta. Paikka on kuitenkin ahdas ja sen ohi saattaa kulkea koululaiskuljetusautoja, henkilökunnan autoja ja kouluun pyörällä tai kävellen kulkevia oppilaita. Parannusta tilanteeseen ei ole saatavissa muulla tavoin kuin toteuttamalla olemassa oleva pihasuunnitelma, jossa koulun viereinen pelto otetaan liikennejärjestelyjen käyttöön. Pihasuunnitelma sisältyy osana koulun liikuntasaliosan peruskorjaussuunnitelmaan, jonka toteuttaminen todennäköisesti siirtyy siihen asti, kunnes kirkonkylään rakennettava uusi koulurakennus on valmis vuoden 2017 alussa.

Kirkonkylän koulun riskikartoituksessa kävi hyvin selville se, että henkilökunta odottaa uuden koulurakennuksen valmistumista. Monesta riskiksi arvioidusta asiasta koulun henkilökunta saattoi todeta, että uutta koulua odotellessa. Ennen uuteen kouluun siirtymistä yritetään vain etsiä helpotusta käytettävissä olevin kohtuullisin keinoin. Esimerkiksi heikoksi arvioitua kohdevalaistusta pyritään parantamaan siirrettävillä valaisimilla, koska uusia valaisimia ei lähdetä enää asentamaan. Mikäli uutta koulurakennusta ei olisi tulossa, Kirkonkylän koulun riskikartoituksen tulokset olisivat olleet hyvin erilaiset.

Lehdistä on saatu lukea siitä, kuinka kouluissa oppilaat, huoltajat tai muut ulkopuoliset aiheuttavat väkivaltatilanteita. Urjalan alakouluissa ei kuitenkaan koettu tällä hetkellä olevan väkivallan uhkaa. Väkivallan uhka kouluissa ylipäänsä on tiedostettu, tilannetta seurataan oman koulun osalta ja tilanteen muuttuessa siihen ollaan valmiita reagoimaan. Kirkonkylän koulussa esimerkiksi todettiin, että työnantaja on kyllä ohjeistanut huoltajatapaamisten järjestämisestä niin, että koululla on tapaamisen järjestäjän lisäksi paikalla ainakin yksi muu henkilökuntaan kuuluva, mutta tätä ei aina noudateta. Toisen henkilön paikallaolo koulurakennuksessa kyllä järjestetään, mikäli se koetaan tarpeelliseksi.

Olen oppinut tämän opinnäytetyöprosessin aikana paljon uusia asioita koulun turvallisuudesta ja turvallisuusjohtamisesta, havainnut olevan monia sellaisia turvallisuuden liittyviä asiakirjoja ja suunnitelmia, joiden olemassaoloa en ole aiemmin tiedostanut, saanut suorittaa koululla riskikartoituksen sekä laatia koulujen käyttöön turvallisuuden vuosikellon. Olen kiitollinen työnantajalleni siitä, että minun oli mahdollista tehdä tämä työ sekä koulujen henkilökunnalle lämpimästä vastaanotosta. Toivon, että laatimani riskilomake ja turvallisuuden vuosikello ovat heille jatkossa hyödyksi.

LÄHTEET

Hakalehto-Wainio, S. 2012. Turvallisen oppimisympäristön toteutumisen oikeudellisista haasteista peruskoulussa. *Lakimies* 2, 238—258. Viitattu 31.3.2015.
[http://www.edilex.fi.lillukka.samk.fi/lakimies/8737.pdf](http://www.edilex.fi/lillukka.samk.fi/lakimies/8737.pdf)

HE 86/1997. Hallituksen esitys Eduskunnalle koulutusta koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 24/2012. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kuntalain muuttamisesta.

HE 19/2014. Hallituksen esitys Eduskunnalle yhdenvertaisuuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Ilmonen, I., Kallio, J., Koskinen, J. & Rajamäki, M. 2013. Johda riskejä – käytännön opas yrityksen riskienhallintaan. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Järjestyslaki. 2003. L 27.6.2003/612 muutoksineen.

Kreus, J., Pelkonen, N., Ranta, T., Turunen, T., Viitanen, J. & Vuoripuro, J. 2010. Korkeakoulun turvallisuuskäsikirja. Vakavien henkilöriskien hallinta. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja C 14. Viitattu 3.4.2015.
<https://www.laurea.fi/dokumentit/Documents/C14.pdf>

Kuisma, P. 2012. Laadullisista tutkimusmenetelmistä. Saatavissa:
https://moodle2.samk.fi/pluginfile.php/135411/mod_resource/content/1/kvali/LAADULLISISTA_TUTKIMUSMENETELMISTA_2012.pdf

Kuntalaki. 2015. L 10.4.2015/410.

Kyllönen, T. & Rickman, A. 2011. Henkilöturvallisuus koulussa. Vaarallisen käytöksen ennakointi ja hallinta. Juva: Bookwell Oy.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. 1986. L 8.8.1986/609 muutoksineen.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta. 2014. L 1329/2014 muutoksineen.

Lanne, M. 2007. Yhteistyö yritysturvallisuuden hallinnassa. Tutkimus sisäisen yhteistyön tarpeesta ja roolista suurten organisaatioiden turvallisuustoiminnassa. VTT publications 632. Viitattu 31.3.2015 ja 1.4.2015.
<http://www.vtt.fi/inf/pdf/publications/2007/P632.pdf>

Lastensuojelulaki. 2007. L 13.4.2007/417 muutoksineen.

Leppänen, J. 2006. Yritysturvallisuus käytännössä. Helsinki: Talentum.

- Liikenne- ja viestintäministeriön asetus koulu- ja päivähoitokuljetusten kuormituksesta ja turvallisuusjärjestelyistä. 2006. A 21.6.2006/553 muutoksineen.
- Lindfors, E. 2012. Turvallinen oppimisympäristö, oppilaitoksen turvallisuuskulttuuri ja turvallisuuskasvatus – käsitteellistä pohdintaa ja tutkimushaasteita. Julkaisussa E. Lindfors (toim.) Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Viitattu 31.3.2015.
https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65529/kohti_turvallisempaa_oppilaitosta_2012.pdf?sequence=1
- Mertanen, V. 2013. Turvallinen koulupäivä. Tampere: Suomen yliopistopaino Oy.
- Mertanen, V. 2014. Työturvallisuuslaki. Soveltamisopas. Tampere: Tammerprint Oy.
- Opetushallitus. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Määräys 1/011/2004. Viitattu 4.4.2015.
http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf
- Opetushallitus. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Viitattu 2.4.2015.
http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. Turvallisuuden edistäminen oppilaitoksissa. Seurantar ryhmän loppuraportti. 2013. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2013:8. Viitattu 31.3.2015.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2013/liitteet/tr08.pdf?lang=fi>
- Opetustoimen turvallisuusopas. Opetushallitus. Viitattu 29.3.2015.
http://www.oph.fi/opetustoimen_turvallisuusopas
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. 2013. L 30.12.2013/1287 muutoksineen.
- Paasonen, J. 2012. Oppilaitoksen turvallisuusjohtaminen. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Perusopetuksen laatuksiteerit. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:29. Viitattu 31.3.2015.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/okm29.pdf?lang=fi>
- Pelastuslaki. 2011. L 29.4.2011/379 muutoksineen.
- Perusopetuslaki. 1998. L 21.8.1998/628 muutoksineen.
- Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Päätös 8.8.2014. Lapsia (152) varoittavien liikennemerkkien tilapäinen asettaminen ja tekstillisen lisäkilven ”Yleisrajoitus” lisääminen maantielle 284, Urjala.
- Pirkanmaan pelastuslaitos. 2014. Oppilaitosten harjoitukset vaaratilanteiden varalle.

Riskienhallinta ja turvallisuussuunnittelu. Opas sosiaali- ja terveydenhuollon johdolle ja turvallisuusasiantuntijoille. 2011. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011:15.

Riskin arviointi. Työsuojeluoppaita ja -ohjeita 14. 2013. Tampere: Työsuojeluhallinto. Viitattu 6.4.2015.

http://tyosuojelujulkaisut.wshop.fi/documents/2013/11/Riskinarviointi_TSO14_2013.pdf

Sisäasiainministeriö. 2010. Oppilaitosten turvallisuus. Työryhmän raportti. Viitattu 3.4.2015.

<https://www.intermin.fi/julkaisu/402009?docID=24927>

Suikkanen, J. Oppilaitosten turvallisuus. Vastaanottaja: jaana.jokikoivu-hiukkamaki@urjala.fi. Lähetetty 6.8.2015 klo 13.47. Viitattu 12.8.2015.

Suikkanen, J. 2015. Palotarkastaja, Pirkanmaan pelastuslaitos. Tampere. Puhelinhaastattelu 6.8.2015.

Suomen Kuntaliitto. 2015. Yleiskirje 4.5.2015. Uusi yhdenvertaisuuslaki ja tasa-arvolain osittaisuudistus.

Suomen perustuslaki. 1999. L 11.6.1999/731 muutoksineen.

Ström, M. 2007. Varautuminen kunnassa. Pelastusopiston julkaisu. A-sarja: Oppimateriaalit 3/2007. Viitattu 6.4.2015.

http://www.pelastusopisto.fi/download/35628_Strom2007.pdf?52b32323b735d288

Suomen Riskienhallintayhdistyksen www-sivut. Viitattu 6.4.2015 ja 7.4.2015.

<http://www.pk-rh.fi>

Terveydenhuoltolaki. 2010. L 30.12.2010/1326 muutoksineen.

Terveydensuojelulaki. 1994. L 19.8.1994/763 muutoksineen.

Turvallisuusjohtaminen. Työsuojeluoppaita ja -ohjeita 35. Työsuojeluhallinto. Viitattu 5.4.2015.

http://tyosuojelujulkaisut.wshop.fi/documents/2010/08/TSO_35.pdf

Työterveyshuoltolaki. 2001. L 21.12.2001/1383 muutoksineen.

Työturvallisuuskeskuksen www-sivut. Viitattu 6.4.2015.

<http://www.ttk.fi>

Työturvallisuuskeskus. 2011. Selvitä ja paranna. Vaarojen selvittäminen ja arviointi seurakuntatyössä. Viitattu 7.4.2015.

http://www.tyoturva.fi/files/1962/Selvita_ja_paranna.pdf

Työturvallisuuslaki. 2002. L 23.8.2002/738 muutoksineen.

Urjalan kunnan perusopetuksen opetussuunnitelma vuosiluokille 1—9. Viitattu 2.8.2015.

http://www.urjala.fi/filebank/347-peruskoulun_opetussuunnitelma.pdf

Urjalan kunnanhallituksen pöytäkirja 8.4.2013.

Urjalan kunnanvaltuuston pöytäkirja 17.6.2013.

Urjalan kunnan www-sivut. Viitattu 3.7.2015. <http://www.urjala.fi>

Urjalan kunta. Perus- ja lukio-opetuksen tulevaisuutta Urjalassa pohtineen työryhmän raportti. 31.5.2013. Viitattu 3.7.2015.

Valmiuslaki. 2011. L 29.12.2011/1552 muutoksineen.

Valtioneuvoston asetus hyvän työterveyshuoltokäytännön periaatteista, työterveyshuollon sisällöstä sekä ammattihenkilöiden ja asiantuntijoiden koulutuksesta. 2013. A 10.10.2013/708 muutoksineen.

Valtioneuvoston asetus kemiallisista tekijöistä työssä. 2001. A 9.8.2001/715 muutoksineen.

Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta. 2011. A 5.5.2011/407 muutoksineen.

Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta. 2012. A 28.6.2012/422 muutoksineen.

Waitinen, M. 2012. Koulujen turvallisuuden edistäminen – Arvoja, asenteita ja lakeja turvallisempaa oppilaitosta! Viitattu 1.4.2015.

https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65529/kohti_turvallisempaa_oppilaitosta_2012.pdf?sequence=1

Waitinen, M. 2014. Oppilaitoksen turvallisuusopas 2. Nurmijärvi: Painoagentti Oy.

Yhdenvertaisuuslaki. 2014. L 30.12.2014/1325 muutoksineen.

Koulun riskikartoituslomake

Arvioitava asia	Onko asia kunnossa?		Riskin suuruus	Toimenpiteet riskin johdosta	Vastuuhenkilö	Korjaus pvm
	kyllä	ei				
Työ- ja oppimisympäristö		ei koske meitä				
1. Koneiden, laitteiden ja opetusvälineiden turvallisuus tarkistetaan säännöllisin väliajoin.						
2. Koneiden ja laitteiden sijoittamisessa on huomioitu turvallisuus (esimerkiksi turvaetäisyydet, jatkojohtojen käytön välttäminen).						
3. Pihan leikkivälineet ja urheiluvälineet tarkastetaan säännöllisesti.						
4. Henkilökunnalla on tiedossa koulun turvallisuusohjeet sekä koneiden ja laitteiden käyttöohjeet.						
5. Oppilaiden kanssa käydään säännöllisesti turvallisuusohjeet ja käyttöohjeet lävitse (esimerkiksi tekninen käsityö, tekstiilitiö, liikunta, fysiikka, kemia).						
6. Koulussa on riittävä määrä henkilösuojaimia ja suojavaatteita. Niitä myös käytetään tarvittaessa.						
7. Koulussa on ensiapuvälineet ja ne päivitetään säännöllisesti (esimerkiksi lääkekaapin sisältö).						
8. Koulun on laadittu pelastussuunnitelma, jonka päivityksestä huolehditaan säännöllisesti.						
9. Pelastussuunnitelma on myös rakennuksen muiden käyttäjien tiedossa.						
10. Koulussa on säännöllisesti pelastus/poistumisharjoitus.						

Koulun riskikartoituslomake

Arvioitava asia	Onko asia kunnossa?		Riskin suuruus	Toimenpiteet riskin johdosta	Vastuuhenkilö	Korjaus pvm
	kyllä	ei				
Työ- ja oppimisympäristö						
11. Koulun paloturvallisuudesta on huolehdittu: opetustilassa on palovaroitin, työtilassa on alkusammutusvälineet, jätekatokset sijaitsevat riittävän kaukana koulurakennuksesta.						
12. Pelastusteillä, käytävillä, kulkuteillä ja uloskäytävillä ei ole vaaraa aiheuttavia esteitä (esimerkiksi paketteja, työkaluja, kalusteita).						
13. Rakennuksen sisäänkäyntien ja poistumisteiden ovirakenteet ja lukitukset ovat riittävän kestäviä ja turvallisia. Ikkunarakenteet ovat riittävän turvallisia.						
14. Tikapuiden ja luiskien kiimityksestä ja kumosta huolehditaan.						
15. Portaat eivät aiheuta vaaraa (kaiteet, esteistä vapaat, eivät aiheuta putoamis- tai liukastumisvaaraa, ovat ehjät, eikä niissä ole kulkemista haittaavia esteitä).						
16. Työ- ja oppimisympäristössä ei ole liian kovaa melutasoa, jatkuvaa melua tai iskumelua.						
17. Työ- ja oppimisympäristön lämpöolosuhteet eivät aiheuta vaaraa: lämpötila ei ole liian matala tai korkea, esineet eivät ole liian kuumia tai kylmiä, ympäristö ei ole vetoisa.						
18. Ilmanvaihto ja kohdepoisto ovat kunnossa, suodattimet vaihdetaan ja tuuletuskanavat puhdistetaan säännöllisesti.						
19. Koulussa tiedetään miten toimia havaittaessa ongelmia sisäilmassa, eli on perehdytty kunnan sisäilmaohjeeseen.						
20. Yleisvalaistus ei ole liian kirkas tai liian hämärä ja työpisteiden kohdevalaistus on kunnossa.						

Koulun riskikartoituslomake

Arvioitava asia	Onko asia kunnossa?		Riskin suuruus	Toimenpiteet riskin johdosta	Vastuuhenkilö	Korjaus pvm
	kyllä	ei ei koske meitä				
Työ- ja oppimisympäristö						
21. Kulkutiet on turva- ja merkivalaistuu.						
22. Poistumistieillä on varavalaistus.						
23. Ulkovaistutus koulun alueella on kunnossa (turvallisen liikkumisen edellytys ja ehkäisee myös ilkivaltaa alueella).						
24. Työympäristössä ei ole vaaraa esineiden väliin puristumisesta, lukittuun tilaan loukkuun jäämistä, hapen puutteesta tai veden varaan joutumisesta.						
25. Koulussa on käytössä työvälineitä, jotka aiheuttavat käsin tai koko kehoon ääriä aiheuttaen vaaraa tai haittaa käyttäjälle.						
26. Työyhteisössä esiintyy						
<ul style="list-style-type: none"> • vaarallisia ja haitallisia kemikaaleja • syöpävaarallisia kemikaaleja (esimerkiksi vaaralausekkeet H351, H362). • allergiaa aiheuttavia kemikaaleja (esimerkiksi vaaralausekkeet H317, H335). • palo- ja räjähdysvaarallisia aineita • pölyjä, kuituja, kaasuja, höyryjä, huujuja, savuja. 						
27. Koulussa käytettävistä kemikaaleista on luettelo ja ajantasaiset käyttöturvallisuustiedotteet.						
28. Haitalliset kemikaalit säilytetään lukitussa ja ilmastoidussa kaapissa tai varastossa.						
29. Kemikaalien säilytysastioissa on selvästi näkyvissä tuotteiden nimet ja käyttötiedot.						

Koulun riskikartoituslomake

Arvioitava asia	Onko asia kunnossa?		Riskin suuruus	Toimenpiteet riskin johdosta	Vastuuhenkilö	Korjaus pvm
	kyllä	ei				
<p>Työ- ja oppimisympäristö</p> <p>30. Tarpeettomat kemikaalit hävitetään jätehuoltokäyttelystä annettujen ohjeiden mukaisesti ja ongelmajätteet säilytetään erillään.</p> <p>31. Koulussa, jossa ei ole erillistä tulityötilaa, opettajalla on voimassa oleva tulityöluupa ja tulityökortti. Tulitöissä noudatetaan erityistä varovaisuutta.</p> <p>32. Altistuminen biologisille vaaratekijöille, kuten bakteerit, virukset, sienet ja homeet, ei aiheuta työyhteisön jäsenille vaaraa tai haittaa.</p> <p>33. Koulussa on havaittavissa</p> <ul style="list-style-type: none"> • ionisoivaa säteilyä (peräisin radioaktiivista aineista tai säteilyä synnyttävistä laitteista, esimerkiksi röntgenlaite tai radonhaitta). • ultraviolettisäteilyä (esimerkiksi hitsauksen valokaari). • lasersäteilyä (eri turvaluokitukset, esimerkiksi CD- ja DVD-soittimet eivät aiheuta vaaraa). • infrapuna- eli lämpösäteilyä (koko kehoon kohdistuva lämpövaikutus, koneet, laitteet, lämmittimet). • mikroaallot (esimerkiksi mikroaaltouunit, mikroaaltokuivaimet). • sähkömagneettiset kentät (esimerkiksi tasavirtalaitteet ja verkkotaajuiset sähkölaitteet, näyttöpäätteet). 		ei koskemattä				

Koulun riskikartoituslomake

Arvioitava asia	Onko asia kunnossa?		Riskin suuruus	Toimenpiteet riskin johdosta	Vastuuhenkilö	Korjauspvm
	kyllä	ei ei koske meitä				
Työ- ja oppimisympäristö						
34. Koulun alueen liikenneolot on suunniteltu ottaen huomioon liikenneturvallisuus (koulukuljetukset, parkkipaikka, huoltoliikenne).						
35. Liikennejärjestelyissä on huomioitu kouluun lapsiaan tuovat vanhemmat (esimerkiksi erillinen jättöpaikka).						
36. Koulun alueella ei ole näköesteitä tai katvealueita haittaamassa liikenneturvallisuuutta.						
37. Koulun pihalle-alueen hoidossa on huomioitu turvallisuus (esimerkiksi hiekoitus liukkaalla, auraus).						
Työ- ja toimintakyky						
1. Henkilöstön työkyky on sairauspoissaolojen perusteella kunnossa. Poissaoloja seurataan ja tarvittaessa esimies ryhtyy toimenpiteisiin.						
2. Oppilaiden poissaoloja varten on olemassa seurantamalli.						
3. Henkilöstön työkykyä tuetaan esimerkiksi työaikajoustolla tarvittaessa.						
4. Työyksikössä on selvitetty terveyttä vaarantavat riskitekijät.						
5. Henkilöstön terveydentila ei estä työstä suoritumista.						
6. Henkilöstön elintavat ovat terveelliset ja turvalliset.						
7. Henkilökunnalle on järjestetty ensiapukoulutus, ensiaputaidot pidetään ajan tasalla täydennyskoulutuksen avulla ja kouluun on nimitetty ns. ensiapuvastaava.						
8. Työn ruumiillinen kuormittavuus ei aiheuta vaaraa työ- ja toimintakykyyn.						
9. Henkilöstölle on järjestetty säännölliset terveystarkastukset.						

Koulun riskikartoituslomake

Arvioitava asia	Onko asia kunnossa? kyllä ei ei koske meitä	Riskin suuruus	Toimenpiteet riskin johdosta	Vastuuhenkilö	Korjaus pvm
Työ- ja toimintakyky					
10. Työkykyä ylläpitävää toimintaa varten on suunnitelma.					
11. Henkilöstölle on järjestetty mahdollisuus kunnan ylläpitämiseen tai parantamiseen.					
12. Työyksikössä on yhteisiä liikuntapahtumia.					
13. Työyksikön sosiaalililat mahdollistavat työmatkaliikunnan.					
14. Työtila on riittävä kokoinen.					
15. Työpisteet ovat siistit ja järjestyksessä.					
16. Työskentelytason korkeus on mitoitettu käyttäjälle oikein.					
17. Työistuintimet ovat säädettäviä käyttäjän mukaan mitoitettuja ja selkää tukevia.					
18. Näyttöjen ja näyttöpäätteiden sijoittamisessa on huomioitu mahdollisuus hyvään työasentoon laitteella työskennellessä.					
19. Työasento ei aiheuta fyysisiä vaaroja (selän, hartioiden, käsien, sormien, ranteen, pään, niskan ja jalkojen asento).					
20. Työssä ei aiheudu vaaraa jatkuvasta istumisesta tai seisomisesta.					
21. Työhön ei sisälly jatkuvasti samana toistuvia työliikkeitä.					
22. Työasentoja on mahdollista vaihdella.					
23. Työtahti on sopiva ja työ on tauotettua.					

Koulun riskikartoituslomake

Arvioitava asia	Onko asia kunnossa?		Riskin suuruus	Toimenpiteet riskin johdosta	Vastuuhenkilö	Korjaus pvm
	kyllä	ei ei koske meitä				
Työ- ja toimintakyky						
24. Työhön ei sisälly raskaita nostoja tai taakan kannattelua. Mikäli työssä on joskus nostoja, on tiedossa oikea nostamisasento.						
25. Käsiteltävien kappaleiden, esineiden ja aineiden osalta on varauduttu siihen, että ne voivat esimerkiksi pudota, sinkoutua tai kaatua.						
26. Työympäristössä on esineitä, jotka voivat aiheuttaa viilto-, leikkautumis- tai pistovaaraa.						
27. Työympäristössä on liikkuvia esineitä, jotka voivat aiheuttaa iskun tai siihen takertumisvaaran.						
28. Oppilaiden pyöräilykypärän käyttöä valvotaan.						
29. Oppilaiden heijastimien käyttöä valvotaan.						
30. Opintoretkissä ja uimaopetuksessa huomioidaan turvallisuuteen liittyvät asiat.						
31. Työpäivän aikana suoritettaviin työmatkoihin varataan riittävästi aikaa (liikenneturvallisuus).						
32. Työntekijälle tai oppilaalle aiheutuneesta tapaturmasta tehdään viivyyksettä tapaturmailmoitus.						
33. Koulussa kirjataan läheltä piti -tilanteet ylös. Tilanteista pyritään oppimaan vastaisuuden varalle.						

Koulun riskikartoituslomake

Arvioitava asia	Onko asia kunnossa?		Riskin suuruus	Toimenpiteet riskin johdosta	Vastuuhenkilö	Korjaus pvm
	kyllä	ei				
Hyvinvointi						
1. Työyhteisössä esiintyvät ongelmat ja traumaattiset tilanteet käsitellään viivytyksettä (esimerkiksi onnettomuudet, rikokset, kuolemantapaukset, ristiriidat henkilöiden välillä).						
2. Kouluum on laadittu kriisisuunnitelma.						
3. Kriisitilanteiden käsitelyyn kuuluu myös jälkihoito, jota varten on nimetty henkilö tai ryhmä.						
4. Työyhteisössä noudatetaan häirinnän ja epäasiallisen kohtelun toimintamallin ohjetta.						
5. Koulussa on tiedossa, miten koulukiusaamistapaukseen puututaan ja miten menetellään.						
6. Työyhteisössä ei ole havaittavissa vakavaa stressiä tai työuupumusta.						
7. Jatkuva valppaana olo työssä aiheuttaa henkisen kuormittavuuden tunnetta.						
8. Työyhteisössä jokainen tietää, miksi tekee työtään ja mitä heiltä odotetaan, eli perustehtävän kuva, vastuut ja velvoitteet ovat työyhteisössä selvillä.						
9. Työtehtävät ovat monipuolisia ja riittävän haasteellisia.						
10. Työntekijät voivat vaikuttaa oman työnsä suunnitteluun.						
11. Työn ja muun elämän yhteensovittamisessa ei ole ongelmia.						
12. Työyhteisössä jokaisella on mahdollisuus osallistua ongelmanratkaisuun ja päätöksentekoon.						
13. Työyhteisössä on kannustava ilmapiiri.						

Koulun riskikartoituslomake

Arvioitava asia	Onko asia kunnossa?		Riskin suuruus	Toimenpiteet riskin johdosta	Vastuuhenkilö	Korjaus pvm
	kyllä	ei				
Hyvinvointi		ei koske meitä				
14. Työyhteisössä on toimiva palautteenantokulttuuri.						
15. Esimies tukee ja rohkaisee alaisiaan, keskustelee alaitensa kanssa, arvostaa alaitensa työtä ja auttaa tarvittaessa alaisiaan.						
16. Työyhteisössä käydään säännöllisesti kehityskeskustelut.						
17. Työyhteisössä on säännölliset palaverikäynnöt (esimerkiksi viikkopalaveri).						
18. Työyhteisön sisäinen ja ulkoinen viestintä on suunnitelmallista ja toimivaa.						
19. Työyhteisöön on laadittu tasa-arvosuunnitelma.						
20. Muutostilanteissa koko työyhteisö osallistetaan mukaan muutokseen ja uuden tuottamiseen.						
21. Työyhteisön jäsenten koulutus tukee suoritettavaa tehtävää.						
22. Henkilöstön työtä tukeva osaaminen on ajan tasalla (esimerkiksi tietotekniset taidot).						
23. Henkilöstö suhtautuu myönteisesti uusien työmenetelmien ja teknologian käyttöönottoon sekä osallistuu tarvittavaan perehdytykseen ja koulutukseen.						
24. Työnantaja järjestää täydennyskoulutusta ja tukee omaehtoisia koulutusta.						
25. Henkilöstö on ajan tasalla työhön liittyvän lainsäädännön muutoksista.						
26. Työyhteisössä arvostetaan ns. hiljaista tietoa ja pitkän kokemuksen kautta tullutta tietoa. Tätä osataan myös käyttää hyväksi työyhteisössä.						

Koulun riskikartoituslomake

Arvioitava asia	Onko asia kunnossa?		Riskin suuruus	Toimenpiteet riskin johdosta	Vastuuhenkilö	Korjaus pvm
	kyllä	ei				
Hyvinvointi						
27. Yksityöskentely aiheuttaa vaaraa.						
28. Työhön sisältyy väkivallan uhkaa (esimerkiksi työyhteisön jäsenten, oppilaiden, oppilaiden huoltajien tai ulkopuolisten taholta).						
29. Väkivallan uhkaa on arvioitu työyhteisössä ja se on otettu huomioon työn suunnittelussa ja kehittämisessä (esimerkiksi luokan kalusteiden sijoittelu, istumajärjestys, poistuminen luokasta).						
30. Oppilas pääsee oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) määrittämän ajan sisällä (viimeistään seitsemäntenä työpäivänä oppilaan pyynnöstä) kuraattorin ja psykologin vastaanotolle.						
31. Oppilas pääsee oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) mukaisesti terveydenhoitajan vastaanotolle myös ilman ajanvarausta.						
32. Oppilaan opiskeluhuolto toteutetaan yhdessä oppilaan ja tämän huoltajan kanssa.						
33. Työyhteisössä keskustellaan myös oppilaiden kanssa elämäntilinnasta (esimerkiksi riittävä uni, myönteinen asenne, terveellinen ruoka, riittävä liikunta, päihteettömyys).						
Arvioitava asia						
Rekrytointi ja palvelussuhde						
1. Uuden työntekijän rekrytoinnissa noudatetaan kunnan hallintosääntöä ja kunnanhallituksen ohjeita (esimerkiksi täyttötulvan hakeminen yli 6 kk kestäviin tehtäviin).						

Koulun riskikartoituslomake

Arvioitava asia	Onko asia kunnossa?		Riskin suuruus	Toimenpiteet riskin johdosta	Vastuuhenkilö	Korjaus pvm
	kyllä	ei				
<p>Rekrytointi ja palvelussuhde</p> <p>2. Uuden työntekijän rekrytoinnissa noudatetaan lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä annetun lain (504/2002) mukaista rikosrekisteriotteen esittämiselveloitetta.</p> <p>3. Hakijoiden kelpoisuudet tarkastetaan huolellisesti. Haastatteluun kutsuttujen osalta kelpoisuus tarkastetaan vielä alkuperäisistä tutkintotodistuksista.</p> <p>4. Valintapäätökseen liitetään oikaisuvaatimusohje.</p> <p>5. Rekrytoinnissa käytetään koeaikaa ja koeaika kirjataan työsopimukseen sekä valintapäätökseen.</p> <p>6. Ehdollisesti suoritettu valinta vahvistetaan rikosrekisteriotteen ja hyväksyttävän lääkärintodistuksen esittämisen jälkeen.</p> <p>7. Työsopimukset laaditaan kirjallisesti (Populus - ohjelmasta tuloste allekirjoitettavaksi).</p> <p>8. Työyksikköön on määritetty työnopestuskäytäntö.</p> <p>9. Perehdytys sisältää myös turvalliset työtavat ja työhön liittyvät vaarat.</p> <p>10. Perehdytys sisältää myös tutustumisen kunnan intranettiin, Wäinöön, joka sisältää keskeistä tietoa työntekijöille.</p> <p>11. Työyksikössä tunnetaan työaikalainsäädäntö.</p> <p>12. Työyksikössä tunnetaan nuoria työntekijöitä koskevat työaika-rajaukset.</p> <p>13. Työyksikössä on työvuoroluettelo ja työaika kirjapito kunnossa (Työaikalaki 605/1996, 35 §, 37 §.).</p>		ei	ei koske meitä			

Koulun riskikartoituslomake

Arvioitava asia	Onko asia kunnossa?		Riskin suuruus	Toimenpiteet riskin johdosta	Vastuuhenkilö	Korjaus pvm
	kyllä	ei				
Rekrytointi ja palvelussuhde						
14. Työyksikössä tunnetaan vuosilomalakiin (162/2005) liittyvät säännökset sekä opetusalan henkilöstön vuosilomaa koskevat säännökset.						
15. Työyksikössä tunnetaan irtisanomisperusteet.						
16. Eroavalle työntekijälle annetaan aina työtodistus.						
17. Henkilöstöä on riittävästi.						
18. Päihteiden väärinkäyttäjille on hoitoonohjausmenettely.						
19. Työntekijöille on järjestetty työterveyshuolto.						
20. Työpaikalla on tiedossa työterveyshuoltosuunnitelma.						

Turvallisuuden vuosikello
Urjalan perusopetuksen
kouluille

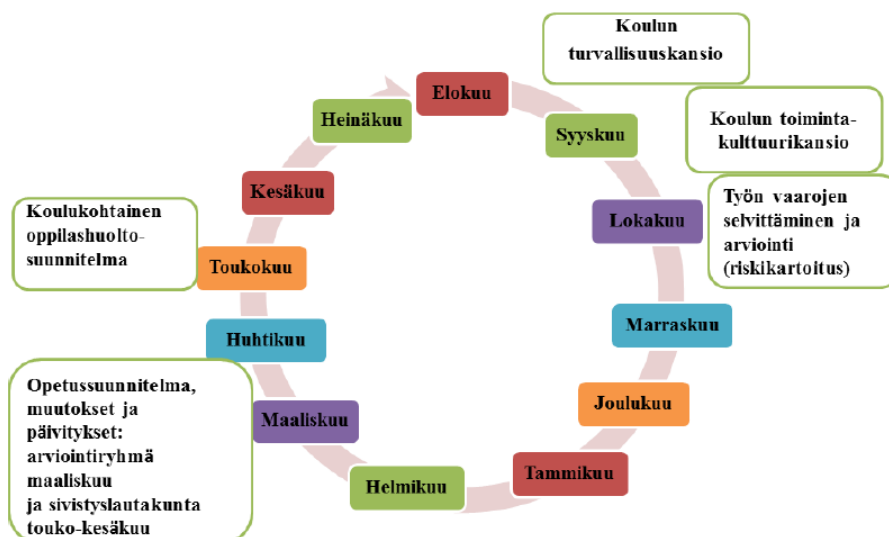
Sisällys

1. Johdanto.....	2
2. Koulun toimintakulttuurikansio ja koulun turvallisuuskansio.....	3
2.1 Järjestyssäännöt	4
2.2 Kriisisuunnitelma	5
2.3 Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä.....	5
2.4 Pelastussuunnitelma	6
3. Työn vaarojen selvittäminen ja arviointi (riskikartoitus)	7
4. Opetussuunnitelma	7
5. Koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma	8
6. Luettelo työpaikalla käytettävistä kemikaaleista	9
7. Yhdenvertaisuussuunnitelma ja tasa-arvosuunnitelma.....	9
Lähteet	11

1. Johdanto

Tässä julkaisussa kuvataan keskeisimmät turvallisuuteen liittyvät suunnitelmat ja asiakirjat Urjalan perusopetuksen kouluissa. Turvallisuuden vuosikellosta käy kuvion 1 mukaisesti selville turvallisuuteen liittyvien suunnitelmien ja asiakirjojen päivittämisen ajankohta kouluvuoden aikana. Suunnitelman tai asiakirjan päivittämisellä tarkoitetaan tässä yhteydessä suunnitelmiin tehtäviä tarvittavia korjauksia, muutoksia ja lisäyksiä.

Turvallisuuden vuosikello

Kuvio 1 Turvallisuuden vuosikello (Jokikoivu-Hiukkämäki 2015)

Julkaisussa käsiteltävistä suunnitelmista ja asiakirjoista on yhdistetty saman luvun alle koulun toimintakulttuurikansio sekä koulun turvallisuuskansio, koska niiden sisältö on osittain sama. Koulun toimintakulttuurikansion sisältö on määritetty opetussuunnitelmassa. Koulun turvallisuuskansio on Pirkanmaan kouluissa käytössä oleva oppimisolustatyypinen sisällönjakamis- ja tuottamisväline, jonka sisältö on nyt päivitetty. Pirkanmaan pelastuslaitokselta saadun tiedon mukaan koulun turvallisuuskansion päivitetyn version testaamista varten käyttäjätunnukset on jaettu ensin rajatulle käyttäjärühmälle.

2. Koulun toimintakulttuurikansio ja koulun turvallisuuskansio

Opetussuunnitelman mukaan Urjalassa koulut kirjaavat oman toimintakulttuurinsa vuotuisen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan sekä erityiseen **koulun toimintakulttuurin kansioon**. Koulukohtainen toimintakulttuurikansio sisältää

- koulun arvoperustan ja toiminta-ajatuksen,
- järjestyssäännöt,
- kriisisuunnitelman eli toiminnan onnettomuustilanteissa,
- yhteisten tilojen käytön ja niihin liittyvät säännöt sekä
- kuntakohtaisen koulukiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemisen toimintaohjelman.

Toimintakulttuurikansio käydään säännöllisesti syksyisin henkilökunnan kanssa lävitse ja kansion päivitys tapahtuu vuosittain syyskuun loppuun mennessä.

Koulun turvallisuuskansio koostuu seuraavista osista:

- kansion laatimis- ja käyttöohjeet
- keskeiset yhteystiedot ja turvallisuussuunnitelma -yhteenveto
- toimintaohjeet vaara-, poikkeama- ja onnettomuustilanteissa
- opetuksen ja oppilashuollon suunnitelmat
- ennaltaehkäisevät toimenpiteet ja omatoiminen varautuminen
- riskien tunnistamiseen ja arvioimiseen liittyvät asiakirjat
- tietosuoja ja -turvallisuus
- työterveys ja -suojelu
- koulutus, perehdytys ja harjoittelu sekä
- kunnossapito-ohjelmat ja tarkastuspöytäkirjat (Suikkanen 2015.)

Koulun turvallisuuskansion päivittäminen tapahtuu vuosittain viikkojen 32—34 aikana. Koska esimerkiksi toimintaohjeet vaaratilanteissa, pelastussuunnitelma ja poistumisohjeet sisältyvät koulun turvallisuuskansioon, kouluissa noudatetaan Pirkanmaan pelastuslaitokselta kouluille saapunutta kuvion 2 mukaista ohjelmaa Oppilaitosten harjoittelusta Pirkanmaalla, joka sisältää 6 kohtaa. Poistumisharjoitusten suorittamisesta tulee raportoida pelastuslaitosta koulun turvallisuuskansiossa annettujen ohjeiden mukaisesti tarkoitukseen laaditulla lomakkeella.

Kuvio 2. Oppilaitosten harjoittelu Pirkanmaalla (Pirkanmaan pelastuslaitos 2014).

2.1 Järjestyssäännöt

Perusopetuslaki 628/1998 § 29

Opetuksen järjestäjän on hyväksyttävä järjestyssäännöt tai muut koulussa sovellettavat järjestysmääräykset, joiden avulla lisätään koulu yhteisön turvallisuutta, viihtyisyyttä ja sisäistä järjestystä. Järjestyssäännöissä ja muissa järjestysmääräyksissä voidaan antaa turvallisuuden kannalta tarpeellisia määräyksiä käytännön järjestelyistä, asianmukaisesta käyttäytymisestä, koulun omaisuuden käsittelystä sekä oleskelusta ja liikkumisesta koulurakennuksessa ja koulun alueella. (Opetushallitus 2014, 79; Perusopetuslaki 628/1998, 29 §.)

Koulujen opettajat käyvät koulun järjestyssäännöt ja koulun rajat lävitse ensimmäisen kouluviikon aikana. Näin toimien varmistetaan sääntöjen palauttaminen oppilaiden mieliin aina koulun alkaessa. Järjestyssääntöjen päivitystarve selvitetään elokuun loppuun mennessä. Sivistystoimenjohtaja vahvistaa koulujen järjestyssäännöt koulujen esityksestä.

2.2 Kriisisuunnitelma

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että koulukohtaiseen oppilashuoltosuunnitelmaan sisällytetään kuvaus toiminnasta äkillisissä kriiseissä sekä uhka- ja vaaratilanteissa (kriisisuunnitelma). Kriisisuunnitelma valmistellaan yhteistyössä tarvittavien viranomaisten kanssa. Suunnitelmassa kuvataan

- kriisitilanteiden ehkäisy, niihin varautuminen ja toimintatavat äkillisissä kriisitilanteissa
- johtaminen, yhteistyö, keskinäinen työn- ja vastuunjako
- sisäisen ja ulkoisen sekä koulun ja koulutuksen järjestäjän välisen tiedottamisen ja viestinnän periaatteet
- psykososiaalisen tuen ja jälkihoidon järjestäminen
- suunnitelmaan perehdyttäminen ja siitä tiedottaminen henkilöstölle, oppilaille, huoltajille ja yhteistyötahoille
- toimintavalmiuksien harjoittelu
- suunnitelman arviointi ja päivittäminen.

Suunnitelmaa laatiessa otetaan huomioon muut uhka-, vaara- ja kriisitilanteita koskevat suunnitelmat, esimerkiksi pelastussuunnitelma tai koulun järjestyssäännöt. (Opetushallitus 2014, 82, 84; Opetustoimen turvallisuusopas.)

2.3 Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Perusopetuslaki 628/1998 § 29

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Koulutuksen järjestäjä laatii suunnitelman oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä osana koulukohtaista oppilashuoltosuunnitelmaa. Suunnitelman noudattamista ja toteutumista on myös valvottava. Suunnitelmassa huomioidaan oppilaiden keskinäiset sekä oppilaiden ja aikuisten väliset vuorovaikutussuhteet. (Opetushallitus 2014, 79; Opetustoimen turvallisuusopas; Perusopetuslaki 628/1998, 29 §.)

Suunnitelma sisältää

- kuvauksen kiusaamisen, väkivallan, aggressiivisen käyttäytymisen ja häirinnän ehkäisemisestä ja näihin puuttumisesta
- asian käsittelyn yksilötasolla, ryhmätasolla ja koko yhteisön tasolla
- teon tekijän ja teon kohteen osalta tarvittava hoito ja jälkiseuranta
- yhteydenottotavat kotiin ja yhteistyö huoltajan kanssa
- yhteistyön viranomaisten kanssa
- suunnitelmasta tiedottamisen ja siihen perehdyttämisen ja
- suunnitelman päivittämisen, toteutumisen seurannan sekä seurantaan liittyvän kirjaamisen ja arvioinnin (Opetushallitus 2014, 83).

2.4 Pelastussuunnitelma

Pelastuslaki 379/2011 ja valtioneuvoston asetus pelastustoimesta (407/2011).

Pelastussuunnitelman tarkoituksena on ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä poistaa vaaroja ja suunnitella onnettomuustilanteissa tarvittavia toimenpiteitä. Suunnitelma sisältää selvityksen koulun omatoimisesta varautumisesta. Rakennuksen haltijan on laadittava pelastussuunnitelma sellaiseen rakennukseen, jossa poistumisturvallisuus tai pelastustoiminta on tavanomaista vaativampaa, tai jossa mahdollisen onnettomuuden aiheuttamien vahinkojen arvioidaan olevan vakavat. Pelastussuunnitelman laadintaan antaa apua pelastuslaitos. Pelastussuunnitelma on pidettävä ajan tasalla ja ajantasaisuudesta vastaa koulun rehtori tai siihen erikseen nimetty henkilö. Pelastussuunnitelman sisällöstä ja toimintaohjeista on tiedotettava rakennuksessa työskenteleviä, oppilaita ja muita käyttäjiä tarvittavalla tavalla. (Opetustoimen turvallisuus-opas; Pelastuslaki 379/2011, 14—15 §; Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta 407/2011, 1—2 §.)

Pelastussuunnitelma sisältää selostuksen

- vaarojen ja riskien tunnistamisesta ja ehkäisemisestä
- rakennuksen ja toiminnassa käytettävien tilojen turvallisuusjärjestelyistä
- käyttäjille annettavista ohjeista onnettomuksien ehkäisemiseksi sekä onnettomuus- ja vaaratilanteissa toimimiseksi
- mahdollisista muista omatoimiseen varautumiseen liittyvistä toimenpiteistä.

Pelastussuunnitelmassa on tarpeen huomioida rakennuksen tavanomaisesta poikkeava käyttö ja tilapäinen käyttötavan muutos. Myös omatoiminen varautuminen poikkeusoloissa on selvitettävä pelastussuunnitelmassa. Jos muun kuin pelastuslain tai toimivaltaisen viranomaisen määräyksen perusteella rakennukseen on laadittava turvallisuus-, valmius- tai muu vastaava suunnitelma, pelastussuunnitelmaan sisältyvät asiat voidaan koota kyseiseen suunnitelmaan, eikä erillistä

pelastussuunnitelmaa tarvitse laatia. (Pelastuslaki 379/2011, 15 §; Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta 407/2011, 1—2 §.)

Pelastussuunnitelman sisältö tulee säännöllisin väliajoin kerrata ja päivittää tarpeen mukaan. Pelastusharjoituksia on myös järjestettävä säännöllisesti, jotta tositilanteessa toiminta sujuu mahdollisimman hyvin ja vahingot minimoidaan. Pelastussuunnitelman tulee sisältää selkeät toimintaohjeet, jotka ovat saatavissa ja otettavissa nopeasti käyttöön ensitoimien hoitamiseksi viivytyksettä. Mikäli suunnitelma sisältää uhka- ja vaaratilanteet, näiltä osin suunnitelma laaditaan yhteistyössä poliisin kanssa. (Opetustoimen turvallisuusopas.)

3. Työn vaarojen selvittäminen ja arviointi (riskikartoitus)

Työturvallisuuslaki 738/2002

Työnantajan on selvitettävä ja tunnistettava riittävän järjestelmällisesti työstä, työajoista, työtilasta, muusta työympäristöstä ja työolosuhteista aiheutuvat haitta- ja vaaratekijät. Mikäli haittoja ja vaaratekijöitä ei voida poistaa, on arvioitava niiden merkitys työntekijöiden turvallisuudelle ja terveydelle. Vaarojen selvittämisen tulee olla suunnitelmallista ja jatkuvaa. Järjestelmällisyydellä tarkoitetaan menetelmää, joka voidaan toistaa tarvittaessa, jotta pystytään arvioimaan kehitystä työpaikalla. Työnantaja voi käyttää selvityksen tekemiseen ulkopuolista asiantuntijaa. Arvioinnin johdosta lain edellyttämien vähimmäisvaatimusten on täyttyvä ja työntekijöiden turvallisuus ja terveys vaarantuvat mahdollisimman vähän. (Mertanen 2014, 28—30; Työturvallisuuslaki 738/2002, 10 §.)

Urjalan kunnassa on vuonna 2015 aloitettu työn vaarojen selvittäminen ja arviointi eli riskikartoitukset. Tämä opinnäytetyö on Urjalan alakoulujen osalta kyseinen selvitys. Jatkossa riskikartoitus suoritetaan vuosittain syyslomaan mennessä, eli noin lokakuun puoliväliin mennessä.

4. Opetussuunnitelma

Perusopetuslaki 628/1998

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Opetussuunnitelma ohjaa koulun käytännön opetustoimintaa ja kasvatustyötä. Se sisältää päätöksen siitä, miten perusopetuksen kasvatustyö, opetus, oppimisen arviointi ja tuki, ohjaus ja oppilashuolto, kodin ja koulun yhteistyö sekä muu toiminta järjestetään ja toteutetaan. Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön, joten turvallisuuteen liittyvien asioiden kirjaaminen opetussuunnitelmaan on tärkeää. Opetuksen järjestäjän on opetussuunnitelman yhteydessä laadittava ja ohjeistettava suunnitelma kurinpidollisten keinojen käyttämisestä ja menettelytavoista. Oppilashuollon osalta opetussuunnitelma on laadittava yhteistyössä kunnan sosiaali- ja

terveydenhuollon viranomaisen kanssa. (Opetushallitus 2014, 9, 81; Opetustoimen turvallisuusopas; Perusopetuslaki 628/1998, 15 §, 29 §.)

Opetussuunnitelman arviointiryhmä käsittelee päivitystarvetta koskevat esitykset ja tekee tarvittaessa sivistyslautakunnalle esityksen päivittämistä vaativista asioista opetussuunnitelmassa. Päivitysesitysten tulee olla arviointiryhmän käsittelyssä maaliskuun loppuun mennessä ja sivistyslautakunta tekee päätökset touko- tai kesäkuun kokouksessaan, kuitenkin ennen kunkin lukuvuoden päättymistä. Mikäli jokin asia vaatii pikaista muutosta, se otetaan käsittelyyn välittömästi. Pikaista korjausta tai muutosta tarvitsevilla asioilla on yleensä kyse siitä, että asiassa on selvä virhe tai asia vaatii valtakunnallisesti annettua ohjeen tai määräyksen mukaan muutosta.

5. Koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013
Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet

Opetushallitus antaa opetussuunnitelman perusteissa määräykset oppilashuoltosuunnitelman laatimisesta. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä oppilaitoksen henkilöstön, oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa. Suunnitelma voi olla myös kahden tai useamman oppilaitoksen yhteinen. Oppilashuoltosuunnitelma on tarkistettava vuoden kuluessa kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tarkistamisesta. Suunnitelmaan sisältyy

- oppilashuollon kokonaistarve ja käytettävissä olevat oppilashuoltopalvelut
- yhteisöllinen oppilashuolto ja sen toimintatavat
- yksilökohtainen oppilashuollon järjestäminen
- oppilashuollon yhteistyön järjestäminen oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa
- oppilashuoltosuunnitelman toteuttaminen ja seuraaminen (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 13 §.)

Opetushallitus on antanut ohjeen koulukohtaisen oppilashuoltosuunnitelman tarkistamisesta, eli sen tulee tapahtua vuoden kuluessa kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tarkistamisesta. Lastensuojelulain (417/2007) 12 §:n mukaan kunnan tai useampien kuntien yhdessä on laadittava lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi suunnitelma, joka hyväksytään kunkin kunnan valtuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Urjalan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman mukaan suunnitelman kokonaisarviointi toteutetaan valtuustokauden ensimmäisenä toimintavuotena.

6. Luettelo työpaikalla käytettävistä kemikaaleista

Valtioneuvoston asetus kemiallisista tekijöistä työssä 715/2001

Työturvallisuuslain (738/2002, 38 §) mukaan kemiallisista tekijöistä ei saa aiheuttaa haittaa tai vaaraa työntekijöiden turvallisuudelle tai terveydelle. Syövyttäviä, tulenarkoja tai muita vastaavia vaaroja aiheuttavia aineita käsiteltäessä, säilytettäessä tai siirrettäessä on noudatettava erityistä varovaisuutta. Työnantajan on annettava haitta- ja vaaratekijöistä riittävät ohjeet ja opastus. Työturvallisuuslain 21 §:n mukaan työntekijän on noudatettava turvallisuusohjeita käsitelleessään ja käyttäessään vaarallisia aineita.

Työnantajan on pidettävä ajan tasalla olevaa kaupanimen mukaista luetteloa työpaikalla käytettävistä kemikaaleista. Luettelo on pidettävä työpaikalla työntekijöiden nähtäväksi saatavana. Tämän lisäksi luettelo tai sen jäljennös on toimitettava sopivalla tavalla työpaikan työsuojeluvaltuutetulle. (Valtioneuvoston asetus kemiallisista tekijöistä työssä 715/2001, 5 §.)

Luettelo työpaikalla käytettävistä kemikaaleista on jatkuvasti tarpeen mukaan päivittyvä luettelo, joten sille ei ole tarpeen määrittää erikseen tiettyä päivitysaikaa. Rehtoreiden mukaan kemikaaliluettelon sisältö kouluissa Urjalassa pysyy melko vakiona.

7. Yhdenvertaisuussuunnitelma ja tasa-arvosuunnitelma

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta, 2014. L 1329/2014 muutoksineen.

Oppilaitoskohtaisen tasa-arvosuunnitelman laatiminen ei koske vielä peruskouluja. Koulujen arvoperustana on kuitenkin tasa-arvo jo opetussuunnitelmankin mukaisesti. Vuoden 2015 alusta voimaan tulleet muutokset lakiin naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (1329/2014) velvoittavat koulutuksen järjestäjää laatimaan tasa-arvosuunnitelma perusopetukseen 1.1.2017 mennessä. Myös 1.1.2015 voimaan tulleen uuden yhdenvertaisuuslain (1325/2014) mukaan koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Tasa-arvolakia ei sovelleta tilanteisiin, joissa ei ole kysymys sukupuoleen perustuvasta syrjinnästä. Yhdenvertaisuuslakia sovelletaan kaikkiin muihin erilaisen kohtelun tilanteisiin. Kuntakohtainen tasa-arvosuunnitelma löytyy intranetistä Wäinöstä ja suunnitelman päivittämisestä vastaa kunnanhallitus ja sen hyväksyy valtuusto.

Yhdenvertaisuuden toteutumisen arvioinnissa voidaan kiinnittää huomiota esimerkiksi käytettävään oppimateriaaliin tai opintosuoritusten arviointiin. Tasa-arvolain mukaan koulutuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla on samat mahdollisuudet koulutukseen ja opetus tukee tasa-arvon toteutumista. Yhdenvertaisuussuunnitelma ja tasa-arvosuunnitelma on mahdollista tehdä

erillisinä suunnitelmina, sisällyttää toisiinsa tai johonkin muuhun suunnitteluasiakirjaan, esimerkiksi opetussuunnitelmaan. Tasa-arvosuunnitelman osalta on huomioitava se, että se tulee jatkossakin tehdä oppilaitoskohtaisesti. (Suomen Kuntaliitto 2015, 1,4—6, 14.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman uudistamistyö on perusopetusta järjestävien kuntien tavoin myös Urjalassa käynnissä ja opetussuunnitelman tulee valmistua 1.8.2016 mennessä. Opetussuunnitelmatyön yhteydessä huomioidaan sekä yhdenvertaisuuslain että tasa-arvonlain osittaisuudistuksen mukaiset suunnitelmat. Mikäli suunnitelmia ei saada valmiiksi 1.8.2016 mennessä, valmistelua jatketaan syksyllä 2016 niin, että ne ovat valmiit 1.1.2017 mennessä. Suunnitelmien päivitykset tulevat tapahtumaan opetussuunnitelmaan tulevien muutosten ohessa.

Lähteet

Mertanen, V. 2014. Työturvallisuuslaki. Soveltamisopas. Tampere: Tammerprint Oy.

Opetushallitus. 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:96.

http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Opetustoimen turvallisuusopas. Opetushallitus. http://www.oph.fi/opetustoimen_turvallisuusopas

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. 2013. L 30.12.2013/1287 muutoksineen.

Pelastuslaki. 2011. L 29.4.2011/379 muutoksineen.

Perusopetuslaki. 1998. L 21.8.1998/628 muutoksineen.

Pirkanmaan pelastuslaitos. 2014. Oppilaitosten harjoitukset vaaratilanteiden varalle.

Suikkanen, J. Oppilaitosten turvallisuus. Vastaanottaja: jaana.jokikoivu-hiukkamaki@urjala.fi. Lähetetty 6.8.2015 klo 13.47.

Suomen Kuntaliitto. 2015. Yleiskirje 4.5.2015. Uusi yhdenvertaisuuslaki ja tasa-arvolain osittaisuudistus.

Työturvallisuuslaki. 2002. L 23.8.2002/738 muutoksineen.

Valtioneuvoston asetus kemiallisista tekijöistä työssä. 2001. A 9.8.2001/715 muutoksineen.

Valtioneuvoston asetus pelastustoimesta. 2011. A 5.5.2011/407 muutoksineen.

Yhdenvertaisuuslaki. 2014. L 30.12.2014/1325 muutoksineen.